

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI**

**BASEL II KAPSAMINDA FİNANSAL KURULUŞLARIN SERMAYE
YETERLİLİĞİ UYGULAMALARI VE ARACI KURUMLAR ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ**

Doktora Tezi

İbrahim PEKER

Ankara-2012

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI**

**BASEL II KAPSAMINDA FİNANSAL KURULUŞLARIN SERMAYE
YETERLİLİĞİ UYGULAMALARI VE ARACI KURUMLAR ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ**

Doktora Tezi

İbrahim PEKER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI

BASEL II KAPSAMINDA FİNANSAL KURULUŞLARIN SERMAYE
YETERLİLİĞİ UYGULAMALARI VE ARACI KURUMLAR ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr.

.....

Prof. Dr.

.....

Prof. Dr.

.....

Tez Sınavı Tarihi:

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2012)

Adı ve Soyadı

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

.....
İmzası
.....

KISALTMALAR

Art	: Artikel
Bknz	: Bakanız
C	: Cilt
Dn.	: Dipnot
E.	: Esas
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
Karş	: Karşılaştırınız
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği
s.	: Sayfa
vd.	: ve devamı
www	: World Wide Web
BIS	: Bank For International Settlements
Basel I	: Basel Sermaye Anlaşması
Basel II	: Sermaye Yeterliliği Genel Çerçevesi
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development
RAV	: Risk Ağırlıklı Varlıklar
SA	: Standart Yaklaşım
SSA	:Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
IRB	: Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
SYR	:Sermaye Yeterlilik Rasyosu

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1 -
BİRİNCİ BÖLÜM	5 -
FİNANSAL ANLAMDA RİSK	5 -
1. Finansal Anlamda Risk Kavramı ve Sermaye Yeterliliği	5 -
I. Finansal Anlamda Riskin Bileşenleri.....	6 -
A. Kredi Riski	6 -
B. Piyasa Riski	9 -
C. Operasyonel Risk.....	14 -
II. Risk Yönetimi.....	17 -
III. Sermaye Yeterliliği Kavramı	18 -
İKİNCİ BÖLÜM	21 -
BASEL UYGULAMALARI	21 -
2. Basel Komitesi ve Basel Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri	21 -
I. Basel Komitesinin Tarihçesi ve İlk Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri.....	21 -
II. Basel I Sermaye Düzenlemeleri	25 -
III. Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri	28 -
A. Asgari Sermaye Gerekliği	32 -
1. Piyasa Riski	33 -
2. Kredi Riski	37 -
a. Kredi Riski Hesaplanmasında Standart Yaklaşım (SA) ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (SSA)	38 -
b. İçsel Derecelendirme Yaklaşımları	43 -
3. Operasyonel Risk	47 -
B. İkinci Yapısal Blok – Denetim Otoritesinin İncelemesi.....	48 -
C. Piyasa Disiplini.....	52 -
IV. Basel II Düzenlemelerinin Ekonomiye, Piyasalara ve KOBİ'lere Etkileri.....	58 -
A. Gelişmekte Olan Ülkelerde Basel Sürecinin Etkileri	59 -
1. Birinci Yaklaşım	61 -
2. İkinci Yaklaşım	65 -
B. Bankacılık Sektöründe Basel Sürecinin Etkileri	67 -
C. Sermaye Piyasalarında Basel Sürecinin Etkileri	71
D. KOBİ'ler Üzerinde Basel Sürecinin Etkileri.....	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	80
BASEL II İLE İLGİLİ ELEŞTİRİLER VE BASEL III	80
3. Basel II Uygulamaları ile İlgili Eleştiriler ve Basel III	80
I. Risk Ağırlıklandırmasına Yönelik Genel Eleştiriler	80
II. Finansal Kriz ve Basel II'ye Yönelik Eleştiriler	81
A. Risk Modellerinin Kriz Dönemlerindeki Performansı	85
B. Risk Ölçümü ve VaR Modellerinin Kullanımı	87
C. İçsel Model Kullanımı	88
D. Derecelendirme	89
E. Likidite ve Kaldıraç Oranının Dikkate Alınmaması.....	90
F. Operasyonel Risk	92

G. Döngüsellik/Dönemsel Niteliklilik (Procyclicality).....	93
H. Sermaye Seviyesi ve Tanımı	95
I. İkinci ve Üçüncü Yapısal Bloğa Yönelik Eleştiriler.....	96
III. ABD’de Finansal Kriz Sonrası Yapılan Düzenlemeler ve Volcker Kuralı.....	97
IV. Basel II Reform Çalışmaları: Basel III.....	98
V. Basel III İle Getirilen Yenilikler.....	102
A. Bankaların Mali Durumlarına İlişkin İhtiyati Düzenlemeler	102
1. Özsermaye	102
2. Kaldıraç	103
3. Likidite	104
4. Risk Yönetimi ve Denetim	104
B. Makroekonomik Önlemler	105
1. Döngüsellığe ilişkin tedbirler	105
a. Sermaye tamponları.....	105
b. Karşılık Ayırma.....	106
2. Sistemik Risk ve Bağlantılığa (Connectivity) İlişkin Tedbirler:.....	106
3. Koşullu Sermaye	107
VI. Basel III Düzenlemelerinin Olası Etkileri.....	108
1. Küresel Ekonomiye Olası Etkileri.....	108
2. Türkiye Ekonomisine Olası Etkileri.....	110
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	112
TÜRKİYE’DE SERMAYE YETERLİLİĞİ UYGULAMALARI	112
4. Türkiye’de Sermaye Yeterliliği.....	112
I. Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği.....	112
A. Basel II Öncesinde Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği.....	112
B. Basel II’nin Bankaların Sermaye Gerekliliklerine Etkisini Ölçmek Üzere Yapılan Sayısal Etki Çalışmaları.....	115
1. Basel Komitesi Tarafından Gerçekleştirilen QIS-3 Çalışması.....	115
2. Birinci Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR)	116
3. İkinci Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2)	118
4. Üçüncü Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3)	120
II. Sigortacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği	123
III. Sermaye Piyasalarında Faaliyet Gösteren Aracı Kurumlarda Sermaye Yeterliliği	126
A. Aracı Kurumlarda Mevcut Uygulama.....	126
B. Basel II Düzenlemeleri ile Uyumlu AB Düzenlemeleri Kapsamında Aracı Kurumlarda Sermaye Yeterliliği	132
BEŞİNCİ BÖLÜM	140
ARACI KURUMLAR ÜZERİNDE SAYISAL ETKİ ÇALIŞMASI.....	140
5. Basel II Hükümleri Dikkate Alınarak Türkiye’de Faaliyet Gösteren Aracı Kurumlar Üzerinde Yapılan Sayısal Etki Çalışması.....	140
I. Kullanılan Veri Seti	140
II. Çalışmanın Konusu ve Amacı	141
III. Ampirik Çalışma ve Sonuçları	142
A. Başlangıç Sermayesi.....	142
B. Özsermaye Tanımı.....	144
C. Sermaye Yeterliliği.....	148

D.Risk Karşılıkları ve Karşılık Hesaplama Yöntemleri.....	150
1. Pozisyon Riskinin hesaplanması	151
2. Takas Riski	155
3. Kredi Riski - Karşı Taraf Riski	155
4. Döviz Kuru Riski	159
5. Yoğunlaşma Riski	162
6. Operasyonel Risk	165
a. Temel Gösterge Yöntemi	165
b. Standart Yöntem.....	166
c. Gelişmiş Ölçüm Teknikleri	167
E. Özsermaye ve Risk Karşılıkları Toplamı Karşılaştırması	169
F. Ampirik Çalışma Sonuçları.....	173
BEŞİNCİ BÖLÜM	175
Sonuç ve Değerlendirme	175

TABLO ve GRAFİK CETVELİ

TABLO I: Basel II Kapsamında Kullanılabilecek Yaklaşımı	33
TABLO II: Spesifik Risk İçin Kullanılan Risk Ağırlıkları	37
TABLO III: Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları	40
TABLO IV: Operasyonel Risk Sermaye Yükümlülüğün Hesaplanması	48
TABLO V: OECD Üyesi Olan/Olmayan Ülkeler Bazında Ülke Dereceleri ve Risk Katsayıları	63
TABLO VI: Anonim Şirketlerden Alacaklara İlişkin Sermaye Gerekliliği	64
TABLO VII: QIS 3 Soruları	70
TABLO VIII: Risk Ağırlıklı Varlıkların Toplam Varlıklara Oranının Tarihsel Gelişimi	81
TABLO IX: Basel III'e Geçiş Aşamaları	100
TABLO X: Türk Bankacılık Sisteminin Sermaye Yapısı (06/2010)	110
TABLO XI: Başlangıç Sermayesi Yükümlülüğü	143
TABLO XII: Ana Sermaye Bileşenleri	144
TABLO XIII: Sermaye Yeterliliği Kalemleri	145
GRAFİK 1: Çalışmada yer alan aracı kurumların toplulaştırılmış özsermaye yapısı	146
GRAFİK 2: Çalışmada yer alan aracı kurumların özsermayelerinin anasermaye-katkı sermaye arasındaki yüzdesel dağılımı	147
TABLO XIV: Aracı Kurumların Özsermaye Karşılaştırmaları	147
GRAFİK 3: Çalışmada yer alan aracı kurumların menkul kıymet portföy dağılımı	152
TABLO XV: Aracı Kurumların Pozisyon Riski Karşılaştırmaları	153
TABLO XVI: Faiz Riski -Vadeye Dayalı Yöntem	154
GRAFİK 4: Çalışmada yer alan aracı kurumların alacaklarının dağılımı	158
TABLO XVII: Aracı Kurumların Karşı Taraf Riski Karşılaştırmaları	159

TABLO XVIII: Aracı Kurumların Döviz Kuru Riski Karşılaştırmaları	161
TABLO XIX: Yoğunlaşma Riskine İlişkin Tablo	163
TABLO XX: Aracı Kurumların Yoğunlaşma Riski Karşılaştırmaları	164
TABLO XXI: Standart Yönteme İlişkin Tablo	166
GRAFİK 5: Çalışmada yer alan aracı kurumların gelir dağılımları	168
TABLO XXII: Aracı Kurumların Operasyonel Risk Karşılıkları	168
TABLO XXIII: Risk Karşılıkları Toplamı/Özsermaye	169
TABLO XXIV: Sermaye Yeterliliği Oranı	171
GRAFİK 6: Çalışmada yer alan aracı kurumların özsermaye yaklaşımı yöntemi ile hesaplanan risk karşılıklarının özsermaye oranı	172
GRAFİK7: Risklerin Aracı Kurum Bazında Yüzdesel Dağılımı	172

GİRİŞ

Bankacılık sektöründeki gelişme sürecinde sermaye yeterliliği düzenlemeleri önemli bir yere sahip olmuştur. Bu düzenlemeler, bankaların uluslararasılaşması, büyüme stratejileri, aktif-pasif yönetimi ve kredi sağlanması gibi önemli kararlar alınmasında dikkate alınmış, dolayısıyla da ülkelerin ekonomik gelişimi ve uluslararası sermaye akımlarını da etkilemiştir.

Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin oluşturulmasında Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basel Komitesi) ortak bir uygulamanın gerçekleştirilmesi için bir forum işlevi görmüş ve önerdiği sermaye yeterliliği düzenlemeleri ulusal düzenlemelerin oluşturulmasında referans alınmıştır.

Komite, 1988 yılında Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-I) adı altında ilk sermaye standardını yayımlamıştır. Basel I temel olarak, uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankaların aktiflerinin risklerini ağırlıklandırmak ve buna karşılık gelen asgari sermaye büyüklüğünü saptamak için bir yöntem önermiştir. Bu ilk düzenleme uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için uygun sermayenin belirlenmesine yönelik tek bir yöntem (one size fits all) göstermektedir. 1996 yılında yapılan bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleri ile ölçebilmeleri için kendi sistemlerini kullanabilmeleri imkânı getirilmiştir. Bu düzenleme kapsamında bankaların risk ağırlıklı varlıklarına karşı asgari % 8 oranında sermaye tutmaları gerekmektedir.

Basel I uygulaması sonrasında bankacılık, risk yönetimi uygulama ve teknikleri, denetim yaklaşımı ve finansal piyasalarda önemli gelişmeler yaşanmış olup, bankaların bilançolarının daha karmaşık hale gelmesi ve risk yapılarının

değişmesi sonucunda söz konusu standart etkinliğini yitirmiştir. Bunu müteakip Basel Komitesi Basel-II'yi Temmuz 2004'te yayımlanmıştır. Basel II ile sermaye rasyosunun yüzde 8 olması koşulu değişmemekle birlikte, rasyonun paydasında kredi riski için daha detaylı tanımlara yer verilmiş, ilk defa operasyonel risk tanıma dâhil edilmiş, piyasa riski ile ilgili uygulamalarda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Basel II ile getirilen önemli yeniliklerden birisi de kredi ve operasyonel risklerin ölçülmesinde bankaların içsel risk ölçüm mekanizmalarına izin verilmesidir.

Basel II uzlaşısının, Basel I'e göre; riske daha duyarlı sermaye oranları sunması, risk azaltıcı teknikleri daha çok dikkate alması, denetim ve piyasa disiplinine vurgu yapması gibi özellikleri olsa da birçok zayıf yönünün bulunduğu da ortaya çıkmıştır. Nitekim 2007 yazından bu yana dünya ekonomisini etkisi altına alan küresel finansal kriz de Basel II Uzlaşısına yönelik eleştirileri artırmıştır.

Bu eleştiriler neticesinde Aralık 2010'da yayımlanan Basel III, Basel II gibi sermaye gereksinimi hesaplama yöntemini tümden değiştirmek yerine Basel II'nin özellikle son finansal krizdeki gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir ek düzenlemeler setidir. Basel III düzenlemelerinin temel unsurlarını likidite ve daha güçlü sermayeye yönelik yapılan değişiklikler oluşturmakla beraber, reform süreci daha fazla şeffaflık, kamuoyuna yapılan açıklamalar, denetim, risk yönetimi ve kurumsal yönetim alanındaki düzenlemelerde yapılan iyileştirmeler ile de desteklenmiştir.

Ülkemizin Avrupa Birliği üyeliği hedefi doğrultusunda, Avrupa Birliği müktesebatının benimsemesi ve mevzuat uyumunun sağlanması sürecinde adım atılması gerekli alanlardan birisi de sermaye piyasalarında faaliyet göstermekte olan

aracı kurumların sermaye yeterliliği esaslarıdır. Avrupa Birliği'nin sermaye yeterliliği ile ilgili mevzuatı, Basel II ilke ve düzenlemelerini temel alarak hazırlanan 30.06.2006 tarih ve 2006/49 EC sayılı "Yatırım Şirketleri ve Kredi Kuruluşlarının Sermaye Yeterlilikleri Hakkında Direktif"dir. (Direktif)

Bu direktif kapsamında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılması planlanan değişiklikler neticesinde aracı kurumların sermaye yeterliliği yükümlülükleri ve mali yapıları önemli ölçüde etkilenecektir. Türk aracı kurumlarının bu süreçte finansal tablolarında ortaya çıkacak değişikliklerin piyasaların sağlıklı işleyişini kesintiye uğratmadan gerçekleştirilebilmesi için bu değişikliklerin önceden tespit edilmesi ve sermaye yapısı olarak Avrupa'daki muadillerinden daha farklı nitelikleri olan Türk şirketlerinin bu sürece hazırlanmaları gerekmektedir.

Bu çalışmada özellikle Basel düzenlemeleri ayrıntılı olarak irdelenerek ülkemizde faaliyet gösteren aracı kurumlar açısından sayısal bir etki çalışması ortaya konulmuştur.

Bu kapsamda giriş bölümünü takiben çalışmanın birinci bölümünde risk kavramı ve çeşitleri ayrıntılı olarak sunulmuş ve risk yönetimine ilişkin bilgiler verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde sermaye yeterliliği kavramı ile sektörel bazda sermaye yeterliliği uygulamaları ve son olarak da ülkemiz ve dünyada sermaye yeterliliği düzenlemelerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Tezin üçüncü bölümünde Basel düzenlemeleri tarihsel gelişimi içinde anlatılarak, Basel II hakkında kapsamlı bilgi verilmiş ve Uzlaşım'ın üç temel bölümünün ayrıntısına girilmiştir. Aynı bölümde, Basel II'nin Türk bankacılık sistemi üzerindeki sayısal etkilerine ilişkin yapılan çalışmalar ile Basel düzenlemelerinin diğer etkileri ele alınmış ve son olarak

finansal kriz sonrası Basel düzenlemelerine getirilen eleştiriler ile kriz ve etkileri dikkate alınarak hazırlanan Basel III düzenlemesi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Basel II çerçevesinde oluşturulan Avrupa Birliği Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi esas alınarak ülkemizde faaliyette bulunan aracı kurumlara yönelik bir sayısal etki çalışmasının sonuçları sunulmuştur. Çalışmanın beşinci ve son kısmında ise ulaşılan sonuçlara ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL ANLAMDA RİSK

1. Finansal Anlamda Risk Kavramı ve Sermaye Yeterliliği

Risk, yalnızca yatırım alanındaki kararlarda değil birçok alanda ve hatta gündelik yaşamda bile karşılaşılan bir kavram olmakla beraber, çoğu kez riskin tanımlanması, ölçülmesi ve değerlendirilmesi zorlukla yapılabilmektedir. Risk sözcüğü eski İtalyancada “cüret etmek” anlamında kullanılan *risicare* fiilinden gelmektedir¹.

Risk, herhangi bir işleme ilişkin bir parasal kaybın veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkması ile oluşabilecek ekonomik faydanın azalması ihtimalidir. Dolayısıyla risk potansiyel bir sorun, tehlike veya kaybı göstermektedir. Risk işletme yöneticileri için ölçülebilen ve iyi yönetilerek azaltılabilen, zamana ve koşullara bağlı olarak değişkenlik gösteren bir özelliğe sahiptir².

Finansal anlamda riski, belli bir portföydeki veya varlıktaki muhtemel kayıpların değer üzerinde oluşturacağı etkiler olarak veya nakit akımların geleceğindeki belirsizlik olarak tanımlamak mümkündür³. Bir diğer tanımıyla risk, bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkması ile neticelenebilecek ekonomik faydanın azalma ihtimalidir. Bankacılık açısından risk, “sonucun belirsizliğine maruz kalmak” şeklinde tanımlanabilir⁴.

¹ **Bernstein, Peter L.:**Against the Gods: The Remarkable Story of Risk, New York: John Wiley & Sons, Inc., 1996, s.26

²**Çağil, Gülcan:** Sermaye Yeterliliği Açısından Operasyonel Risk ve Bankacılık Sektöründe Uygulanması, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Doktora Programı, Doktora Tezi, İstanbul, 2006

³ **Bodie, Zvi/ Kane, Alex / Marcus, Alan J. :**Investments, McGraw-Hill Irwin, 2002, s. 136-138

⁴**Şanlıoğlu, Mehmet:** Basel Uzlaşısı Çerçevesinde Bankalarda Piyasa Risk Yönetimi ve Bir Uygulama, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe-

Riskte, taraflarca taahhüt edilen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi ya da beklenmeyen durumların ortaya çıkmasına bağlı olarak zarar etme olasılığı söz konusudur. Risk ayrıca, herhangi bir nedenden dolayı sermaye piyasası aracının, portföyün ya da faaliyetin değerinde veya getirisinde kayıp oluşması ihtimali olarak da ifade edilebilir⁵.

Piyasaların küreselleşmesi, artan işlem hacmi, fiyatlardaki değişmelerin hızının artması ile birlikte karmaşık finansal ürünler ve yatırım metodlarının ortaya çıkması bu tip ürün ve faaliyetlerin finansal kurumlardaki önemini artırmıştır. Bu faaliyetler en likit sabit getirili menkul kıymetlerden en karmaşık türev araçlara kadar bir dizi finansal ürünün kullanımını içermektedir. Söz konusu faaliyetlerin risk boyutlarının mali kuruluşlar tarafından tam ve doğru bir şekilde anlaşılması, izlenmesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir⁶. Zaman içerisinde sermaye yeterliliği uygulamaları finansal kurumların risk yönetimi amacıyla kullandığı en temel araçlardan birisi olmuştur.

I. Finansal Anlamda Riskin Bileşenleri

A. Kredi Riski

Kredi riski finansal piyasaların en eski risk formudur. Borç alıp vermenin başladığı zamandan itibaren, (Milattan önce 1800'lü yıllardan itibaren eski Mısırda

Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2005, Eddie Cade, Managing Banking Risks, Abington, Gresham Books, 1997, s.2.

⁵**Kımk, Tefrik:** Basel II'nin Sermaye Piyasalarına Etkisinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006

⁶**Kımk, 2006, s.14; Çetin, Müge:** Mali Kuruluşlarda Risk Yönetimi Bilgi Sistemleri, SPK Yeterlik Etüdü, 2001

bulunan kaynaklarda izine rastlanmıştır) varlığını sürdürmektedir⁷. Kredi riski herhangi bir işlemde taraflardan birinin, işlemin diğer tarafına olan yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığını ifade eder. Bir kredi verildiğinde veya tahvil ihraç edildiğinde, borç alanın anapara ve faiz taksitlerini zamanında ödeyememesi olasılığı mevcuttur⁸. Genel anlamda kredi riski, yapılan anlaşmanın koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerin karşılanamaması olasılığıdır.

Kredi riskinin değerlendirilmesi aşağıdaki büyüklüklerin tahmin edilmesine bağlıdır:

i) Karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirmemesi olasılığı: Kredi riskinin hesaplanabilmesi için kredi alan tarafın yükümlülüğünü yerine getirememesi ihtimalinin hesaplanabilmesi gerekmektedir.

ii) Yükümlülüğün yerine getirilememesi durumunda muhtemel telafi oranı: Bu oranın belirlenmesinde teminatlar, yargı yoluna başvurulması halinde elde edilebilecek tutar ya da karşı tarafla pazarlık gücü gibi hususlar dikkate alınmaktadır.

iii) Karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirememesi halinde riske maruz piyasa değeri: Karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirememesi halinde kaybedilecek olan ve alacağın “yerine koyma değeri” (replacement value) olarak da nitelendirilebilen bu tutar, yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde alacak tutarından telafi edilmesi beklenen tutarın düşülmesi suretiyle hesaplanır⁹.

7 Caouette, John B., Altman, Edward I., Narayanan, Paul: Managing Credit Risk: The Next Great Financial Challenge, Wiley Frontiers in Finance, 1998,s.IX.

⁸ **Eratay, Sertan:** Kredi Riskinin Tanımı, Ölçümleme Yöntemleri ve Modelleri, Active, Temmuz / Ağustos 2003, s.3

⁹ **Kınık, a.g.e.,** 2006, s.9

Verilen her kredide, kredi riski kaçınılmaz bir unsurdur. Bir işletmenin verdiği krediyi geri alma ihtimali imkânsız hale geldiğinde maliyeti kredi tutarından az olabilmektedir¹⁰. Çünkü verilmiş olan kredinin teminatları sonrasında nakde dönüştürülebilir. Kredi verilen firmanın iflas etmesi durumunda bile iflas masasından ödeme yapılması söz konusu olabilir.

Kredinin zamanında tahsil edilememesi durumunda, tahsil etme beklentisi devam ediyor ise, kredinin vadesinin uzaması sonucu ile karşılaşılabılır. Kredi miktarının çok yüksek bir tutarda olması halinde bu durum likidite sıkıntısına yol açarak nakit akışını bozabilir ve nakit yükümlülüklerinin yerine getirilmesi imkânsız hale gelebilir.

Kredi riskinin azaltılmasında farklı yöntemler uygulanılabilir¹¹. Bu yöntemlerden en önemlisi etkin kredi denetimidir. Sektörel değerlendirmede en genel yöntem “derecelendirme”dir.

Kredi riskini azaltmak için kullanılan yöntemlerden biri de netleşme anlaşmasıdır. Netleşme anlaşması, taraflardan birisinin ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda, tarafların birbirlerine yapmaları gereken ödemeleri, tek tek yapmak yerine, netleştikten sonra geriye kalan kısmı tek bir ödeme halinde yapmalarını sağlayan yasal ve bağlayıcı anlaşmadır¹². Böylece gün içinde aynı karşı taraf ile devamlı bir alım satım işlemi yapılıyorsa gün sonunda bu işlemleri netleştirip takası gerçekleştirmek taraflara büyük kolaylık sağlamaktadır.

¹⁰ **Berk, Niyazi:** Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, 3. Basım, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, Mart 2001, s.183

¹¹ **Öncü, Mert:** Bankalarda Kredi Portföyleri ve Kredi Riski Yönetimi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2001, ss.119-123

¹² **Pykhtin, Michael, Zhu, Steven:** A Guide to Modelling Counterparty Credit Risk, GARP Risk Review, Temmuz-Ağustos 2007, s.17.

Anlaşmanın vadesi boyunca belirli günlerde piyasaya bakarak alacak borç takasının yapılması olan dönemsel hesaplaşma kredi riskini azaltıcı yöntemlerden bir diğeridir. Riski azaltıcı diğer yöntemler vadeli işlem ve opsiyon borsalarında kullanılan marj ve teminatlardır. Üçüncü kişilerden alınan garantiler de riski düşürmektedir.

Kredi riskini azaltan bir başka yöntem kredi tetiklemesidir. Kredi tetiklemesi, anlaşmaya konulan ve karşı tarafın derecelendirme notunun bir tetikleme seviyesinin altına düşmesi durumunda önceden anlaşılan şekilde kontratın iptalinin sağlanmasıdır.

Kredi riskini azaltmak için kullanılan bir diğer yöntem ise kredi riskinin menkul kıymetleştirilmesidir. Kredi türevleri olarak da isimlendirilen bu yöntem ile kredi riski, kredi verenden başka bir tarafa transfer edilmekte, böylece kredi veren taraf borcun ödenmemesi riskine karşı korunmuş olmaktadır¹³. Bu anlaşmalar sayesinde bankalar birbirlerine ya da bu konuda ihtisaslaşmış kurumlara farklı kredi risklerini alıp satabilmekte, böylece aktiflerindeki kredileri satmadan bunun getirdiği kredi riskinin el değiştirmesine imkân sağlamaktadır.¹⁴

B. Piyasa Riski

Piyasa riski; faiz oranı, döviz kuru ve hisse senetlerinin değerinde önceden belirlenemeyen değişikliklerden dolayı, gerçekleşen karın beklenen kara göre olumsuz yönde sapma ihtimalidir¹⁵. Piyasa riski, BDDK tarafından bankanın alım satım hesapları içinde yer alan; getirisi faiz oranları ile ilişkilendirilmiş, borçlanmayı temsil eden finansal araçlara, hisse senetlerine, diğer menkul kıymetlere, bankanın

¹³ **Tözüm, Haluk:** Kredi Türevleri, Uygulamada CDS'ler, Ankara, 2009, s:11

¹⁴ **Çağıl, a.g.e.,** s.11-12

¹⁵ **Boyacıoğlu, Melek Acar:** Bankalarda Derecelendirme ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2005, s:23

bilânço içi veya dışı kalemlerinde yer alan, farklı döviz cinslerindeki tüm döviz varlıkları ve yükümlülüklerine, yukarıda belirtilen araçlara dayalı türev sözleşmelere ilişkin pozisyonların değerinde faiz oranları, hisse senedi fiyatları ve döviz kurundaki dalgalanmalar nedeni ile meydana gelebilecek “faiz oranı riski”, “hisse senedi pozisyon riski”, ve “kur riski” unsurlarından oluşan zarar riski şeklinde tanımlanmıştır¹⁶.

Piyasa riski, piyasalardaki fiyat ve oran değişimlerinin, alınan pozisyonların değerini olumsuz etkileme potansiyelidir. Alım satım işlemlerinde piyasa riski açık veya riskten korunmamış (unhedged) pozisyonlardan ya da birbirini netleştiren (offsetting) pozisyonlar arasında tam bir korelasyon olmamasından kaynaklanmaktadır¹⁷.

Kısaca faiz oranı, hisse senedi fiyatı ve döviz kuru risklerinin toplamından oluşan piyasa riskinin bileşenleri aşağıda yer almaktadır:

a) Faiz Oranı Riski: Faiz oranındaki değişimlerin bir finansal aracın ya da portföyün değerini olumsuz yönde etkileyebilme potansiyelidir. Bu risk özellikle borçlanma araçlarında veya dayandığı varlık bir borçlanma aracı olan ya da değeri piyasa faiz oranlarına bağlı olan türev araç sözleşmelerinde söz konusu olmaktadır.

¹⁶ **Bankaların Sermeye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik**, http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/01112006_yonetmelikler/Bankalarin_Sermaye_Yeterliliğinin_Olculmesine_ve_Değerlendirilmesine_iliskin_Yonetmelik_01112006.htm; **Kaya, Murat:** Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Ve Kobi'ler Üzerine Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007 S.13

¹⁷ **Kınık**,2006, s.10

Genel olarak, uzun vadeli finansal araçlar kısa vadeli araçlara göre faiz oranı riskine daha duyarlıdır¹⁸.

Bankacılıkta bu riskin kabul edilmesi oldukça doğaldır. Bu durum karlılığın ve hisse değerindeki artışın önemli bir nedeni olabilir. Vade farklılıkları nedeniyle riskin yeniden fiyatlandırılması, banka bilanço kalemlerinin yeniden fiyatlandırılması, verim eğrisi riski, temel faiz riski bankalarda faiz riskine ilişkin örneklerdendir. Aşırı faiz riski banka gelirleri ve sermaye yapıları için büyük bir tehdit oluşturulabilir. Faiz oranlarındaki değişimler, banka varlıklarının, yükümlülüklerinin ve bilanço dışı araçlarının temel değerini de etkilemektedir. Bunun nedeni de gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değerinin faiz oranlarına göre değişmesi, bunun sonucunda da varlıkların bugünkü değerinin değişmesidir¹⁹.

Bilançonun aktif ve pasif kalemlerinin faiz oranların farklı olması faiz oranlarındaki değişiklik durumunda faize dayalı varlıkların değerini değiştirecek olduğundan faiz oranı riskinin hesaplanması gerekmektedir.

Faiz oranı riskini ölçmek için kullanılan en temel yöntemlerden birisi boşluk analizidir (GAP). Boşluk analizi değişen faiz oranı ortamında pozisyonların getirisini ve ekonomik değerini ölçmede kullanılır. Faize dayalı pozisyonlar vade aralıklarına göre vade dilimlerine ayrıldıktan sonra, her bir vade dilimi için faize duyarlı aktiflerden faize duyarlı pasifler çıkartılır. Her bir vade dilimi için bulunan değer ait olduğu vade dilimi için (aktif ya da pasif) “Yeniden Fiyatlanacak Boşluk” olarak

¹⁸Federal Reserve, **Trading and Capital Markets Activities Manual**, www.federalreserve.gov/boarddocs/supmanual/trading/trading.pdf ,1998,s.1-2; **Kınık**, 2006, s.9

¹⁹ **Faiz Riski Yönetim Prensipleri**, Eylül 1997, s.6., <http://www.tbb.org.tr/v12/asp/arastirmalar.asp?yil=1997>

isimlendirilir. Faiz oranı değişim miktarı, tarihsel tecrübe, simülasyon ya da finansal kuruluşun yönetiminin kararı ile tahmin edilen faiz oranı değişim farkı ile daha önce hesaplanmış olan yeniden fiyatlanacak boşluk rakamı çarpılması sonucunda bulunur. İlgili vade dilimindeki pasiflerin fazla olması durumunda “negatif boşluk” ya da “pasife duyarlı boşluk” ortaya çıkar. Bu durumda, piyasa faiz oranlarındaki yükseliş net faiz gelirinde yükselmeye sebep olur. Tersini durumda oluşacak olan “pozitif boşluk” ya da “aktife duyarlı boşluk” ise faiz oranındaki azalma durumunda net faiz gelirlerinde azalmaya neden olur²⁰.

Durasyon, faiz oranı seviyelerindeki değişimin, faize dayalı bir finansal aracın değerini ne kadar değiştireceğini gösterir. Finansal kuruluşun aktifinin ve pasifinin durasyonlarının hesaplanması gerekiyorsa, tüm sabit faiz getirili kalemlerin toplamından oluşan bir portföy ile tüm sabit faiz maliyetli pasiflerden oluşan başka bir portföy oluşturulacaktır. Aktifte sabit faizli ve sabit getirili tüm kalemlerin faiz getirileri ve anapara dönüşleri bir nakit akımı, pasifte de tüm anapara ve faiz ödemeleri bir başka nakit akımı olarak dikkate alınacak, bu nakit akımları vade dilimlerine göre ağırlıklandırıldıktan sonra, bunların şimdiki net değerlerine (piyasa fiyatlarına) bölünecektir²¹. Bir finansal aracın durasyon değerinin yüksek olması, faiz oranlarındaki bir değişikliğin finansal aracın değerine büyük etkisi olduğunu ifade eder²².

b) Hisse Senedi Riski: Finansal kuruluşun elinde bulunan hisse senetleri pozisyonlarının fiyatının değişimi ile ilgili olan hisse senedi riski, genel piyasa riski

²⁰ **TBB Yapısal Faiz Oranı Çalışma Grubu:** Basel II Yapısal Faiz Oranı Risk Modelleri, Bankacılar Dergisi, Sayı 58, 2006, s. 81.

²¹ **Kaval, Hasan:** Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2000, s.105-106, Çağıl, 2006 s.14-15

²² **TBB Yapısal Faiz Oranı Çalışma Grubu:** a.g.m., s. 82.

(sistemik risk) ve özel (spesifik) risk olarak ikiye ayrılmaktadır. Ekonomik, politik, çevresel faktörlerin değişkenliğinden kaynaklanıp bütün hisse senetlerinin fiyatını farklı şiddette etkileyen riskler sistemik risk olarak adlandırılmaktadır²³. Sistemik olmayan risk, sadece bir şirketi etkileyen faktörlere bağlı olup; şirketin faaliyet, yönetim, finansal yapı ve bulunduğu sektörün risklerinden oluşmaktadır²⁴. Portföy çeşitlemesi yolu ile spesifik risk azaltılabilirken, genel piyasa riski azaltılamaz.

Aracı kurumların menkul kıymetlere yaptığı yatırımlarda hisse senetlerinin ağırlığının, diğer finansal araçlara göre daha fazla yer tuttuğu görülmektedir. Bu açıdan hisse senetlerinden kaynaklanan piyasa riski de sermaye yeterliliği hesaplamalarında önem kazanmaktadır.

c) Döviz Kuru Riski: Döviz kuru riskinin kaynağı döviz kurlarındaki beklenmedik değişimler ve özellikle dövize dayalı vadeli işlemler için uluslararası faiz oranlarındaki dalgalanmalardır. Bu nedenle döviz işlemlerinin değerlendirilmesi için, spot döviz kurlarının yanı sıra, yerel ve ilgili ülkenin faiz oranlarının davranışlarına ilişkin olarak da bilgi sahibi olunmasını gerektirmektedir²⁵.

Döviz fiyatlarındaki değişimlerin, döviz cinsinden varlıklar ve yükümlülükler ile henüz gerçekleşmemiş döviz cinsinden gelir ve giderlerin değerini etkileme olasılığı döviz kuru riskine açık olunmasını ifade etmektedir²⁶. Ayrıca döviz kurları ile ilgili politika belirleyici kurumlar olan merkez bankaları tarafından uygulanan

²³ **Mehmet Baha Karan**, Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi, Ankara, Gazi, 2004, s. 156.

²⁴ **Mehmet Bolak**, Sermaye Piyasası, Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi, İstanbul, 2001, s. 104.

²⁵ **Crouhy, Michel/ Galas, Dan/ Mark, Robert**: Risk Management, Mc Graw-Hill, New York, 2000, s.179, Kınık, 2006, s.10

²⁶ **Çağıl**, a.g.e., s.16

döviz kuru politikaları da bu konuda belirleyici etkenlerden birisidir. Bankalar döviz kuru riskinden korunmak için vadeli işlem sözleşmelerine, opsiyonlara ve swap sözleşmelerine başvurabilirler²⁷.

C. Operasyonel Risk

Kredi ve piyasa riskinden sonra ölçülmesi gereken bir diğer risk çeşidi de operasyonel risktir. Operasyonel risk iç kontrol sisteminin yeterli olmaması, bilgi işlem ve iletişim sisteminin hatalı çalışması, kişilerin kasten veya istemeyerek sebep oldukları hatalar sonucunda zarara yol açmaları gibi sebeplerle ortaya çıkan ve kapsamı oldukça geniş olan bir risk türüdür²¹. Basel komitesi tarafından da operasyonel risk yetersiz ya da başarısız iç kontrol prosedürleri, insanlar, sistemler ya da dış olaylardan kaynaklanan, direkt ya da dolaylı kayba uğrama riski olarak tanımlanmış, yasal risk de operasyonel riskin içine dâhil edilmiştir²⁸.

Yasal risk, sözleşmelerin uygulanmasındaki belirsizliklere ilişkin risktir. Yetersiz dokümantasyon, sözleşme hükümlerinin ihlal edildiğinin ileri sürülmesi gibi uyumsuzluklar ile karşı tarafın sözleşme yapma yetkisinin bulunup bulunmadığı, yükümlülüğün yerine getirilmemesi ya da iflas durumlarında sözleşmenin teminat, netleştirme ya da üçüncü tarafların garantörlüğüne ilişkin hükümlerinin uygulanması konularındaki belirsizlikler, düzenlemelerin yanlış yorumlanması ya da

²⁷ **Çolak, Faruk/ Yiğidim, Aslan** :Türk Bankacılık Sektöründe Kriz, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara Ekim 2001, s.46., Çağıl ,2006, s.16

²¹ **Peker, İbrahim:** Türev Araçlar, Riskleri, Düzenlemeleri ve Kontrol Sistemleri (Örnek Olay: Baring Grubunun Çöküşü), SPK Yeterlik Etüdü, 1997, s. 44

²⁸ **Consultative Document, Operational Risk, Supporting Document to the New Basel Capital Accord**, Ocak 2001, Bank For International Settlement, s. 2, <http://www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf>

düzenlemelerdeki önemli değişiklikler²⁹ nedeniyle zarara uğranılması yasal risk kapsamındadır. Yasal riskleri danışmanlık hizmetleri alımı ya da standart sözleşmeler³⁰ kullanılması yoluyla azaltılması mümkündür.³¹ Örneğin tezgahüstü türev araç sözleşmeleri için ISDA sözleşmelerinin baz alınması ile hem bu işlemlerin kuralları set olarak uygulanmış olacak, hem de bu sözleşmeleri tanıyan yargı çevreleri ilan edilmiş olduğu için uyumsuzluk durumunda, sözleşmelerin o hukuki çevrede kabul edilip edilmediği önceden kontrol edilebilecektir.

Risk ile ilgili literatürde, temel olarak kredi ve piyasa riski tanımlandığından, bu iki temel risk ile ilgili olmayan operasyonlar sonucunda zarar oluşması ihtimali operasyonel risk olarak adlandırılabilir.³² Ancak itibar ve stratejik risk operasyonel risk kaynaklı çok fazla sermaye yükümlülüğünün ortaya çıkmaması için operasyonel risk tanımının dışında tutulmuştur³³. Operasyonel riskin kaynakları arasında, kullanılan sistemlerin yetersizliği, başarısız yönetim, personelin hatalı ya da hileli işlemleri gibi kurum içi etkenlerin yanı sıra, doğal afetler ve dış felaketler, rekabet koşulları, politik rejim değişikliği gibi kurum dışı etkenler olabilir. Doğal olarak, mali kuruluş yönetiminin kontrol etmesi gereken kurum içi etkenlere dayanan operasyonel risklerdir.

²⁹ İngiltere’de 1997 yılında vergi kanunlarında yapılan değişikliklerle önemli bir vergi avantajının ortadan kaldırılması sonucunda, yatırım bankası UBS büyük zararlarla karşı karşıya kalmıştır (Crouhy, Galai ve Mark, 2000: 37).

³⁰ Özellikle türev araç sözleşmelerinde mali kuruluşlar, Uluslararası Finansal Varlık Takası ve Türev Araçlar Birliği (International Association of Swaps and Derivatives) tarafından geliştirilen standart sözleşmeleri kullanmaktadırlar.

³¹ Kınık, a.g.e., s.12-13

³² Crouhy, Galai, Mark, a.g.e., s.475

³³ Consultative Document, Operational Risk, Supporting Document to the New Basel Capital Accord, Ocak 2001, Bank For International Settlement, s. 2, <http://www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf>

Operasyonel risk ile diğer riskler arasındaki ayırımın kesin bir şekilde yapılması bu riskin yönetilmesi açısından oldukça önemlidir. Örneğin kredi kullandıran kurumlarda, kredinin vadesinde ödenmemesi kredi riski ile ilişkilendirilir. Ancak kredi verilmesini onaylayan kişinin prosedürlere aykırı olarak kredi kullanımına izin vermesi sonucunda oluşan zararı operasyonel risk kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Hisse senedi işlemlerinden kaynaklanan piyasa riski için de benzer örnekler üretilebilir.

Kesin bir tanımının yapılmasının zorluğuna ek olarak, operasyonel risk konusunda karşılaşılan bir diğer sorun bu riskin ölçülmesindedir. Operasyonel riski oluşturabilecek olaylar tek tek sayılmak suretiyle belirlense bile, beklenen zararın tahmin edilmesi oldukça güçtür. Bununla birlikte, kullanılan bilgisayar sistemlerinin yedeklerinin oluşturulması, sorumlulukların etkin iç kontrol sistemleri ile birbirinden ayrılması ve beklenmedik durum planlarının hazırlanması operasyonel riskten korunmak için etkili yöntemlerdir³⁴.

Operasyonel risk nedeniyle oluşabilecek zarara ilişkin verilebilecek örneklerden birisi, 1995 yılında Barings Bank'ın Singapur'da görevli çalışanı Nick Leeson'ın Nikkei endeksinde yetkilendirilmemiş vadeli işlem ve opsiyon pozisyonları alması neticesinde bankayı 1,5 milyar ABD Doları tutarında zarara uğratması ve bankanın iflasına neden olmasıdır. İşlemlerinin en yoğun olduğu dönemde Nikkei 22 Mart 95 vadeli sözleşmelerdeki açık pozisyonların %49'unu elinde tutmakta olan söz konusu kişi, hem alım satım işlemlerini hem de bu

³⁴ **Peker, a.g.e.**, s.105-130

işlemlerin kontrolünü gerçekleştirmesi sayesinde gerçekleşen zararları fiktif hesaplar içerisinde gizleyebilmiştir.

Basel Komitesi operasyonel riske ilk defa Ocak 2001 tarihinde yayımladığı Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesinde yer vermiştir. Operasyonel riskin sayısallaştırılarak ölçülmesinden ilk olarak Haziran 2004'te yayımlanan Basel II düzenlemelerinde ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Basel uygulamaları uyarınca operasyonel riskin ölçümü konusunda basitten daha karmaşığa doğru dört yöntem bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaları, gelişmiş yöntemleri uygulamak için çalışma yapmakta ancak gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin yerel bankaları daha basit yöntemleri tercih etmektedir³⁵.

II. Risk Yönetimi

Risk yönetimi, getiri, sermaye ve riski ilişkilendiren; bunların arasında optimum dengeyi kuran bir yaklaşımdır. Risk yönetiminin sadece riskin kontrol edilmesi veya azaltılması olarak görülmemesi gerekir. Çünkü günümüzde başta bankalar olmak üzere bütün kurumlar, hatta bireyler risk almakta ve bu risklerden bir getiri beklemekte, bunun için de bazı kaynaklar ayırmaktadır. Burada en doğru kararın verilip verilmediğinin, alınan riskler karşısında yeterli getirinin elde edilmediğinin ve buna ayrılan kaynakları ayırmaya değip değmediğinin ölçülmesi gerekmektedir. Zaten risk yönetiminin felsefesi; riski azaltmak veya gidermek değil, riski yöneterek getiriye ve sermayeyi optimum düzeyde kullanmaktır. Belirli bir sermaye ayırarak risk üstlenilmekte ve getiri de aynı sermaye ile elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda risk yönetimi, risk ve getiri arasındaki dengeyi gözetin

³⁵ **Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme**, s.10.

bir yönetim anlayışıdır³⁶ . Risk yönetimi ayrıca, riskin ölçümü ve kontrolünde kullanılan teknik ve modellerin etkili bir biçimde uygulanması için gerekli yönetim prosedürleri ve organizasyon tasarımı konularını da kapsamaktadır³⁷. Çünkü risk yönetiminde kullanılan teknikler ve modeller ancak bir şeyi ölçme imkânı sağlamakta, fakat yapılan ölçüm sonucunda o kararı almak ayrı bir konu olmaktadır³⁸.

III. Sermaye Yeterliliği Kavramı

Günümüzde finansal sektörün içinde bulunan banka, aracı kurum, sigorta şirketleri gibi birçok kurum risk ölçüm yöntemi olarak sermaye yeterliliğini baz alan uygulamaları kullanmaktadır.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından, temel risk yönetim yöntemi olarak, finansal kuruluşların borçlarını ve bazı aktif kalemlerini, sermayeyle ilişkilendiren sınırlama ve sermaye yeterliliği standartları getirilmektedir.³⁹ Sermaye yeterliliği, finansal kurumların maruz kaldıkları risklere karşılık, mali yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde likit varlığa sahip olmaları olarak tanımlanmaktadır.⁴⁰ Bu standartların oluşturulmasındaki temel amaç, bu risklerin sistematik krizlere yol açmasının önlenmesidir.⁴¹

³⁶ ACTIVE AR-ME, "Risk Yönetimi Sadece Mevzuattaki Koşullara Uymak için Yapılmamalı", Activeline, Cüneyt Sezgin ile yapılan röportaj, (Çevrimiçi) http://activefinans.com/activeline/sayi12/risk_yonetimi.html,

³⁷ Joel, Besis: Risk Management in Banking, Newyork, John Wiley&Sons, Inc., July, 2001 s.23

³⁸ AR-ME, a.g.m., s.y.

³⁹ Kaya, Murat: Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Kobiler Üzerine Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Bölümü Yüksek Lisans Tezi, 167 sayfa, Haziran 2007, s.8

⁴⁰ Kaya, a.g.e., s. 5.

⁴¹ Kaya, a.g.e., s.8

Bu düzenlemelerin temelinde finansal kuruluşların üstlendiği risklere göre sahip olması gereken asgari sermaye oranının belirlenmesi yatmaktadır. Sermaye yeterliliği, finansal kuruluşların karşılaşılabileceği risklerin gerçekleşmesi sonucunda, kuruluşların finansal güçlülüğünü korumak ve müşterilerinin kayıplarının telafi edilmesini sağlamak amacıyla kullanılan bir araçtır.

Sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemelerde genellikle ortaklık sermayesi, yedek akçeler ve vergi sonrasındaki dönem kârı toplamından, ilgili dönem ve geçmiş yıllar zararı düşüldükten, sonra kalan sermaye toplamı ana sermaye olarak kabul edilmektedir. Bu düzenlemelerde, genel kredi karşılıkları, sabit kıymetler, yeniden değerlendirme fonları, işletme ve bağlı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme fonları ve alınan sermaye benzeri krediler toplamı da katkı sermaye olarak tanımlanmaktadır. Sermaye yeterlilik rasyosu (SYR) düzenlemeleri, bankaların ne kadar SYR sağlamaları gerektiğini ve yasal sermayeleri içindeki ana ve katkı sermaye paylarının düzeylerini belirlemektedir. SYR içindeki ana sermayenin payının artması, banka sahiplerinin bankanın iflası durumunda maruz kalacağı kayıpların artacağını göstermektedir. Bu durum banka sahiplerinin yüksek getiri sağlamak için riski yüksek alanlara yönelmelerini engellemektedir.

Bankacılıkta mevduat sahipleri için teminat banka sermayesidir. Sözü edilen teminatın varlığı ile banka sahiplerinin risk alma eğilimleri azalmaktadır. Buradaki banka sermayesi, kredi sözleşmelerindeki teminatlar gibidir. Teminatlar, kredi müşterilerinin riskli projelere yönelme ihtimali karşısında banka kayıplarını karşılamak amacıyla alınmaktadır. Sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler

ise ortakların mevcut sermayeleri ile karşılayamayacakları riskleri almaktan kaçınmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

Asgari sermaye oranı ile belirlenen sermaye tutarı, bankaların faaliyet yapısı ve faaliyet gösterdikleri ülke ekonomisi göz önünde bulundurulmadan, tüm bankalar için tek bir oranı esas almaktadır. Esas alınan orana göre belirlenen tutar yasal sermayedir. Tek bir oranın aynı ülkede faaliyet gösteren bankalar için bile gerçekçi sonuçları göstermeyeceği açıktır. Bu durum, yeni düzenlemelerde de kabul edilmiş olan ekonomik sermaye kavramını doğurmuştur. Ekonomik sermaye, bankaların maruz kaldıkları riskler karşısında finansal yapılarının olumsuz yönde etkilenmemesi için ihtiyaç duyulan sermayedir.⁴²

⁴² Ural, a.g.e., s.3-4.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL UYGULAMALARI

2. Basel Komitesi ve Basel Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

Bankalar, sigorta şirketleri ve aracı kurumlar gibi finansal kuruluşların riskliliğini ve mali bünyelerinin sağlamlığını kontrol etmek için kullanılan temel yöntem zaman içinde sermayelerinin taşıdıkları risklere uyumlu olmalarını sağlayan sermaye yeterliliği düzenlemeleri olmuştur. Finansal piyasaların uluslararasılaşması sonucunda sermaye yeterliliği uygulamalarının da başlangıçta uluslararası faaliyet gösteren, sonrasında da yerel finansal kuruluşlar için standardize edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda dünyanın en eski finansal örgütlerinden birisi olan Basel komitesi de temel olarak risk ölçümü ve standartlaşma ile ilgili çalışmaların öncülüğünü gerçekleştirmiştir.

I. Basel Komitesinin Tarihçesi ve İlk Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

Dünyanın en eski uluslararası finansal örgütü olarak kabul edilen Uluslararası Takas Bankası (Bank for International Settlements, kısaca BIS), 17 Mayıs 1930 da İsviçre'nin Basel kentinde kurulmuş olup bugün biri Hong Kong diğeri Mexico City de bulunan iki temsilciliği, 50 ülkeden yaklaşık 550 personeli ile Dünyadaki merkez bankalarının bankası olarak uluslararası para ve finansal işbirliği konusunda faaliyette bulunan uluslararası merkezi bir kurumdur⁴³.

Türkiye'nin de üye olduğu Bankanın en önemli karar organları; Üye Merkez Bankalar Genel Kurulu, Yönetim Kurulu ve Yürütme Komitesidir. Para ve finansal istikrar ve uluslararası finansal sistem konusunda uzmanlaşan çeşitli komite ve

⁴³ ayrıntılı bilgi için bakınız: www.bis.org/about/profile/pdf

örgütler, BIS bünyesinde sekretaryaya sahip olup Banka ile yakın etkileşim halindedirler⁴⁴.

Özellikle, 1974 yılında Bankhaus I.D. Herstatt'ın, Almanya'da iflas etmesinden sonra uluslararası para ve bankacılık piyasasında ciddi problemler yaşanmış, benzer sorunların yaşanmaması ve önceden önlemlerin alınmasına yönelik çalışmaları yürütmek üzere, aynı yıl Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, bankacılık düzenlemeleri ve gözetimi konusunda çalışmalarda bulunmak üzere Onlar Grubu ülkelerinin merkez bankası başkanları tarafından kurulmuştur. Komite, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bankacılık denetim otoriteleri ve merkez bankalarının üst düzey temsilcilerinden oluşmaktadır. Genellikle, daimi Sekretaryasının bulunduğu Basel'de, BIS merkezinde toplanmaktadır⁴⁵. Komite yılda 4 kez düzenli olarak toplanmakta olup yaklaşık 25 teknik çalışma grubu bulunmaktadır. G 10 olarak bilinen 10 ülkenin Merkez Bankası guvernörleri, BIS bünyesinde Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, Ödeme ve Takas Sistemleri Komitesi, Küresel Finansal Sistem Komitesi ve Piyasalar Komitesini kurmuşlardır⁴⁶.

Basel komitesi bankacılık otoritelerinin kendi ülkelerindeki sistemlere en iyi şekilde uyum sağlayacak düzenlemeleri yaparken dikkate alacakları gözetim standartlarını, rehber düzenlemeleri ve en iyi uygulama tavsiyelerini

⁴⁴**Doyrangöl, Nuran Cömert/ Saltoğlu, Müge:** Muhasebeci Gözüyle Basel II, Mali Çözüm Dergisi sayı:76, s.354

⁴⁵ **Basel Committee on Banking Supervision International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework Comprehensive Version June 2006,** Bank For International Settlements. 2006, s.1.

⁴⁶ **Doyrangöl, Saltoğlu,** a.g.e., s. 355

yayınlanmaktadır. Komite bu şekilde üye ülkelerin gözetim tekniklerinin ayrıntılı uyumlaştırılmasına girmeden ortak yaklaşım ve ortak standartların oluşturulmasını teşvik etmektedir⁴⁷.

Komitenin 1975 yılında yayınladığı “Basel Concordat”ı bankacılık düzenlemeleri ve denetimi konusunda gerçekleştirilen işbirliğinin ilk resmi belgesidir. Bu doküman, uluslararası bir bankanın merkezinin bulunduğu ülke ile şubesinin yer aldığı ülkenin düzenleme ve denetim otoriteleri arasındaki ilişkileri ve her bir otoritenin hak ve sorumluluklarını açık bir şekilde tanımlamaktadır. 1983 yılının Mayıs ayında, bu belgenin bankacılık alanında yaşanan değişikliklere paralel olarak güncelleştirilmiş ve geliştirilmiş formu, "Yabancı Banka Şubelerinin Gözetim Prensipleri" adı altında yayınlanmıştır⁴⁸.

Basel Komitesi'nin, yasalarla kendisine verilmiş uluslararası bir gözetim otoritesi statüsü bulunmamaktadır. Komite'nin ortaya koyduğu çalışmaların üye ülkeler açısından yasal bir yaptırım gücü bulunmamaktadır. Komite, sadece kapsamı oldukça geniş standartlar ortaya koyarak ve bunları ülkelere tavsiye ederek uluslararası ölçekte düzenleme ve gözetim uygulamalarının birbirine yakınlaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu standartları uygulayıp uygulamamak veya uygulanacaksa, bunun hangi takvim ve yasal süreçlerle yapılacağına karar vermek tamamen ülkelerin düzenleme otoritelerinin yetkisindedir⁴⁹. Ancak finans sisteminin büyük ölçüde uluslararasılaştığı bir dönemde, birçok ülke gönüllü olarak bu standartları kabul etmektedir.

⁴⁷ Doyrangöl, Saltoğlu, a.g.e., s. 355

⁴⁸ Kınık, a.g.e., s.22

⁴⁹ **Principles for the Supervision of Banks' Foreign Establishments**, Bank for International Settlements, 1997.

Bütün bu entegrasyon sürecinin yaşanmasının iki önemli nedeni vardır. İlki, farklı ülkelerde farklı bankacılık düzenlemelerinin var olması sebebiyle bankalar arasında yaşanan rekabet dengesizlikleri, diğeri ise bir ülkede yaşanan finansal problemlerin uluslararası bankacılık yoluyla diğerk ülkelere de taşınmasıdır.

Komite, üye ülkeler arasında bankacılık düzenlemeleri konusunda işbirliği sağlamayı amaçlamaktadır. Komitenin ilk ele aldığı konu erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi olmuştur. Daha sonra, ülkelerin bankacılık düzenleme ve gözetim sistemleri arasındaki farklılıkların giderilmesi ve dünya çapında bankacılık düzenlemelerinin kalitesinin artırılması başlıkları tartışılmıştır. Komite bu amaçları gerçekleştirmek üzere üç temel alanda çalışmaya başlamıştır. Bu alanlar, ülkelerin gözetim uygulamaları konusunda bilgi alışverişinde bulunmaları, uluslararası bankaların gözetiminde kullanılan tekniklerin geliştirilmesi, etkinleştirilmesi ile sermaye yeterliliği konusunda minimum standartlar getirilmesi ve bu tür standartların uygulanabileceği diğerk alanların araştırılmasıdır. Komite uluslararası gözetim kapsamındaki boşlukları kapatmak için “yabancı bankacılık faaliyetleri vasıtasıyla gözetimden kaçılmaz” ve “gözetim faaliyetleri yeterli olmalıdır” şeklinde özetlenebilecek iki temel ilkeyi benimsemiştir⁵⁰.

Basel Komitesi, 1980'li yılların başında uluslararası bankaların sermaye yapılarının, bu bankaların yüklendikleri risklere oranla zayıf olduğunu ve bunun küresel finansal sistem açısından bir tehlike oluşturduğunu tespit etmiştir. 1980'li

⁵⁰ www.bis.org/bcbc/history.htm, Karabulut, Gökhan: “ Bankacılık Sektöründe Sermaye Karlılık İlişkisi: Türk Bankacılık Sistemi Üzerinde Bir İnceleme, 2003, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

yıllar Komite'nin uluslararası ölçekte sermaye yeterliliği standartlarını oluşturmaya dönük çalışmalara ağırlık verdiği yıllar olmuştur⁵¹.

Komite, 1988 de Basel Sermaye Anlaşması (Basel I) olarak kabul edilen bir sermaye ölçüm sistemi ortaya koymuş, bu sistem yalnızca üye ülkeler tarafından değil, ayrıca uluslararası bankacılık yapan diğer bütün ülkeler tarafından da benimsenmiştir. 1999 da Komite Revize edilmiş Basel II olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Genel Çerçevesi'ni yayınlamıştır. Halen yürürlükte olan bu çerçeve Haziran 2004 de kapsamlı olarak yeniden gözden geçirilmiş ve Kasım 2005 de yayınlanmıştır. Son olarak da yaşanan finansal krizin sebep ve sonuçları da dikkate alınarak, Basel Bankacılık Denetim Komitesinin alt çalışma gruplarında uzun süre tartışıldıktan sonra yeni değişiklik önerileri, 12 Eylül 2010 tarihli Merkez Bankası Başkanları ve Denetim Otoritesi Başkanları toplantısında da kabul edilerek Basel III uzlaşısı olarak anılan kararları açıklanmıştır⁵².

II. Basel I Sermaye Düzenlemeleri

Geleneksel yaklaşımda bankaların temel amacı kredi vermektir. Fiyatlama, bankanın maliyetinin üzerine kar payı eklenmesi yoluyla yapılır. Bu yaklaşımda toplanan mevduatın maliyeti ve diğer maliyetler hesaplanıp, üzerine bir kar marjı konulup kredi pazarlanmaya çalışılmaktadır. Ancak geleneksel yaklaşımın dezavantajlarının (özellikle de verilen kredinin riskinin hesaplanmıyor oluşu) zaman içinde ortaya çıkması ile bankalarda geleneksel yaklaşımdan risk odaklı yaklaşıma doğru bir kayış başlamıştır. Bu alanda en önemli kilometre taşı 1988 Basel

⁵¹ Kınık, a.g.e., s.16-18

⁵² Sorularla Basel III, BDDK,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf

Uzlaşısıdır.⁵³ 1988 Basel Uzlaşısı ile uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankaların aktiflerinin risklerini ağırlıklandırmak ve buna karşılık gelen asgari sermaye büyüklüğünü saptamak için yeni bir yöntem önermiştir⁵⁴.

Basel Komitesi farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda uluslararası platformda geçerli olacak asgari bir sektör standardını oluşturmak amacıyla 1988 yılında sermaye yeterliliği standardının taslağını hazırlamış, taslak G-10 ülkelerine ve diğer ülkelere incelenmesi ve yorumların Basel Komite'sine iletilmesi amacıyla gönderilmiş ve iletilen yorumlar neticesinde yapılan değişikliklerden sonra metnin son hali oluşturulmuş, 1992 yılında düzenleme yürürlüğe girmiş ve zaman içerisinde 100'den fazla ülke sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini Basel I'i temel alarak oluşturmuştur. Basel I'i temel alan bir sermaye yeterliliği ölçüm yöntemi 1989 yılında yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini içeren bir düzenleme ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır.

Standartta ilk olarak sermaye standardının uluslararası bankaların güvenilirliğini ve istikrarını sağlamak için getirilmiş olduğu ve yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığın bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarını azaltmayı amaçlayan böyle bir standardın uygulanmasında, adalet ve tutarlılığın önemine değinilmiştir. Komite, standardın G-10 ülkeleri dışındaki ülkeler tarafından benimsenmesinin entegrasyonu

⁵³ **Bolgün, K. Evren/Akçay, M. Barış:** Risk Yönetimi, Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm Ve Yönetim Uygulamaları , İstanbul: Scala Yayıncılık, 2005, s.41.

⁵⁴ **Varna, a.g.e.,** s.30

hızlandıracağını ifade etmiştir⁵⁵. 1988 tarihli ilk sermaye yeterliliği düzenlemesi esas olarak banka sermayesi tutarına odaklanmış, bankaların iflas riskini ve iflas halinde mudiler açısından maliyeti en aza indirmeyi amaçlamıştır. Sonrasında, 1996 yılında yapılan bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleri ile ölçebilmeleri için kendi sistemlerini kullanabilmeleri imkânı getirilmiştir.

Standarda göre uluslararası bankalar için sermaye yeterliliği oranı minimum %8 olarak belirlenmiştir. Ulusal otoriteler, kendi bankacılık sistemlerine özgü olan risk yapısını dikkate alarak yerel bankalar için daha yüksek oranlar belirleyebilirler. 1988 Basel standardına göre bankaların hesapladıkları sermaye yeterlilik oranının tek başına banka hakkında genel bir hükme varmak için yeterli olmamasının nedenlerinden biri, oranın sadece kredi riski dikkate alınarak geliştirilmesinden kaynaklanmıştır. Bu yüzden banka hakkında genel bir hükme varabilmek için, gözetim otoritelerinin bankanın taşıdığı diğer riskler, (piyasa riski, operasyonel risk) bankanın aktiflerinin kalitesi ve kredileri için ayırdığı karşılıklar gibi sermaye dışındaki diğer bileşenleri de incelemesi gerekir.

Basel komitesi, üye ülkelerin bu standart çerçevesinde hesaplayacakları sermaye yeterlilik oranlarının birbirleri ile karşılaştırılabilir olmasını hedeflemektedirler. Bunun mümkün olabilmesi ancak ülkeler arasında diğer alanlara dönük düzenlemelerin de (vergi politikaları, muhasebe uygulamaları gibi) birbirine yakınlaştırılması gerektirmektedir.

⁵⁵ **Değirmenci, Nihal:** Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Nisan 2003, s.15.

III. Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

Basel II ile getirilen sistem bir bütün olarak BIS tarafından yayımlanan kapsamlı bir rapor ile 2006 yılında kamuya açıklanmıştır. Anılan kapsamlı rapor, son dönemlerde Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterliliği denetimine ilişkin mevzuatında uluslararası yakınlaştırmayı sağlamak amacına yönelik çalışmalarının sonuçlarını sunmaktadır. Komitenin sermaye yeterliliği düzenlemesinin gözden geçirilmesi amacına yönelik ilk dönem önerilerinin Haziran 1999'da yayımlanmasından sonra, tüm üye ülkelerde kapsamlı bir istişare süreci başlatılmış ve iletilen öneriler Dünya çapında denetim otoritelerine dağıtılmıştır.

Komite, Ocak 2001 ve Nisan 2003'te görüş alışverişi ve istişare için ek öneriler yayımlamış; bu önerilerle ilgili üç sayısal etki çalışması yapılmıştır. Bu çabalar sonucunda, özgün önerilere çok önemli katkı ve ilaveler yapılmıştır. Anılan kapsamlı rapor, Komitenin tüm üyelerince kabul edilmiş bir bildirme niteliğindedir. Kapsamlı raporda sermaye yeterliliğinin ölçülmesi konusunda mutabakata varılan düzenlemenin ve uyulması gereken asgari standartların ayrıntıları açıklanmaktadır. Düzenleme ve düzenlemeyle belirlenen standart, G-10 ülkelerinin Merkez Bankası Başkanları ve Bankacılık Denetleme Kurumu Başkanlarınca uygun bulunmuştur⁵⁶.

Komite, gözden geçirilmiş bu düzenlemeyi hazırlarken, kavramsal olarak rasyonel olması yanında, üye ülkelerin her birinde yürürlükte bulunan denetim ve

⁵⁶ **Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework Comprehensive Version, June 2006**, Bank For International Settlements. 2006, s.1.

muhasabe sistemlerinin özgün nitelik ve özelliklerini dikkate alan ve riskler konusunda daha hassas sermaye yükümlülükleri belirlemeye çalışmıştır.

Basel I uyarınca, bankalara konsolide bazda uygulanacak olan standart üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm sermayenin bileşenlerini tanımlamakta, ikinci bölüm aktiflere uygulanacak risk ağırlıklarını vermekte, son bölüm de uygulanacak minimum standart oranının nasıl hesaplanacağını anlatmaktadır⁵⁷.

Komite, bankaların risk ağırlıklı varlıklarının asgari %8'i oranında sermaye bulundurması genel koşulunu; piyasa riskinin yönetimine ilişkin 1996 Piyasa Riski Değişikliğinin temel yapısını ve kabul edilebilir sermaye tanımı da dâhil 1988 sermaye yeterliliği düzenlemesinin kilit öneme sahip unsurlarını da korumuştur⁵⁸.

Sermaye rasyosunun yüzde 8 olması koşulu değişmemekle birlikte, rasyonun paydasında kredi riski için daha detaylı tanımlara yer verilmiş, ilk defa operasyonel risk tanıma dâhil edilmiş, piyasa riski ile ilgili uygulamalarda ise herhangi bir değişiklik olmamıştır.⁵⁹

Basel II'nin ana hedefi, mevcut iyi banka uygulamaları ile daha fazla bağlantılı düzenleyici sermaye ihtiyacını ortaya koymak, böylelikle daha iyi bir risk yönetim

⁵⁷ Çağıl, a.g.e.,s.33-35

⁵⁸ **Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework Comprehensive Version, June 2006**, Bank For International Settlements. 2006, s.3.

⁵⁹ **Yüksel, Ayhan:** "Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (BASEL II)", Aralık 2004

sistemi oluşturmak ve uluslararası bankacılık sisteminin güvenilirlik ve istikrarını güçlendirmektedir⁶⁰.

Uluslararası faaliyeti olan bankalar için asgari sermaye seviyelerini tespit etmeyi amaçlayan Basel II düzenlemeleri, 1988 Uzlaşısında olduğu gibi ulusal otoriteleri daha yüksek asgari sermaye seviyeleri öngören düzenlemeler yapmakta serbest bırakmıştır. Ayrıca, ulusal otoriteler, bankacılık lisansı verdikleri bankacılık kuruluşları için sermaye yeterliliği ile ilgili ek ölçütler uygulamakta da serbesttirler. Ulusal otoriteler, örneğin, herhangi bir sermaye hesaplama kuralının maruz kalınan risklerin ölçüm hassasiyeti ve doğruluğu konusunda oluşabilecek potansiyel belirsizlikleri gidermek veya bir kurumun dış kaynakla fonlamasına kısıtlama getirmek amacıyla yönelik olarak da ek bir sermaye kriteri kullanabilirler^{61, 62}.

Görüldüğü gibi Basel II hükümleri uluslararası bankalar için asgari kriterleri getirmektedir. Bu kapsamda BDDK'nın uygulama başladığı zaman daha fazla sermaye ya da kriter uygulaması mümkündür. Basel I uygulanırken de BDDK'nın daha ağır kriterler belirlemesi, Basel II'ye geçildikten sonra gelişecek uygulama konusunda bir fikir vermektedir.

Basel II, birbirini tamamlayan üç yapısal bloğun üzerine inşa edilmiş bulunmaktadır. Yeni Uzlaşımın en kapsamlı bileşenini birinci yapısal blok oluşturmaktadır. Bu blokta, standart veya içsel derecelendirme yaklaşımlarına göre

⁶⁰Constantinos, Stephanou/Carlos, Mendoza Juan :Credit Risk Measurement Under Basel II : An Overview and Implementation Issues for Developing Countries, World Bank Policy Research, Working Paper, 3556, April 2005, s.5.

⁶¹ Bunun yanı sıra ulusal otoritelerin tercihlerine bırakılmış başka hususlar da bulunmaktadır. Söz konusu hususlar BDDK tarafından 2005 yılında Türkçeleştirilmiş olan ve ARD 2005/8 numarasıyla yayınlanan Basel II Ulusal İnişiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber'de yer almaktadır.

⁶² International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework Comprehensive Version, s.4.

bankaların sermaye yeterliliği hesaplamaları öngörülmüştür. Banka ve denetim otoritesinin incelemesi ile kamuya açıklama yapmak yoluyla piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik olan ikinci ve üçüncü yapısal bloklar ise, birinci yapısal blokta tercih edilen hesaplama yaklaşımlarından bağımsız olarak, finansal istikrar açısından her zaman hedeflenmesi gereken unsurlardır.

Basel II uygulamalarında üç temel basamak bulunmaktadır⁶³.

Birinci Basamak: Minimum sermaye şartı; Bankaların kredi, piyasa ve operasyonel risklerini kapsayacak minimum seviyede sermaye şartını yerine getirmeleri gerekmektedir⁶⁴. Asgari sermaye şartının hesaplanmasında farklı yöntemler mevcuttur.⁶⁵ Standart yaklaşımlar, derecelendirme notlarını gerektirmektedir, ancak içsel derecelendirme yaklaşımlarına göre uygulanması daha kolay ve aynı zamanda risklere karşı daha az duyarlıdır. İçsel derecelendirme yaklaşımları ise, karmaşık olmaları ve sağlıklı veri tabanlarını gerektirmeleri sebebiyle, uygulanması daha zor ve risklere karşı daha fazla duyarlıdır⁶⁶.

İkinci Basamak: Denetimin Otoritesinin İncelemesi; İkinci yapısal blok, bankanın risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesinin incelemesi sürecini tanımlamaktadır. Bu blokta, bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir. Bankanın yönetim kuruluna ve yöneticilerine verilen görevler

⁶³ **Basel II Core Readings, Schweser Study Program, GARP, 2005, s.115**

⁶⁴ **Varna, a.g.e.,s.30-31**

⁶⁵ **Yüksel, 2004, s.6**

⁶⁶ **Yayla, Münür/ Kaya, Yasemin Türker: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu ARD Çalışma Raporları, No: 2005/3 "Basel-II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci", Mayıs 2005, s. 1.**

⁶⁶ **Yayla, Kaya, : a.g.e.,s. 11.**

sayesinde, iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir⁶⁷.

Üçüncü Basamak: Piyasa disiplini; Piyasa katılımcılarının, bankanın risk profilini ve sermaye yeterliliğini hesaplayıp belirlemelerine imkân sağlamak amacıyla, bankalar tarafından sahip olunan risklerin kamuya açıklanması gerekir⁶⁸.

Bu üç yapısal bloğun amacı;

- Bankalar ve bankacılık grupları için kurumsal yönetim yapısının, risk ve kontrol kültürünün oluşturulması,
- Bankalar ve bankacılık gruplarının denetim ve gözetimlerinin risk odaklı ve proaktif olarak gerçekleştirilmesi, bu konuda uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi,
- Finansal sistemde istikrarın ve etkin piyasa disiplininin sağlanmasıdır⁶⁹.

A. Asgari Sermaye Gerekliliği

Asgari Sermaye Yeterliliğinin belirlenmesine yönelik olan birinci blok, bankanın sahip olduğu riske karşılık ayırması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin olup, risk ile sermaye arasındaki bağı güçlendirmeyi amaçlar. Basel II'nin en kapsamlı kısmını oluşturan bu bölüm kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümde Basel I'de yer alan asgari %8'lik sermaye yeterliliği oranı korunmuştur. Bunun anlamı bankanın alacağı her 100 birimlik risk için 8 birim sermaye bulundurmasıdır.

⁶⁸ Varna, 2008, s.30-31

⁶⁹ Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası, TBB Bilgilendirme Toplantısı, Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi, 12 Aralık 2003, s.3.

Basel II'nin getirdiği en önemli yenilik, kredinin az ya da çok riskli olmasına göre sermaye ayrılmasıdır.⁷⁰ Örneğin standart ölçüm yöntemlerinin kullanılması durumunda derecelendirme notu bulunmayan bir şirkete verilen kurumsal kredi için %8 oranında sermaye ayrılması gerekirken, perakende kredilerde bu oran %6'dır⁷¹.

Aşağıda Basel II kapsamında piyasa, kredi ve operasyonel riskler için kullanılabilir yaklaşımlara ilişkin tablo yer almaktadır:

TABLO I- Basel-2 Kapsamında Kullanılabilir Yaklaşımlar

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PIYASA RİSKİ	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT	Standart Metot	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yöntemi
ORTA	Standart Metot	Standart Yaklaşım	Standart Yöntem
			Alternatif Standart Yöntem
İLERİ	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Temel Derecelendirme Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımları
		Gelişmiş Derecelendirme Yaklaşımı	

Kaynak: Basel-2 QIS-TR2 Değerlendirme Raporu, BDDK, s.6.

⁷⁰ Yüksel, 2004, s.9

⁷¹ Baysal, Bulbin :Standart Yaklaşımlar Cercevesinde Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlasısı Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2007, s.13-16

1. Piyasa Riski

Piyasa riskinin hesaplanmasında Basel II ile Basel I'e göre önemli bir değişiklik olmamıştır. Standart yaklaşım ve içsel değerlendirme yöntemi olarak riske maruz değer yaklaşımı (VaR) korunmuştur⁷².

Piyasa riskine ilişkin Standart Yaklaşımında, piyasa riski üç temel bileşenin toplamı (faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski) olarak hesaplanmaktadır. Bu riskler ticari hesapta (alım satım amacıyla tutulan kıymetlerin yer aldığı hesap) yer alan kalemler için hesaplanmakta ve bu bileşenlerin her biri için genel piyasa riski ve belirli kalemler için opsiyon riski hesaplanırken, faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski için ayrıca spesifik risk hesaplaması yapılmaktadır.⁷³

Bu kapsamda genel piyasa riski, piyasalardaki genel hareketler dolayısıyla faiz oranlarında, hisse senedi fiyatlarında veya kurlarda meydana gelebilecek olası fiyat dalgalanmalarının etkilerini dikkate almakta, spesifik risk ise genel piyasa hareketlerinin ötesinde, bankanın portföyünde bulundurduğu menkul kıymetleri ihraç eden tarafların kredi kalitelerinin bozulmasından kaynaklanan olası fiyat hareketlerinin etkilerini dikkate almaktadır.

Öte yandan opsiyon riski opsiyon sözleşmelerinden veya opsiyon hakkı içeren diğer işlemlerden kaynaklanan doğrusal olmayan risklerin etkilerini dikkate almaktadır.

⁷² **Yayla, Kaya**, a.g.e.,s.5-6.

⁷³ **Yüksel**, 2004, s.25

Standart Yaklaşım içerisinde faiz oranı genel piyasa riski, vade merdiveni tablosu aracılığıyla hesaplanmaktadır. Burada ilk olarak banka için alacak hakkını ifade eden uzun pozisyonlar ile yükümlülükleri ifade eden kısa pozisyonlar çeşitli vade dilimlerine yerleştirilmektedir. Daha sonra ise her bir vade diliminde yer alan uzun ve kısa pozisyonlar arasındaki fark üzerinden dikey sermaye gereksinimi, vade dilimleri arasında çeşitli seviyelerde oluşan farklı yönlerdeki (uzun veya kısa) pozisyonlar için ise yatay sermaye gereksinimi hesaplanmaktadır. Hesaplanan dikey ve yatay sermaye gereksinimlerinin toplanması suretiyle faiz oranı genel piyasa riski tutarına ulaşılmaktadır.

Faiz oranı spesifik riskinin hesaplanmasında ise menkul kıymetlerin kamu menkul kıymeti olup olmadığı önem arz etmektedir. Kamu menkul kıymetleri %0 risk ağırlığına tabi tutulurken diğer menkul kıymetler çeşitli kriterlere göre daha yüksek risk ağırlıklarına tabi tutulmaktadır.⁷⁴

Hisse senetleri için yapılan hesaplamalarda, hisse senetleri işlem gördükleri ülke borsalarına göre gruplanmakta ve her bir ülke için uzun ve kısa pozisyonlar belirlenmektedir. Daha sonrasında ise her bir ülke için hesaplanan net pozisyonların %8'i hisse senedi genel piyasa riskini oluşturmakta, uzun ve kısa pozisyonların mutlak değer olarak toplamlarının çeşitli kriterler çerçevesinde %2, %4 veya %8'i, hisse senedi pozisyonununun spesifik riskini oluşturmaktadır.

Kur riskine ilişkin genel piyasa riski, her bir para cinsi bazında hesaplanan net pozisyonlar üzerinden yapılmaktadır. Net pozisyonları pozitif olan para cinslerinin net pozisyon tutarları toplanarak uzun net pozisyonlar toplamı, net pozisyonları

⁷⁴ Yüksel, 2004, s.27

negatif olan para cinslerinin net pozisyon tutarları toplanarak da kısa net pozisyonlar toplamı elde edilmektedir. Daha sonra bu iki tutardan büyük olanının %8'i kur riski olarak hesaplanmaktadır.

Piyasa riski kapsamında opsiyonlara ait risklerin hesaplanmasında ise opsiyon sözleşmesini sadece satın alan bankalar Basitleştirilmiş Metodu, opsiyon sözleşmesi satan/yazan bankalar standart Delta-Plus Metodunu veya Senaryo Metodunu kullanmak zorundadır. Ayrıca portföy faaliyetleri büyük ölçüde opsiyon alım-satımına dayalı olan kurumların daha gelişmiş metotları kullanmaları gerekmektedir. BDDK tarafından hazırlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik"de bahsedilen yöntemlerin detaylarına yer verilmiştir.

Basel II kapsamında piyasa riskine ilişkin değişikliğe uğrayan temel husus borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler için hesaplanan spesifik risk tutarıdır. Basel I'i esas alan düzenlemeler çerçevesinde bu tutarın hesaplanmasında kamu menkul kıymetlerinin tamamı %0 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Diğer menkul kıymetlerden ise belirli nitelikleri taşıyanlar vadelerine kalan sürelerine göre %0,25 , %1 veya %1,6, bu nitelikleri sağlamayanlar ise %8 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Standart Yaklaşımında nitelikli menkul kıymetlere ilişkin uygulama değişmezken, kamu menkul kıymetleri ile diğer menkul kıymetlere uygulanacak risk ağırlıkları derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Söz konusu risk ağırlıkları Tablo II'de yer almaktadır.⁷⁵

⁷⁵ BDDK, QIS-TR2, a.g.e., s.13

TABLO II: Spesifik Risk İçin Kullanılan Risk Ağırlıkları

İhraç Eden	Derecelendirme Notu	Vadeye Kalan Süre	Basel II Öncesi Risk Ağırlığı (%)	Standart Yaklaşımda Risk Ağırlığı (%)
Kamu	AAA → AA- A+ → BBB-	Hepsi	0	0
		6 aydan az	0	0,25
		6-24 ay arası	0	1
		24 aydan fazla	0	1,6
	BBB-’den düşük	Hepsi	0	8
	Derecesiz	Hepsi	0	8
Diğer	Nitelikli	6 aydan az	0,25	0,25
		6-24 ay arası	1	1
		24 aydan fazla	1,6	1,6
	Diğer	Hepsi	8	Kredi riskine paralel

Kaynak: **BDDK**, QIS-TR2, a.g.e., s.13

2. Kredi Riski

Basel II ile getirilen asıl değişiklik kredi riskinin hesaplanmasında yapılmıştır. Basel II ile kredi riskinin hesaplanması için basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar, Standart Yaklaşım

(Standardised Approach-SA), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach-SSA), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Foundation Internal Ratings Based-IRB) ve İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Advanced IRB)'dir⁷⁶.

Basel II ile Basel I arasında kredi riskinin hesaplanmasındaki en önemli farklılık, risk ağırlıklarının hesaplanmasında bağımsız derecelendirme kuruluşlarının kullanılmasıdır. Kredi riski hesaplama yöntemlerinden olan standart yaklaşımlarda temel olarak alacakların tabii olacağı risk ağırlığı karşı tarafa bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen derecelendirme notları dikkate alınarak belirlenmektedir⁷⁷. Temel içsel değerlendirme ve ileri düzey içsel değerlendirme yaklaşımlarında bankaların kendi içsel derecelendirme modelleri kullanılacaktır⁷⁸.

a. Kredi Riski Hesaplanmasında Standart Yaklaşım (SA) ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (SSA)

Basitleştirilmiş standart yaklaşım temelde standart yaklaşımdan çok farklı olmamakla birlikte standart yaklaşımdan ayrıldığı bazı temel konular şunlardır:

1- SSA'da risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları kullanılırken, SA'da ihracat ve kredi kurumları tarafından verilen notlar kullanılır.

2- SSA'da şirketlere verilen kredilerin tamamı %100 risk ağırlığına tabidir.

⁷⁶ Yüksel, 2004, s.9

⁷⁷ **Basel-II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu**, s.6.

Mart 2011, S.1., [Http://www.bddk.org.tr/Websitesi/Turkce/Basel/9236qistr_3raporu_Web.Pdf](http://www.bddk.org.tr/Websitesi/Turkce/Basel/9236qistr_3raporu_Web.Pdf)

⁷⁸ **Baysal, Bulbin:** Standart Yaklaşımlar Cercevesinde Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlasısı Kafkas Universitesi Sosyal Bilimler Enstitusu İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2007, s.13-16

3- Standart yaklaşımda, bankalara kullandırılan krediler için 2. seçenek olan “ilgili bankanın bağımsız derecelendirme notu yoksa kullandırılan krediler için %50 risk ağırlığı uygulanır, vade 3 aydan kısa ise minimum %20 olmak üzere bir derece düşük risk ağırlığı uygulanır” uygulaması bulunmamaktadır.

4- Gayrimenkul ipoteği karşılığı ticari kredilerde avantajlı uygulama bulunmamaktadır.

5- Teminatlarda vade ve kur uyumsuzluğuna yer yoktur ve teminatlar için sadece basit yöntem uygulanır.

6- SSA’da SA’ya göre geçerli teminat ve garanti türleri azdır.

7- SSA’da kredi riski azaltım teknikleri içinde kredi türevi bulunmamaktadır.

Ayrıca Basel-II’de kredi riskinin hesaplanmasında Basel I ile uygulanan OECD “klüp kuralı” da terk edilmekte, risk ağırlığı borçlunun derecelendirme notuna göre saptanmaktadır. Ancak, yine Basel-II’ye özgü bir husus, bazı konularda ulusal tercih seçeneklerinin kullanılmasının ülke otoritelerinin kararına bırakılmasıdır. Bu bağlamda, ulusal otoriteler, kendi ülke hazinelerine ilişkin, kaynağı ve kendisi ulusal para cinsinden olan risklere daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilmektedir. Bankalara verilen krediler için de ulusal tercihlerin uygulanabildiği Standart Yaklaşımda, yüksek risk sınıfına giren takipteki alacaklar ve diğer bazı varlıklara derecelendirme notlarından bağımsız standart risk ağırlıkları verilmiştir. Örneğin, perakende krediler için yüzde 75, ikamet amaçlı konut kredileri için yüzde 35 ve takipteki alacaklar için yüzde 150’ye varan risk ağırlıkları tanımlanmıştır. Ulusal tercih seçeneğinin varlığı sebebiyle, Basel II önceki uzlaşıdan daha esnek bir yapıya

sahiptir. Hangi derecelendirme şirketlerinin notlarının kullanılacağı hususu da ulusal otoritenin tercihinin bırakılan bir husustur. Basel II, ulusal otoritelere ilgili düzenlemelerde daha fazla hareket alanı sağladığından, ulusal otoritelere daha fazla sorumluluk yüklemektedir.⁷⁹

Aşağıda standart yaklaşımda krediler için kullanılan risk ağırlıkları yer almaktadır:

TABLO III: Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR	UYGULAMA ALTERNATİFLERİ	KREDİ KALİTESİ KADEMESİ					
		1	2	3	4	5	6
Merkezi Yönetimlerden veya Merkez Bankalarından Alacaklar	KDK Notuna Göre Ulusal Uygulama Tercihi	0	20	50	100	100	150
Kamu Kuruluşlarından Alacaklar	Merkezi Yönetim Tarafından Verilen Bir Garanti Bulunması	Merkezi yönetimden veya Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan olan ve TL cinsinden düzenlenen ve TL cinsinden finanse edilen alacaklara %0 risk ağırlığı uygulanır.					
	Diğerleri	100					
Bankalardan ve Aracı Kurumlardan Alacaklar	Seçenek 1 (Merkezi yönetime uygulanan risk ağırlığına dayalı yöntem)	20	50	100	100	100	150
	Seçenek 2 (Kredi derecelendirmesine)	20	50	50	100	100	150

⁷⁹ **Yayla, Kaya**, s.6.

	dayalı yöntem)						
	Seçenek 2 (Kısa Vade)	20	20	20	50	50	150
Kurumsal Alacaklar	KDK Notuna Göre	20	50	100	100	150	150
Kolektif Yatırım Kuruluşu Niteliğindeki Yatırımlar	KDK Notuna Göre	20	50	100	100	150	150
Perakende Alacaklar	Standart Risk Uygulanır					75	
İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpoteği ile Teminatlandırılan Alacaklar	Standart Risk Uygulanır					35	
Ticari Gayrimenkul İpoteği ile Teminatlandırılan Alacaklar	Belirli Sağlayanlar Şartları					50	
	Diğerleri					100	
Altın	Belirli Şartlar Dâhilinde					0	
	Diğerleri					100	
Diğer Varlıklar	Standart Risk Uygulanır					100	
Tahsili Gecikmiş Alacaklar	Özel Karşılık/Kredinin Teminatsız Kısmı <%20					150	
	Özel Karşılık/Kredinin Teminatsız Kısmı >%20					100	

Kaynak: Basel-II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu, s.7. Mart 2011, S.1.,

Standart yaklaşımda kredi riskinin hesaplanmasına kullanılan risk ağırlıkları dikkate alındığında en önemli farklılıklardan birisi, özellikle ülkemizde yatırım enstrümanları içerisinde en yüksek payı Devlet iç borçlanma senetlerinin aldığı düşünülürse derecelendirme notu AAA ya da AA- olmayan her yatırım aracı için bir risk karşılığı ayrılması gerektiğidir. Bu ise OECD klüp kuralına göre mevcut durumda DİBS'ler için risk karşılığı ayrılmıyor iken, artık risk karşılığı ayrılacağı anlamına gelmektedir. Ancak bu husus Basel II uygulamalarında yerel otoritenin kararına bırakılan konulardan birisi olduğu için, BDDK bu konuda daha farklı bir uygulama belirlemede serbesttir.

Standart yaklaşımlar içerisinde çok sayıda portföyün (örneğin hazine ve merkez bankalarına, bankalara, şirketlere verilen krediler) tabi olacağı kredi kalitesi kademesi ve dolayısıyla risk ağırlıklarının derecelendirme notları ile ilişkilendirilmiş olması ve banka pozisyonlarının büyük bir çoğunluğunun bahsi geçen portföylere ait olduğu hususu dikkate alındığında, hesaplamalarda kullanılacak derecelendirme notlarının hangi kaynaklardan sağlanacağı hususu önem kazanmaktadır. Bu konuda S&P, Moody's ve Fitch şirketlerinin derecelendirme notları Basel Komitesi tarafından örnek mahiyetinde kullanılmış olup, notları dikkate alınacak derecelendirme şirketlerinin belirlenmesi ise denetim otoritesi tercihine bırakılmıştır. Örneğin, BDDK tarafından yaptırılan, QIS-TR3 sayısal etki analizi çalışması kapsamında bahse konu şirketlere ilave olarak JCR (Japonya) ve "Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında

Yönetmelik” kapsamında BDDK tarafından yetkilendirilmiş bulunan şirketlerce verilen derecelendirme notları da dikkate alınmıştır⁸⁰.

b. İçsel Derecelendirme Yaklaşımları

İçsel derecelendirme yaklaşımlarının, kurumların kendi derecelendirme modellerini kullanmasına imkân vermesi nedeniyle Basel II'nin temel hedefi olan risklerle daha uyumlu sermaye hedefine daha fazla hizmet ettiği düşünülebilir. Diğer yandan içsel derecelendirme yaklaşımları bankalara daha fazla özerklik vermekle birlikte daha fazla sorumluluk da yüklemektedir.

Basel Komitesi içsel yaklaşımların tüm bankalarda uygulanmasını beklememekte, ilk etapta uluslararası bankalara tavsiye etmektedir. Basel II'ye göre içsel yaklaşımlar aşamalı olarak uygulanabilir. Ancak ileri düzey yaklaşımları uygulayan banka tekrar standart ya da temel içsel derecelendirme yöntemine dönmek isterse bunun için resmi otoritenin izni gerekmektedir⁸¹.

İçsel derecelendirme yaklaşımları bankalara, kendi derecelendirme modellerini kullanma imkânını tanıdığından ve bu sayede temerrüt olasılıklarını (probability of Default-PD) belirlemeleri mümkün olduğundan, önemli bir manevra alanı sağlamakta ve yaklaşımın uygulanmasında özerklik vermektedir. Buna karşın, resmi otorite bankanın içsel derecelendirme yöntemini gözden geçirmek ve uygulanabilirliğine onay vermek durumunda olduğundan çok önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımları “Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” (Foundation Internal Ratings Based-IRB) ve “İleri Düzey İçsel

⁸⁰ **Basel-II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu**, s.8.
Mart 2011, S.1., [Http://www.bddk.org.tr/Websitesi/Turkce/Basel/9236qistr_3raporu_Web.Pdf](http://www.bddk.org.tr/Websitesi/Turkce/Basel/9236qistr_3raporu_Web.Pdf)

⁸¹ **Baysal, Bulbin**, a.g.e., s.13-16

Derecelendirme Yaklaşımı” (Advanced IRB) şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu yaklaşımların mekanizmasına göre kredi riskinin belirlenebilmesi için öncelikle alacakların sınıflandırılması gerekmektedir⁸².

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında, kredi veren kurum varlıklarını 5 gruba ayırır. Bunlar; kurumsal riskler, kamudan alacaklar, banka riskleri, perakende riskler, cari hesap şeklindeki bireysel kredilere ait riskler ve menkul kıymetlerden alacaklardır. Bu sınıflandırmada her risk kategorisi için kullanılan, risk unsuru, risk ağırlığı, asgari şartlar olmak üzere üç temel unsur vardır. Risk unsurları; bankalar ya da bazı durumlarda gözetim otoriteleri tarafından tahmin edilen risk bileşenleridir. Risk ağırlıkları; risk unsurlarının sermaye gereksinimine dönüştürülmesini sağlayan hesaplamalardır.

İçsel yöntemler kullanılarak hesaplanacak sermaye yeterliliği hesaplamasında aşağıdaki risk bileşenleri kullanılacaktır.

PD - Temerrüt olasılığı

LGD - Temerrüt halinde kayıp

EAD - Temerrüt anındaki bakiye

M - Efektif vade

⁸² **Yayla, Kaya**, a.g.e., s.8. , **Çelik, Faik/ Kızıl, İhsan**: “Banka Sermaye Yeterliliğinde BASEL II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı”, 2008, s.3.

Temel içsel derecelendirme yaklaşımlarında, banka PD'yi kendisi tahmin ederken, diğer veriler ulusal denetim otoritesi tarafından verilir. İleri düzey içsel derecelendirme yaklaşımlarında ise banka tüm verileri kendisi tahmin eder.

Bir bankanın temel içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulayabilmesi için kurumsal, hazine, banka ve perakende alacaklara dair minimum 5 yıllık bir veri setine sahip olması ve en az üç yıldır uygun bir derecelendirme sistemini kullandığını resmi otoriteye kanıtlaması gerekmektedir. Parametrelerin doğru tahmin edilmesi çok önemlidir. Bir bankada parametreler gerçeği yansıtırken, diğerlerinde düşük ya da fazla tahmin edilmesi sermaye yeterliliği düzenlemelerinin farklı uygulanması nedeniyle bankalar arasında sermaye avantajı ya da dezavantajı oluşturur.

Bir bankanın ileri düzey içsel derecelendirme yaklaşımını kullanabilmesi için bazı kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu kriterlerden başlıcaları⁸³;

- Kredi riskinin tanımlanmış olması,
- Derecelendirme sisteminin yeterli olması ve denetlenmesi,
- Derecelendirme sisteminden elde edilen bulguların yeterli düzeyde kullanılması,
- Yeterli düzeyde veri temin ediliyor olması,
- Kullanılan modelin yetkili otorite tarafından onaylanmış olması,
- Temerrüt olasılık tahmin yöntemi bulunmasıdır⁸⁴.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında sermaye yeterliliği, tahmin edilen PD, LGD, M ve EAD'nin bir fonksiyonu olduğundan bu parametrelerdeki değişimden

⁸³ Çelik/Kızıl, 2008, s.3.

⁸⁴ Baysal, Bulbin, a.g.e., s.13-16.

doğrudan etkilenmektedir. Yüksek PD'ye, uzun vadeye veya yüksek LGD'ye sahip olan krediler daha fazla sermaye ihtiyacı doğurmaktadır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında banka tarafından tahmin edilen parametrelerin sermaye yeterliliğinin hesaplanılmasında kullanılması, mevcut düzenlemelerden ciddi şekilde uzaklaşılması anlamına gelmekte ve dolayısıyla denetim otoritesi açısından kapsamlı bir inceleme yapılmasını gerektirmektedir. Zira parametrelerin "doğru tahmin" edilip edilmemesi sermaye yeterliliği uygulamalarının doğruluğunu etkilemektedir. Parametrelerin bir kurumda gerçeği yansıtması, bir diğerinde ise olduğundan daha düşük tahmin edilmesi halinde bankalar arasında sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde farklılıklar oluşabilecek ve sektördeki rekabet üzerinde bozucu etki gündeme gelebilecektir. Bunun sonucunda düzenleyici otoriteye sektörün duyduğu güven de zedelenebilir. Bu nedenle, içsel derecelendirme yöntemlerinde, düzenleyici otoritenin kurumun tahmin ettiği parametreleri çok iyi değerlendirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, parametrelerin tahmininde kullanılan veri kümesinin sağlıklı olmasının çok önemli olduğu aşikârdır. Kredi riskinin hesaplanmasında gerekli olan PD tahmininin istatistiksel olarak yansız olabilmesi için borçlu bilgilerinin doğru alınması, kurumun bilgi sistemlerine eksiksiz ve doğru aktarılması ve otorite tarafından yapılacak yerinde denetimlerde ve uzaktan izlemede doğru ve tutarlı bir şekilde elde edilebilir olması gerekmektedir⁸⁵.

Basel II uygulamalarında içsel yaklaşımlar ile yapılacak olan değerlendirmelerin belirli bir bankaya özel riskleri daha uygun bir şekilde hesaplayacağı düşünülebilir. Zira standart yaklaşımlarda belirli bir bankanın özellikleri dikkate alınmadan, tüm sektör için belirlenmiş kurallar, tüm bankalara

⁸⁵Yayla, Kaya, a.g.e., s. 10-11

uygulanmaktadır. Ancak bu düşünce özellikle 2008 yılından itibaren yaşanan finansal krizle birlikte oldukça tartışmalı hale gelmiştir. Zira finansal krizde en gelişmiş risk ölçüm yazılımlarının bile karmaşık finansal araçların risklerini hesaplamada yetersiz kaldıkları açık bir şekilde ortaya çıkmış, ayrıca denetim ve gözetimi çok zor olan bir alanda, denetim ve gözetim parametrelerinin bizzat denetlenecek olan bankanın inisiyatifine bırakılması da tartışılır hale gelmiştir.

3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk kavramı bankaların risk profilinin daha iyi yansıtılabilmesi amacıyla sermaye yeterliliği hesaplanmasına yeni eklenmiş bir bileşendir⁸⁶.

Operasyonel riskin hesaplanmasında; Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach- BIA), Standart Yaklaşım (SA), Alternatif Standart Yaklaşım (ASA) veya İleri Ölçüm Yaklaşımları (Advanced Measurement Approach-AMA) kullanılabilir⁸⁷.

Söz konusu yaklaşımlarda sermaye yükümlülüğünü belirleyen temel parametre, net kar/zarar tutarından belirli kalemlerin⁸⁸ hariç tutulması suretiyle hesaplanan brüt gelir tutarıdır. BIA yaklaşımında bankanın son üç yıllık ortalama brüt gelir tutarı standart %15 katsayısı ile çarpılmakta, SA yaklaşımında ise brüt gelir sekiz ayrı faaliyet kolu için ayrı ayrı hesaplanmakta ve bu tutarlar faaliyet kolları için belirlenmiş katsayılar ile çarpılmaktadır. ASA yaklaşımı ise SA yaklaşımına

⁸⁶Yayla, Kaya, a.g.e., s.8.

⁸⁷Yayla, Kaya, a.g.e., s.5-6.

⁸⁸ Yıllık brüt gelir, yıl sonu itibariyle gerçekleşen faiz gelirleri ile faiz dışı gelirlerin net tutarlarının toplamından oluşur. Bu tutara, karşılıklar, bankanın destek hizmeti aldığı kişi ya da kuruluşlara yapılan ödemeler de dahil olmak üzere faaliyet giderleri ilave edilir; satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler hesaplarında izlenen menkul kıymetlerin satışından kaynaklanan kâr/zarar ile olağanüstü gelirler ve sigortadan tazmin edilen tutarlar düşülür.

benzemekte olup, aradaki tek fark ASA yaklaşımında perakende bankacılık ve kurumsal bankacılık faaliyet kolları için brüt gelir yerine bu faaliyet kollarına ilişkin aktifte yer alan alacak toplamlarının %3,5'i kullanılmaktadır. ASA yaklaşımı altında değerlendirilen ikinci seçenekte perakende bankacılık ve kurumsal bankacılık faaliyet kolları için aktifte yer alan bu faaliyet kollarına ilişkin alacak toplamlarının %3,5'i, %15 ile çarpılmakta, diğer faaliyet kollarına ilişkin brüt gelir toplamı ise %18 ile çarpılmaktadır⁸⁹.

TABLO IV: Operasyonel Risk Sermaye Yükümlülüğünün Faaliyet Kollarına Göre Hesaplanması

Faaliyet Kolları	(%)
Kurumsal Finansman	18
Alım Satım	18
Perakende Bankacılık	12
Perakende Aracılık	12
Ticari Bankacılık	15
Takas ve Ödemeler	18
Acenta Hizmetleri	15
Varlık Yönetimi	12

Kaynak: BDDK Basel-2 QIS-TR3 Değerlendirme Raporu s. 13.

B.İkinci Yapısal Blok – Denetim Otoritesinin İncelemesi

İkinci yapısal blokta Basel Komitesi tarafından risk yönetimi rehberliği, denetimsel şeffaflık ve hesap verebilirlik konusunda banka riskleriyle ilgili denetimsel gözden geçirmenin temel prensipleri ele alınmıştır. Ayrıca, bankacılıkta

⁸⁹ BDDK Basel-2 QIS-TR2 Değerlendirme Raporu s.13-14.

büyük önem teşkil eden faiz oranı riskinin, kredi riskinin, operasyonel riskin ve menkul kıymetleştirmenin de ne şekilde ele alınacağı belirtilmiştir.

Bu blok, Basel II'nin yalnızca sermaye yeterliliğine ilişkin bir uygulama olmadığını, aynı zamanda bir risk yönetimi uzlaşısı olduğunu göstermektedir. Basel I'de, yalnızca yasal sermaye yükümlülüğü mevcut iken Basel II'de denetim otoritesinin denetiminin esaslarını belirleyen ikinci yapısal blok ilave edilmiştir⁹⁰.

Denetimsel inceleme süreci, bir içsel sermaye değerlendirme süreci geliştirilmesini ve bankanın risk profili ve kontrol ortamı ile uyumlu sermaye hedeflerinin belirlenmesinde, banka yönetiminin sorumlu olmasını öngörmektedir.

Denetimsel inceleme sürecinde denetim otoritelerinden, bankaların riskleri ile orantılı olarak kendi sermaye ihtiyaçlarını ne kadar iyi belirlediklerini değerlendirmeleri ve gerektiğinde müdahalede bulunmaları beklenmektedir. Bu çerçevede, bankalar ile denetim otoriteleri arasındaki diyalogun gelişmesi sağlanarak, yetersizliklerin ve eksikliklerin belirlenmesi halinde risklerin azaltılması veya sermayenin tekrar yeterli seviyeye gelmesinin sağlanması amacıyla dönük acil ve kararlı eylemler gerçekleştirilebilecektir.

Bankanın riskleri için bulundurduğu sermaye miktarı ile bankanın risk yönetimi ve iç kontrol süreçlerinin etkili olması arasındaki ilişki bulunmalı, sermayenin artırılması bankanın risklerindeki artışın karşılanmasında tek yöntem olarak görülmemelidir. Risklerle ilgili olarak risk yönetiminin güçlendirilmesi, içsel

⁹⁰ **Yücel, Sevilay:** Denetimin Etkinliği ve Basel II, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.100.

limitlerin uygulanması, karşılıkların ve yedeklerin seviyesinin güçlendirilmesi ve iç kontrol yöntemlerinin düzeltilmesi gibi araçlar da dikkate alınmalıdır⁹¹.

Denetimsel gözden geçirme süreci dört ana prensip üzerine oturtulmaktadır. Bu prensiplerden ilki bankaların risk profillerine uygun olarak sermaye yeterliliklerine ilişkin bir değerlendirme sürecine ve sermayelerinin devamını sağlamak için bir stratejiye sahip olmalarıdır. Bu ise bankaların üst yönetimlerinin ve yönetim kurullarının öngörülerde bulunmalarını, risklerin kapsamlı olarak değerlendirilmesiyle birlikte bankanın içerisinde güçlü bir izleme ve raporlama sürecinin varlığını ve sağlam bir iç kontrol mekanizmasını gerektirmektedir. Bu ilk prensip bankaların proaktif olmalarını, ileriye yönelik planlarının ve stratejilerinin olmasını gerektiren önemli bir unsurdur.

Denetimsel gözden geçirmeye ilişkin ikinci prensip, denetim otoritesinin bahsi geçen banka içi sermaye yeterliliği değerlendirme, stratejiler geliştirme ve bunlara ilişkin izleme süreçlerini değerlendirmesi ve gerekli gördüğü takdirde gereken tedbirleri almasıdır. Bu prensiple beraber bankaların içsel mekanizmaları ve stratejileri üzerinde denetleyici otoriteye önemli bir vazife yüklenmiş bulunmaktadır. Bu kapsamda denetleyici otoritelerin bankaları gerek yerinde, gerekse uzaktan incelemesi, gerek görüldüğü durumlarda banka yönetimiyle görüşmesi ve bağımsız denetçilerin çalışmalarını değerlendirmesi gerekmektedir.

Üçüncü prensip ise denetim otoritesinin bankaların minimum sermaye gereksinimi üzerinde çalışmasını istemeye yetkisinin olmasını ve bunu istemesini

⁹¹ **Basel Committee on Banking Supervision International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework Comprehensive Version June 2006**, Bank For International Settlements. 2006, s.264-265

getirmektedir⁹². Denetim otoritesi, bankaların seçtikleri hedef sermaye yeterliliğinin kapsamlı ve çalışma koşullarına uygun olup olmadığını incelemelidirler. Denetim otoritelerinin ayrıca, sermaye bileşenlerinin banka faaliyetlerinin doğasına uygun olup olmadığı ve belirlenen sermaye yeterliliğinin banka üst yönetimi tarafından izlenerek değerlendirilip değerlendirilmediğini de incelemeleri ve kurumların sermaye düzeylerinin belirlenmesinde beklenmedik olayları dikkate alıp almadıklarını da değerlendirmelidir⁹³.

Dördüncü prensip yine denetim otoritelerinin bankaların sermayesinin asgari sermaye düzeyinin altına düşmeden müdahale edebilmelerini ve gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkindir.

Görüldüğü üzere denetimsel gözden geçirme süreci ile birlikte önce bankalara ve daha sonra denetleyici otoriteye önemli sorumluluklar getirilmektedir. Önce bankanın kendisi, bulundurması gereken, ihtiyaç duyulan sermaye düzeyini ve buna ilişkin stratejileri belirleyecek, daha sonra denetleyici otorite bunlara ilişkin gözetim ve denetim faaliyetlerinde bulunacak ve yapılan değerlendirmeden sonra gerekirse tedbir alacaktır. Bu noktada denetleyici otoritelerin diğer ekonomik kurum ve kuruluşlarla da büyük bir işbirliği içinde bulunması, ekonomideki gelişmeleri değerlendirmesi ve bankaların tutmaları gereken sermaye düzeylerini buna uygun olarak ayarlayabilmesi gerekmektedir⁹⁴.

⁹² **İmişiker, Serkan:** Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri, SPK Yeterlik Etüdü, Kasım 2005 ,Ankara, s.29-30

⁹³ **Yücel, Sevilay,** a.g.e., s.108-109.

⁹⁴ **İmişiker,** a.g.e., Ankara, s.29-30

C.Piyasa Disiplini

Basel II'nin üçüncü ve son bloğunu piyasa disiplini oluşturmaktadır. Piyasa disiplininin etkin olarak işleyebilmesi bazı koşulların sağlanmasına bağlıdır. Bunlar; piyasa aktörlerinin doğru kararları verebilmesi için yeterli bilginin kamuya açıklanması, bilgiyi doğru işleyecek yeteneğe ve sistemlere sahip olunması, aktörlerin birbirlerinin davranışlarını gözetim için yeterli teşvik ve mekanizmaların oluşturulmasıdır. İşlemeyen mali piyasalar, kamu bankalarının hakim gücü, mevduat güvencesi ve mali tabloların şeffaf olmaması, piyasa disiplini bozan başlıca faktörlerdir⁹⁵.

Piyasa disiplininin amacı asgari sermaye yükümlülüklerini (Birinci Yapısal Blok) ve denetim otoritesinin incelemesi sürecini (İkinci Yapısal Blok) tamamlamaktır. Sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci gibi bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgiler açıklanarak, piyasa katılımcılarının bu bilgilere sahip olmalarının sağlanması ve bu şekilde piyasa disiplininin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Özellikle Uzlaşımın içsel yöntem ve değerlendirmelerle sermaye gereksiniminin belirlenmesinde bankalara daha fazla inisiyatif tanındığı durumlarda, bu tür bilgi ve açıklamalar çok daha önemlidir⁹⁶.

Basel Komitesi bankaların açıklayacakları bilgiler ile açıklama yöntemleri konusunda ilgili ülke otoritesine bazı esneklikler tanımıştır. Örneğin Basel II ile ilgili temel metinde, denetim otoritelerinin bankaların kendilerinin bilgiyi açıklamak için

⁹⁵ Çağıl, a.g.e., s. 56-57.

⁹⁶ BIS, The New Basel Capital Accord, s.293

talepte bulunmaları ve sonrasında açıklamalarına imkân tanınmıştır. Alternatif olarak ise, bankaların denetim otoritelerine raporlamada bulunmaları ve otoritelerin bu raporlardaki bilgilerin tamamını ya da bir kısmını kamuya açık hale getirebilmeleri Basel II ile ilgili esaslarda yer almaktadır⁹⁷.

Basel II ile ilgili esasların yer aldığı Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması ile ilgili temel metinde bankaların bilgilendirme yükümlülükleri ile ilgili olarak 14 adet tablo yer almaktadır.

Bu tablolarda öncelikle uygulamanın kapsamı belirlenmekte (birden fazla bankanın konsolidasyona tabi olduğu gruplarda, bildirim yükümlülüğüne ne şekilde uyulacağı tanımlanmaktadır), sonrasında ise sermaye yapısı ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgilerin hangi kapsamda açıklanacağına yer verilmektedir.⁹⁸ Daha sonra ise Maruz Kalınan Riskler ve Değerlendirilmesi bölümü altında bankanın maruz kaldığı riskler ve bu riskleri tanımlama, ölçme, izleme ve kontrol etmede kullandığı tekniklerin açıklanması yer almaktadır. Ayrıca kredi riski, piyasa riski, bankacılık hesaplarındaki faiz oranı riski, hisse senedi riski ve operasyonel risk, temel bankacılık riskleri olarak ele alınmakta ve bankaların bu konuda ana hatları belirlenmiş bilgileri paylaşmaları talep edilmektedir. Son olarak da, bankaların risk profilini etkileyen kredi riski azaltımına ve varlıkların menkul kıymetleştirilmesine ilişkin açıklamaların ne şekilde yapılacağı da Basel II ile ilgili esaslar arasında yer almaktadır⁹⁹.

⁹⁷ **BIS**, The New Basel Capital Accord, a.g.e. s. 294.

⁹⁸ **BIS**, The New Basel Capital Accord, a.g.e. s. 299-300

⁹⁹ **BIS**, The New Basel Capital Accord, a.g.e. s. 300-301

Bilgilendirme yapılırken genel olarak hem nitel hem de nicel bilgilere yer verilmesi gerekmektedir. Nitel bilgilendirme yükümlülüğü altında bankaların her bir münferit risk alanı (kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk, faiz oranı riski ve hisse senedi riski) için;

- İzlenen stratejiler ve uygulanan süreçleri;
- İlgili risk yönetim fonksiyonunun yapısını ve organizasyonunu;
- Risk raporlama ve/veya risk ölçüm sistemlerinin kapsam ve niteliğini;
- Finansal korunma ve/veya risk azaltım politikaları ile bu politikaların etkinliğini sürekli olarak gözetim altında bulundurmaya yönelik olarak izlenen stratejiler ve uygulanan süreçleri;

açıklamaları gerekmektedir.¹⁰⁰

Yapılması gereken nicel bildirimler ise daha kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Örneğin kredi riski ile ilgili açıklanması gereken bilgilerin;

-Açıklama dönemi için temel kredi türlerine ayrıştırılmış toplam brüt kredi riski tutarı ile ortalama brüt risk tutarı,

-Temel kredi türleri itibariyle kredi türlerinin coğrafi dağılımı,

-Risklerin temel kredi türleri itibariyle sektörlere veya kredi müşterilerine göre dağılımı,

¹⁰⁰ BIS, The New Basel Capital Accord, a.g.e. s. 301

-Tüm portföyün temel kredi türleri itibariyle vadeye kalan süreler gere göre dağılımı,

-Temel sektörlere veya kredi müşterilerine göre;

• Ayrı ayrı sunulmak üzere zafiyete uğramış kredi miktarı ile tahsili gecikmiş kredi miktarı,

• Özel ve genel karşılıklar,

• Ayrılan özel karşılıklar ile raporlanan dönemde zarar olarak yazılan krediler,

bilgilerinin açıklanması gerekmektedir.

Ayrıca bankaların tercih ettiği kredi riski değerlendirme yöntemine göre de ayrıca bilgilendirmelerde bulunması gerekmektedir.

Basel II ile ilgili esaslarda kredi riski ile ilgili yapılması gereken açıklamalara ilave olarak, piyasa riski, operasyonel risk, faiz oranı riski ve menkul kıymetleştirme¹⁰¹ gibi konularda da ne şekilde bildirimde bulunacağı belirlenmiştir.

Bu kapsamda yapılacak olan açıklamalar bankaların karşı karşıya buldukları riskler hakkında piyasayı bilgilendireceği gibi aynı zamanda bankalar arası karşılaştırılabilirliği de tesis etmiş olacaktır. Ayrıca Komite piyasa disiplini kapsamında yapılacak olan açıklamaların ülkede mevcut muhasebe standartları dâhilinde yapılacak açıklama yükümlülükleriyle çelişmemesini de istemektedir. Bilgilendirmenin hangi vasıta ile yapılacağını belirlemek hususunda banka

¹⁰¹ BIS, The New Basel Capital Accord, a.g.e. ss. 301-315

yönetiminin yetkileri bulunmaktadır. Ancak bankaların bütün bilgileri mümkün olduğunca aynı kaynaktan vermeye dikkat etmesi gerekmektedir.

Bankaların, bilgilendirme sürecine ait yaklaşımlarını ve buna ilişkin iç kontrol sistemlerini ortaya koyan bir politikaya ve bunun yanı sıra bilgilerin uygunluğunu değerlendiren bir sürece sahip bulunmaları gerekmektedir. Banka tarafından hangi bilgilerin açıklanacağına dair Komite tarafından önemlilik prensibi getirilmiştir¹⁰². Bu doğrultuda, açıklanması ihmal edildiğinde veya yanlış olarak açıklandığında bu bilgiye dayanarak ekonomik kararlar veren kullanıcıların kararlarını etkileyebilecek olan bilgiler önemli bilgi olarak tanımlanarak bunların açıklanması zorunlu tutulmuştur.

Temel bilgilendirme sıklığı olarak Komite tarafından 6 aylık dönemler seçilmiştir. Ancak amaç, politika ve sistem gibi genel konulara ilişkin bilgilendirmeler yılda bir yapılabilir. Ayrıca uluslar arası platformda aktif rol oynayan bankalar ve diğer büyük bankalar ana sermayelerini, sermaye yeterlilik rasyolarını ve bileşenlerini üçer aylık periyotlarda açıklamak durumundadırlar.

Ayrıca, açıklanacak bilgilere ilişkin hızlı değişimlerin yaşandığı dönemlerde de bilgilendirme periyodu üç aya düşürülmektedir. Tüm bunların yanı sıra rakipleriyle paylaştığında bankanın yatırımlarının değerini düşüren ve rekabetçi dezavantajlar getiren bilgiler özel bilgi kapsamında ve genel itibarıyla müşterilere ilişkin bilgiler de gizli bilgiler kapsamında tutulmuş ve açıklanmalarına imkân tanınmıştır.

¹⁰² Çelik/Kızıl, 2008, s.22.

Açıklanması gereken tüm bilgiler ise Basel II kapsamında tablolar halinde ayrıntılı olarak tanımlanmıştır¹⁰³.

Ülkemizdeki uygulamaya bakılacak olursa, Bankalar Kanunu'nun sırların saklanması başlıklı 73. maddesinde BDDK'nın ve çalışanlarının bankalara ait sırları yetkili olanlardan başkasına açıklayamayacağı hüküm altına alınmıştır. Aynı maddede bankaların ortaklarının, yönetim kurulu üyelerinin, mensuplarının, bunlar adına hareket eden kişiler ile görevlilerinin, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri bankalara ait sırları, bu konuda kanunen açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamayacakları da belirlenmiştir. 6111 sayılı Kanun ile Bankacılık Kanununa eklenen fıkralar ile bu konuda belli istisnalar getirilmiştir¹⁰⁴. Bununla birlikte, yukarıda yer alan hüküm var iken 3. Yapısal bloğun uygulanmasında belirsizlikler ortaya çıkabilecektir. Bu yüzden 3. Yapısal blok uygulamasına geçilirken bu hükmün de gözden geçirilmesi, ya da sır tanımının 3. Yapısal bloğun uygulanmasına engel olmayacak şekilde detaylı olarak tanımlanması gerekmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından aracı kurumlara ilişkin yapılan düzenlemelerde daha liberal bir yaklaşımın benimsenerek aracı kurumlara ilişkin birçok bilgi Kamuyu Aydınlatma Formları aracılığıyla halka duyurulmaktadır. Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri:V, No:77 Tebliği kapsamında aracı kurumlar tarafından duyurulması gereken bilgiler aşağıda yer almaktadır;

- Tanıtıcı Bilgiler; merkez ve merkez dışı örgüt adresleri, ortaklık ve yönetim yapısı ile imza yetkililerine ilişkin tanıtıcı bilgiler,

¹⁰³ İmişiker, a.g.e. , s.31-33

¹⁰⁴ 6111 sayılı Kanun

- Hukuki Duruma İlişkin Bilgiler; aracı kuruma ve aracı kurumun ortakları, yöneticileri ve çalışanları hakkında SPK, İMKB ve TSPAKB tarafından son iki yıl zarfında uygulanan idari para cezaları, İMKB, TSPAKB tarafından uygulanan disiplin cezaları, cari özsermayenin %5'ini aşan özel hukuk davalarına ilişkin bilgiler, SPK tarafından aracı kuruma ve bunların ortakları, yöneticileri ve çalışanları aleyhine son iki zarfında açılan ceza davaları,
- Mali Duruma İlişkin Bilgiler; mali tablolara ilişkin bağımsız denetçi görüşü, bilanço ve gelir tablosunda yer alan ana hesap grupları ile kar ve zarar rakamları,
- Sermaye Yeterliliği Verilerine İlişkin Bilgiler; sermaye yeterliliği tablolarına ilişkin bağımsız denetçi görüşü, sermaye yeterliliği tabloları temel yükümlülükleri karşısındaki durum, temel sermaye yeterliliği verilerinin mevzuat ile öngörülen yükümlülükler karşısındaki durumunun değerlendirilmesi.

IV. Basel II Düzenlemelerinin Ekonomiye, Piyasalara ve KOBİ'lere Etkileri

BDDK tarafından hazırlanan ARD 2005/3 sayılı ve Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci başlıklı raporda Basel II'nin etkileşim ağı kapsamında başta bankalar olmak üzere banka müşterileri, ulusal denetim otoritesi, derecelendirme kuruluşları ve sermaye piyasasının bulunduğu ifade edilmektedir. Basel II'nin bankalarda; yeni müşteri/ürün hedeflemesi yapılması veya vazgeçilmesine karar verilmesi, otoritenin, derecelendirme kuruluşlarının ve müşterilerin yeni beklentilerine karşılık verilmesi, müşteriler açısından bir takım ilave maliyetlere maruz kalınması, borçlanma koşullarının iyileştirilmesi yönünde

abaların sergilenmesi, daha iyi teminatlandırma yönündeki taleplerin karşılanması, resmi otoritede; nitelikli personel ihtiyacının giderilmesi, bankaları stres testi yapmaları konusunda cesaretlendirmesi ve riskler arasındaki bağları yansıtan düzenlemeleri yayınlaması ve sermaye piyasasında ise; düşük kaliteli müşterilerin bankalara yönelmesiyle müşteri tabanının azalması karşısında yatırımcı güveninin arttırılması yönünde çalışmaların yapılması konularında etkileri olabileceği ifade edilmektedir¹⁰⁵.

A. Gelişmekte Olan lkelerde Basel Sürecinin Etkileri

Basel I, uluslararası bankalar için yapılmış bir düzenlemedir. Ancak, uygulamada hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerin ulusal bankacılık sistemleri için model oluşturmuş ve 100'e yakın ülke tarafından benimsenerek uygulanmıştır. Aynı şekilde, Basel II de gelişmiş ülkelerin deneyimleri üzerine oluşturulmuş bir düzenleme standardıdır. Öncelikle G10+ lkelerindeki uluslararası faaliyet gösteren bankaların Basel II'yi uygulamaya koymaları hedeflenmiştir. Gelişmiş ülkelerin uluslararası bankalarının Basel II'ye geçmesiyle beraber, küresel finans sektöründe bir takım değişimlerin gerçekleşmesi ve bu değişimlerin, gelişmekte olan piyasaları etkilemesi beklenmektedir¹⁰⁶.

Basel II'nin bir ülkenin finans sektörünü iki açıdan etkilemesi gündemdedir. Yabancı sermaye akımı alan bir lke Basel II'yi hemen uygulamaya koymasa bile, ulusal piyasalara yabancı sermaye sunan uluslararası finans oyuncularının, mevcut yaklaşımlarını Basel II'yle uyumlu hale getirmeleri beklenmektedir. Uluslararası

¹⁰⁵ **Yayla,Kaya:** Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, BDDK ARD alışma Raporları: 2005/3, 2005, s. 13-21.

¹⁰⁶ **BASEL II "Kobilerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi"**, Ankara Ticaret Odası, 2007.

finans oyuncuları, borçluların (hazine, yerel banka ve şirketlerin) derecelendirme notlarını OECD üyeliğine bakmaksızın dikkate alacağından, mevcut düzenleyici ortama göre daha fazla etki oluşacağı ileri sürülmektedir. Birinci etkinin bu kanalla ortaya çıkması beklenmektedir. İkinci etkinin, ulusal bankaların da Basel II'ye geçmesiyle yine borçluların derecelendirme notuna ihtiyaç duymaları veya ulusal bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanmaları halinde ortaya çıkması beklenmektedir. Bu hususlar ise, borçlunun borçlanma kapasitesini ve bankanın ayırması gereken yasal sermaye tutarını etkileyecektir. Meydana gelebilecek toplam etkinin; yerli ve yabancı kreditorler tarafından kullanılan yaklaşımlar, ulusal tercihler, makro ekonomik koşullar, büyüme potansiyeli ve ülkenin coğrafi konumu nedeniyle üstlendiği jeo-politik riskler gibi birden fazla faktör tarafından eşanlı olarak belirleneceği düşünülmektedir ¹⁰⁷.

Bu kapsamda, Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere etkisine ilişkin yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu konuda Griffith-Jones ve Spratt'ın çalışmasına dayalı ilk yaklaşım Basel II'ye geçilmesi halinde, gelişmekte olan piyasalara açılan banka kredisinin önemli ölçüde azalacağını ve/veya uluslararası borçlanma maliyetinin ciddi şekilde artacağını ileri sürmektedir. Powell¹⁰⁸ ile Liebig ve diğerlerinin¹⁰⁹ çalışmalarına dayanan ikinci yaklaşım ise gelişmiş ülke bankalarının “ortalama ekonomik” sermayelerinin “ortalama yasal” sermayelerinin

¹⁰⁷ **Yayla, Kaya:** Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, BDDK ARD Çalışma Raporu: No:2005/3, www.bddk.org.tr s.19

¹⁰⁸ **Powell, Andrew:** Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards, Universidad Turcuato Di Tela and The World Bank, World Bank Policy Research Working Paper 3387,2004

¹⁰⁹ **Liebig, Thilo/ Porath, Daniel/ Weder Di Mauro, Beatrice, Wedow, Michael:** How Will Basel II Affect Bank Lending to Emerging Markets? An Analysis based on German Bank Level Data, Bundesbank Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Supervision No:05/2004

üzerinde olduğu, dolayısıyla gelişmekte olan piyasalar açılan banka kredisinin sermaye üzerinde ek yük oluşturmayacağını öne sürmektedir.

Bu farklı yaklaşımlara ilişkin ayrıntılı açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

1. Birinci Yaklaşım

Daha önce de ifade edildiği üzere Basel I, en çok getirmiş olduğu, OECD üyesi/OECD üyesi olmayan ülkeler ayrımı ve bu ayrım üzerine oturan risk katsayıları nedeniyle eleştirilmektedir. Yapılan çalışmalarda, bu yaklaşımın, OECD üyesi ülkelerin borçlanma seçeneklerini geliştirirken, OECD üyesi olmayan ülkelerin kaynak maliyetlerini artırarak kredi olanaklarını sınırlandırdığına değinilmektedir. Bu durum, ülkelerde OECD üyesi olma eğiliminin artmasına yol açmıştır.

Özellikle Asya krizinden itibaren, gelişmekte olan ülkelere kullandırılan özel sektör kredilerinde bir daralma gözlenmektedir. En büyük daralma da banka kredilerinde ortaya çıkmaktadır. Bu daralmada, bankaların daha önceki krizlerde uğradıkları kayıplar nedeniyle, riskleri daha iyi analiz etmeye başlamalarının yanında, bu ülkelere kredi kullandırmak yerine, bu ülkelerde banka satın alarak ulusal para cinsinden risk üstlenmeyi tercih etmeleri etkili olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yönelen kredilerin, 1990'lı yıllardaki iki karakteristik özelliği; döngüsel bir seyir ve kısa bir vade yapısına sahip olmalarıdır.¹¹⁰ Kredilerin döngüsel bir seyir izlemesi, kredi veren kuruluşların yükselen ekonomilere dönük stratejilerini saptarken, uzun vadeli analizler yapmak yerine, ekonominin canlandığı dönemlerde, riskleri daha az dikkate alarak fazla kredi kullandırmayı, ekonominin durgunluk

¹¹⁰ **Değirmenci, Nihal:** Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, 2003,TCMB Uzmanlık Tezi, www.tcmb.gov.tr

yaşadığı dönemlerde ise riskleri gereğinden fazla önemseyerek kredilerini azaltmayı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır.¹¹¹ Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan durgunluğun daha keskin bir hal almasına ve uzun sürmesine, ekonomik canlanmanın ise olması gerektiğinden daha olumlu bir hava oluşturmaya neden olmaktadır.

Kredilerin vade yapıları üzerinde de, 1988 Basel sermaye standardının getirmiş olduğu risk katsayıları önemli bir etken olmuştur. OECD üyesi olmayan ülkelerdeki bankalara kullanılan bir yıla kadar vadeli krediler için uygulanacak risk katsayısının yüzde 20 olarak saptanmış olması ve bunun en düşük maliyetli borçlanma stratejisi oluşu, bu ülkelere yönelen kredilerin bir yıla kadar vadede yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Bu koşullar altında, kredilerin kısa vadeli bir yapıya sahip olmasının, bu ülkelerin kalkınma süreci üzerinde uzun dönemli olumsuz etkilere neden olması söz konusudur.

Basel II ile kredi riskinin hesaplanmasında OECD üyesi olup olmama temeline dayanan sınıflandırma terk edilmekte ve yerine standart yaklaşım ile içsel derecelendirme yaklaşımları getirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, içsel risk ölçüm yaklaşımlarını az sayıdaki gelişmiş büyük banka tarafından kullanılabilmesi göz önüne alındığında, bankaların büyük çoğunluğunun standart yaklaşımı uygulayabileceği, dolayısıyla gelecekte kredi derecelerinin sermaye yeterliliği düzenlemelerinde çok önemli bir ağırlığın olacağı ortaya çıkmaktadır.

¹¹¹ **Griffith-Jones, Stephany/ Angel, Stephen/ Segoviano, Spratt:** Basel II and Developing Countries: Diversification and Portfolio Effects, Institute of Development Studies, University of Sussex,2002.

Kredi derecelerinin kullanılması, OECD üyesi ülkelerde kurulmuş olması nedeniyle avantajlı risk katsayılarına sahip ancak, kredi dereceleri BBB+ ve altında olan finansal kuruluşların, bu avantajlarını yitirmelerine, kaynak maliyetlerinin artmasına ve kredi olanaklarının azalmasına yol açacaktır. Yine bu derecelerin kullanılması, kredi dereceleri A+ ve üzerinde olan ancak OECD üyesi olmayan ülkelerde faaliyet gösterdiği için çok yüksek risk katsayılarına maruz kalan kuruluşların avantajlı bir konum kazanmasına neden olacaktır.

Tablodan görüldüğü gibi, Türkiye için uygulanacak risk ağırlığı Basel II ile birlikte artacaktır.

TABLO V - OECD Üyesi Olan/Olmayan Ülkeler Bazında Ülke Dereceleri ve Risk Katsayıları

Seçilmiş Ülke Dereceleri			
	Dereceler	Varolan Risk Katsayısı (%)	Önerilen Risk Katsayısı (%)
OECD Üyesi Ülkeler			
Meksika	BB+	0	100
Çek Cumhuriyeti	A-	0	20
Macaristan	BBB+	0	50
Polonya	BBB	0	50
Kore	BBB	0	50
Türkiye ¹¹²	BBB-	0	50
OECD Üyesi Olmayan Ülkeler			
Şili	A-	100	20
Hong Kong	A	100	20
İsrail	A-	100	20
Singapur	AAA	100	0
Slovenya	A	100	20
Tayvan	AA+	100	0

Kaynak: Nihal, Değirmenci (2003), Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Tezi, www.tcmb.gov.tr

¹¹² S&P, 2 Mayıs 2005 itibarıyla Türkiye'nin, uzun dönem yabancı para cinsinden borçlanma notunu BB- olarak belirlemiş olup, bu durumda da risk ağırlığı %100 olacaktır.

Öte yandan, standart metodun dışında içsel derecelendirme modellerinin kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, gelişmekte olan ülkelere kullanılacak kredilerin hacimlerindeki daralma daha da hayati bir düzeye çıkabilecek, bu bankaların kaynak maliyeti, standart yöntemin kullanılmasına nazaran çok daha fazla artacaktır. Tablo V'de anonim şirketlerden olan alacaklara ilişkin sermaye gerekliliği, Basel I ve Basel II ile getirilen standart ve içsel derecelendirme yaklaşımı kullanılarak hesaplanmıştır. İçsel derecelendirme yaklaşımında, BB ve daha düşük risk katsayılarına sahip kuruluşlara kullanılan krediler için ayrılması gereken sermaye tutarının, BBB ve üstündeki derecelere sahip kuruluşlara kullanılan krediler için ayrılması gereken sermaye tutarları ile karşılaştırıldığında ne kadar yüksek olduğu Tablo V'de görülmektedir.

TABLO VI - Anonim Şirketlerden Olan Alacaklara İlişkin Sermaye Gerekliliği (SG)

Dereceler	Temerrüde düşme olasılığı	Var Olan Uygulamada SG	Standart Metoda Göre SG	İçsel Derecelendirme Yaklaşımına Göre SG
AAA	0,03	8	1,6	1,13
AA	0,03	8	1,6	1,13
A	0,03	8	4,0	1,13
BBB	0,20	8	8,0	3,61
BB	1,40	8	8,0	12,35
B	6,60	8	12,0	30,96
CCC	15,00	8	12,0	47,04

Kaynak: Değirmenci (2003)

2. İkinci Yaklaşım

Bu yaklaşımda Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımları üzerinde ciddi değişiklikler oluşturmayacağı savunulmaktadır.

Alman bankalarının yurtdışına sağladıkları kredilere ilişkin Liebig ve diğerlerinin, yaptıkları ampirik çalışmada, Basel II'nin gelişmekte olan piyasalara sağlanan borçlar üzerinde sınırlı bir etkisinin olacağı sonucuna varılmıştır. Bu sonuca dayanak olan kanıt ise Basel II Uzlaşısı ile getirilen düzenlemeler neticesinde düzenleyici sermayenin ekonomik sermayenin altına düşmesinden kaynaklanmaktadır¹¹³. Çalışma kapsamında yüzde 99,5 güven aralığında Alman bankalarının “ortalama ekonomik” sermayelerinin “ortalama yasal” sermayelerinin üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu sonucu destekleyici olarak sunulan diğer bir kanıt ise, büyük bankaların kredilendirme kararlarının alınmasında ekonomik sermayenin ana belirleyici olmasıdır. Bunun yanı sıra çalışma kapsamında hiçbir bankanın Basel I kapsamında OECD üyesi gelişmekte olan ülkelere verilmekte olan kredilerde risk ağırlığını yüzde sıfır olarak belirlememesidir.

Hayes, Saporta ve Lodge¹¹⁴ tarafından yapılan çalışmada da, gelişmekte olan piyasalara sağlanan kaynaklarda herhangi bir değişiklik olmayacağı öne sürülmekte olup, Basel II kapsamında piyasa riskine ilişkin yeni bir değişiklik olmaması nedeniyle de alım satım defteri kapsamında (trading book) sermaye piyasalarına

¹¹³ Burada ekonomik sermaye ile kastedilen, risklerin neden olduğu ekonomik maliyeti karşılayan sermayedir. Düzenleyici sermaye ise Basel Uzlaşısı'nda tavsiye edilen sermayedir.

¹¹⁴ **Hayes, Simon/Saporta, Victoria/ Lodge, David:** The Impact of the New Basel Accord on The Supply of Capital to Emerging Market Economies, Financial Stability Review: December 2002.

yapılacak yatırımlarda da herhangi bir davranışsal değişiklik olmayacağı belirtilmektedir.

Bu tartışmalar çerçevesinde şunu belirtmek gerekir ki, Basel II Uzlaşısı uluslararası bankaların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmış ve riske daha duyarlı bir sermaye tahsisini amaçlamıştır. Bu kapsamda, Basel II’de belirtilen risk ağırlıkları sadece bankaların vermiş oldukları kredilere karşılık olarak tutmaları gereken yasal sermayenin tespitinde kullanılmaktadır. Bankalar bu sayede ortak akılca belirlenmiş olan ve gözetim mercileri tarafından da kayıt altında tutulan ve bankaların beklenen, muhtemel kayıplarını karşılamak amacıyla yasal sermaye bulundurmaktadır. Bu hükümden kesinlikle aynı risk ağırlığına sahip bulunan ülkelerin, kurumların ve kişilerin aynı maliyetler çerçevesinde bankalardan kaynak bulabilecekleri anlaşılmamalıdır.

Özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankalar zaten uzun yıllardır yasal sermayelerinin yanı sıra, beklenmeyen kayıplarını karşılayabilmek amacıyla da ekonomik sermaye tutmaktadırlar. İki OECD ülkesine verilen borçlarda tutulması gereken yasal sermaye her ne kadar aynı olsa bile, bankaların bu iki ülke için belirledikleri risk ve buna mukabil tuttıkları ekonomik sermaye de birbirinden farklı olabilecektir.

Dolayısıyla, Basel II Uzlaşısı’nın uluslararası bankalar tarafından gelişmekte olan piyasalara sağlanan kaynakların akışında dramatik sonuçlara yol açmayacağı düşünülebilir¹¹⁵.

¹¹⁵ Kınık, a.g.e., s.60-69

B. Bankacılık Sektöründe Basel Sürecinin Etkileri

Basel II uygulamaları ile genel olarak, küresel bankacılık sektöründe ve finansal piyasalarda istikrarın, piyasalardaki disiplinin, şeffaflığın ve rekabetin artırılarak güven ortamı sağlanması ve daha etkin risk yönetim ve uluslararası piyasalarda daha güvenli ve etkin bankacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede Basel II uygulamalarından en çok etkilenecek olan sektör doğal olarak bankacılık sektörüdür¹¹⁶. Düzenlemenin uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkilerinin olabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de farklı olacaktır.

Ülke notlarının uygulamada derecelendirme tavanı olarak kullanılması ve bankaların ulusal paraları cinsinden kendi devletinden olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmaması ülke kredi notunun önemini artırmaktadır. Bankalar tarafından standart yaklaşım kullanılması durumunda, firmalar yüzde 100 risk ağırlıklandırılmasına tabi tutulması sonucu ortaya çıkabilecektir. Bu durumda ise borçlarını geri ödeme kabiliyeti yüksek olan firmaların, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalara yönelmesi durumunda, bu firmalar için düşük risk ağırlığı kullanılacak ve böylece bu bankalar standart yaklaşım kullananlara göre avantaj elde edeceklerdir. Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Basel II iyi derecelendirme sistemlerine çok fazla odaklanmaktadır. Standart yaklaşımda kurumsal portföydeki firmaların (Kurumsal

¹¹⁶ **Turan**, a.g.e., s.140, **BASEL II “Kobilerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi”**, Ankara Ticaret Odası, 2007, s.10

KOBİ'ler dâhil) bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilmesi, perakende portföyde yer alan firmaların ise derecelendirilmeyip sabit bir oranla değerlendirilmesi öngörülmektedir. Gelişmiş yaklaşımlara bakıldığında ise; bankaların bunun yerine, özellikle kredileriyle ilgili kendi derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda birçok bankanın önümüzdeki yıllarda kendi derecelendirme sistemini kurması ve kullanması beklenmektedir. Bankalar Basel II'de açıklanan gelişmiş metotları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorsa, sermaye ihtiyaçları artacaktır. Bunu da firmalara kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtılmaları kaçınılmaz olacaktır. Mevcut sistemde, özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda yüzde 100 risk ağırlığına sahipken, Basel II'deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı, firmaların kredi notuna bağlanmıştır¹¹⁷.

Bankalar Basel II düzenlemelerini tamamlamak için kurumsal şeffaflığı kolaylaştırıcı işletme riski bilgilerini oluşturabilmek zorunda olup, daha etkili bir ekonomik sermaye yönetimi sistemi kurmalıdırlar¹¹⁸.

Özetle Basel II'nin bankalar üzerindeki etkileri; asgari sermaye yükümlülüğünde, borçlanma maliyetinde, risk yönetimi uygulamalarında, kredilendirme davranışında (portföy tercihlerinin değişmesi, konjonktürel etkiler), bilgi işlem ve diğer sistem maliyetlerinde, yönetim yapısında, fiyatlama ve sermaye tahsisinin etkinleşmesinde (fiyatlamadaki değişikliklerin bankaya ve müşteriye ne

¹¹⁷ **Özince, Ersin:** Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar açısından Etkileri, Seminer/Panel, Bankacılar Dergisi, Sayı 53, 2005, ss.20-21.

¹¹⁸ **Rowe, David/ Jovic, Dean/ Reeves, Richard :**Bank Capital Management in the Light of Basel II, Journal of Performance Management, 17, 1, Banking Information Source, 2004, s.23.

kadar yansıyacağı piyasa koşullarına bağlıdır) ve rekabet yapısındaki değişiklikler şeklinde sayılabilir¹¹⁹.

Bu konuya ilişkin olarak Basel Komitesi tarafından yapılan sayısal etki çalışmaları inceleyecek olunursa standart yaklaşım çerçevesinde bütün ülkeler için sermaye yükümlülüğü artışı görülmektedir. İleri içsel derecelendirme yaklaşımında ise, bankaların sermaye yükümlüklerinde azalmalar oluşmaktadır. Dolayısıyla, Basel II ile bankaların risklerini kendi içsel derecelendirme sistemi çerçevesinde ölçmelerinin teşvik edilmesinin sonucu açıkça ortaya çıkmaktadır.

QIS3'ün sermaye yükümlükleri üzerindeki etkisine ilişkin tablo aşağıda sunulmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere Birinci Grup bankalar açısından mevcut yükümlülüklerde küçük artışlar olmakla birlikte, perakende çalışan bankaların sermaye yükümlülüklerinde daha büyük artışlar tahmin edilmektedir. İleri içsel derecelendirme yaklaşımında ise, sermaye yükümlüklerinde azalmalar oluşmaktadır. Dolayısıyla, Basel II ile bankaların risklerini kendi içsel derecelendirme sistemi çerçevesinde ölçmelerinin teşvik edilmesinin sonuçları, burada açıkça görülmektedir.

¹¹⁹ Çağıl, a.g.e., s.58-59, BASEL II “Kobilerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi”, Ankara Ticaret Odası, 2007, s.10

TABLO VII - QIS 3 Sonuçları

	Standart			İçsel Derecelendirme			İleri İçsel Derecelendirme		
	Ortalama	Azami	Asgari	Ortalama	Azami	Asgari	Ortalama	Azami	Asgari
G10 Birinci Grup	11%	84%	-15%	3%	55%	-32%	-2%	46%	-36%
İkinci Grup	3%	81%	-23%	-19%	41%	-58%			
AB Birinci Grup	6%	31%	-7%	-4%	55%	-32%	-6%	26%	-31%
İkinci Grup	1%	81%	-67%	-20%	41%	-58%			
Diğer Ülkeler 1&2	12%	103%	-17%	4%	75%	-33%			

Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision, Quantitative Impact Study 3, s.3. Mayıs 2003

C. Sermaye Piyasalarında Basel Sürecinin Etkileri

Sermaye piyasalarında en önemli kavramlardan birisi kamunun aydınlatılması ya da kişilerin alacakları sermaye piyasası araçları ile ilgili gerekli bilgilere sahip olmalarının sağlanmasıdır. Basel II Uzlaşısının üçüncü yapısal bloğunu da “Piyasa Disiplini” oluşturmaktadır. Basel II uzlaşısı açısından piyasa disiplini ile amaçlanan esas itibari ile önceki iki bölüm olan sermaye gereksinimi ve denetimsel gözden geçirme süreçlerini tamamlamaktır¹²⁰.

Piyasa disiplini kavramı altında Basel II’de kamuya açıklanacak hususlar ana başlıklar altında verilmiş, ancak banka yönetiminin belirlediği ilkelere göre önemlilik kavramına girmeyen ya da bankacılık sırrı kapsamında değerlendirilebilecek hususları açıklama zorunluluğu olmadığı belirtilmiştir.

Sermaye piyasalarının güven ve açıklık içinde faaliyet göstermesi ve tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasında kamunun zamanında, yeterince ve doğru bir şekilde aydınlatılması büyük önem arz etmektedir. Hali hazırda yürürlükteki Bankacılık mevzuatı hükümleri uyarınca, halka açık olsun olmasın bankalara ilişkin kamunun bilgi sahibi olması gerektiği birçok durum ve gelişme hakkında bankacılık sırrı kavramı çerçevesinde kamuyu aydınlatıcı açıklamalarda banka olmayan bir firmaya göre daha az açıklama yapılmakta ve özellikle sermaye piyasası yatırımcılarının aleyhinde fiili bir durum ortaya çıkmaktadır.

Basel Komitesi’nin özellikle bankacılık sektöründe iyi yönetişimin geliştirilmesi ve desteklenmesi konusuna büyük önem verdiği dikkate alındığında,

¹²⁰ **BASEL II “Kobilerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi”**, Ankara Ticaret Odası, 2007, s.11

yeni sermaye uzlaşısının üçüncü ana ayağını oluşturan piyasa disiplini altında bankaların kamuyu aydınlatıcı bilgileri, yatırımcılar da dâhil olmak üzere tüm ekonomik birimlerle doğru, zamanında ve yeterli biçimde paylaşmasının ilgili denetim otoritesi olan BDDK tarafından sağlanması büyük önem arz etmektedir.

Bu konuda, Basel Komitesi'nin, piyasa disiplininin sağlanması hususunda ilgili denetim otoritelerinden, muhasebe standartları ve borsalara kotasyon şartlarının gelişmişlik düzeyini dikkate almaları ve ilgili yasal alt yapıya uygun biçimde şekillendirilmiş bir uygulama planı geliştirmelerini istemesi sermaye piyasasını da çok yakından ilgilendiren bir gelişmedir.

Bu çerçevede, yeni uzlaşi kapsamında bankacılık sırrı kavramının ilgili taraflar arasında uzlaşi sağlanarak tanımlanmasının mikro anlamda sermaye piyasası yatırımcılarının doğru karar verebilmeleri, makro açıdan ise, tüm ekonomik birimlerin mali piyasalar hakkında doğru bilgi edinebilmeleri açısından önemli bir husus olduğu düşünülmektedir¹²¹.

Basel II Uzlaşısı'nın getirdiği önemli bir yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır¹²². Ülkemizde Basel II kriterlerinin uygulanmaya başlanması ile birlikte kredi riskinin tespiti konusunda, bankacılık sistemimizde ağırlıklı olarak dışsal derecelendirme faaliyetine bağlı yürütülecek standart metotların uygulanması beklenmektedir. Bu çerçevede, fon temininde banka kredilerinin ağırlığı ve derecelendirme faaliyetinin kredi maliyetleri

¹²¹ İmişiker, a.g.e., s. 32-33

¹²² Botan ,Berker: Standart Yaklaşım ve Dışsal Derecelendirme, Fitch Ratings, Ekim 2006,s.s. 17-20

üzerindeki etkisinin Basel II ile birlikte artacağı düşünülmektedir. Bu da derecelendirme faaliyetlerinin düzenlenmesine ilişkin çalışmaların büyük önem kazanacağını göstermektedir.

Dünyada derecelendirme düzenlemelerine bakıldığında, genel olarak piyasa disiplini ile düzenlenmekte olduğu ve konuya ilişkin olarak IOSCO uygulama kodlarının yayınlandığı görülmektedir. 2004 yılında Birleşik Krallık Hazine Yöneticileri Derneği (ACT); Birleşik Devletler Finans Profesyonelleri Derneği (AFP) ve Fransız Hazine Yöneticileri Derneği (AFT) birlikte kredi derecelendirme konusunda uygulama prensipleri tavsiye kodlarını yayınlamıştır.

Ülkemizde ise derecelendirme faaliyetleri Sermaye Piyasası Kurulu'nca 2003 yılında çıkarılan Seri:VIII, No:51 sayılı "Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği" ile düzenlenmektedir. Bununla birlikte Basel II çalışmaları paralelinde ek olarak BDDK tarafından 1 Kasım 2006'da "Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik" yayınlanmıştır. Basel II standart yaklaşım çerçevesinde yapılacak olan dışsal derecelendirme BDDK tebliği uyarınca, sermaye piyasalarına yönelik işlemler ise SPK tebliği uyarınca yapılacaktır.

Mevcut durumda derecelendirme sektöründe uluslararası derecelendirme şirketlerinin hakim olduğu bir piyasanın mevcut olduğu ve piyasaya girişin kolay olmadığı söylenebilir. Basel II ile birlikte, para ve sermaye piyasası oyuncularının derecelendirme taleplerini karşılamak için yeni şirketlere ihtiyaç duyulabileceği ve bu piyasanın büyüme göstereceği tahmin edilebilir. Böylece Basel II ile birlikte yeni bir iş alanı olarak yerli derecelendirme şirketleri karşımıza çıkmaktadır. Yurt

dışındaki derecelendirme şirketlerinden Basel II uygulaması kapsamında derecelendirme notu almanın maliyetinin yüksek olması ve buna karşılık yerli şirketlerin bu hizmeti daha az maliyetli vereceği beklentisiyle, yerli derecelendirme şirketlerinin sayılarının artacağı beklenmektedir¹²³. Mevcut durumda BDDK tarafından yetkilendirilmiş 3 adet derecelendirme şirketi mevcut olup, bunlardan sadece bir tanesinin uluslar arası ortaklığı bulunmaktadır¹²⁴.

Derecelendirmenin önem kazanmasının olumlu olduğu kadar olumsuz yanları olduğu da öne sürülmektedir. Özellikle 2008 finansal krizi sürecinde derecelendirme kuruluşlarının karmaşık finansal araçların derecelendirilmesinde yetersiz kalmaları ve finansal aracın özellikleri ve riskleri yerine ihraççının kredi derecesini dikkate almaları krizin boyutlarını ağırlaştıran ve kimilerine göre krize yol açan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Basel II'nin uygulanabilmesi için mevcut durumda toplam borçların ne kadarının derecelendirme notuna sahip olduğu önem taşımaktadır. Örneğin, Avrupa'daki durumun tersine, şirketlerin yaygın olarak bir kredi notuna sahip olmadığı bir yapıda doğrudan içsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanması daha anlamlı bulunmaktadır. Ancak, söz konusu yaklaşımların uygulanmasının özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından daha zor olduğu ileri sürülmektedir.

Ayrıca, standart yaklaşımda B-'nin altında derecelendirilmiş bir firmanın risk ağırlığı %150 iken, derecelendirilmemiş bir firmaya %100 ağırlık verilmesinin, riskli

¹²³ Uçar, Rahime Baş: "Bunlar da Basel II Şirketleri", Para Haftalık Ekonomi Dergisi, 12-18 Kasım 2006, s. 68-69

¹²⁴ http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Derecelendirme_Kuruluslari/Derecelendirme_Kuruluslari.aspx

olduklarını düşünen firmaların not almaktan kaçınmalarına neden olabileceği düşünülmektedir.

Derecelendirme kuruluşlarının, belirledikleri notlarını kamuya açıklanmayacak şekilde şirketlere bildirmesine yönelik uygulamaların da riskli firmaları not almamaya teşvik edebileceği düşünülmektedir.¹²⁵ Bu kapsamda, Basel II ile derecelendirilmemiş firmalara %100 risk ağırlığı verilmesinin özellikle KOBİ'lerin finansman maliyetlerini artırmamaya dönük olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, kredi notunun büyük firmalar için zorunlu tutulabileceği düşünülmektedir. Bu notların farklı derecelendirme kuruluşları arasında tutarlı olması güvenilirlik açısından önem taşımaktadır. Derecelendirme şirketlerinin artan potansiyel talebi kendilerine çekmek üzere “iyi” not vermek için gerçekteki derecelendirme notlarını abartmaları gibi çeşitli politikalarla güvenilirliği sarsmaları ve artan talebi karşılayabilecek sayıda derecelendirme firmasının olup olmaması, talep edilmeksizin not verilmesi, birden fazla not verilmesi, standart yaklaşım uygulamasında ortaya çıkabilecek sorunlardır.

Yapılan çalışmalarda, derecelendirme kuruluşlarınca ülke notlarındaki değişimlerin piyasa hareketlerini gecikmeli takip ettiği, tüm kredi kuruluşlarının notlarını değiştirmede yavaş davrandıkları görülmektedir.

Derecelendirme kuruluşlarına ilişkin bu sıkıntılar içsel derecelendirme yaklaşımında bulunmamaktadır. Ancak, bu yöntemin daha önceki bölümlerde anlatıldığı gibi, hem bankalar hem de denetleyici otorite için yüksek maliyetler taşınması ve yöntemin gelişmişlik düzeyinin yüksekliği, uygun veri ve nitelikli

¹²⁵ **BASEL II “Kobilerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi”**, Ankara Ticaret Odası, 2007, s.13

personel ihtiyacı gibi nedenlerden dolayı gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilmesinin orta vadede bile zor görüldüğü görüşleri de mevcuttur¹²⁶.

Yukarıda sayılan olumsuzlukları bir kenara bırakacak olursak, derecelendirmenin sermaye piyasaları ve firmalar açısından önemli yararları olduğu da görülmektedir. Özellikle derecelendirme ile firmaların borçlanma maliyetlerini azaltması, kurum şeffaflığını artırması, borçlanma imkânlarını artırarak alternatif fon kaynaklarına ulaşmasının kolaylaşması mümkün olabilecektir. Bu durum ise sermaye piyasaları için önemli bir engel olan kayıt dışılık kaynaklı rekabetçi dezavantajların azalmasını sağlayabilecektir. Bu da ilerleyen dönemlerde şirketlerin sermaye piyasalarından daha fazla kaynak bulmaya çalışarak halka açılmalarına neden olabilecektir.

Basel II'nin ülkemizdeki uygulama çalışmaları bankacılık sektöründe başlatılmıştır ve bankalar için 2012 yılı ortasında Basel II tamamen uygulanmaya başlayacaktır. Basel II sermaye yeterliliği düzenlemeleri uluslararası alanda aktif bankalara konsolide bazlı uygulanacaktır. Buna göre sermaye yeterliliği yükümlülüklerinin hesaplanmasında, uluslararası alanda aktif bir bankanın dâhil olduğu bir bankacılık grubu ya da bu tür bir bankanın banka, aracı kurum ve diğer finansal iştirakleri (sigorta şirketleri hariç) konsolide edilecektir. Bu çerçevede, Basel II'nin ülkemizde uygulanması ile birlikte Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirilmiş 85 faal aracı kurumdan 28 adedinin banka bağlı ortaklığı niteliğinde olduğu dikkate alındığında, bankaların çoğunluk hisselerine sahip olan aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri gibi sermaye piyasası kurumları konsolidasyon kapsamında olacaktır. Basel II düzenlemelerinin aracı kurumlar için uygulanmaya

¹²⁶ **Yayla, Kaya**, a.g.e., s.17-18

başlanması durumunda, Sermaye Piyasası Mevzuatında Basel II'ye yönelik temel bazı değişikliklerin yapılması gerekecektir.

Sermaye piyasalarında faaliyet gösteren aracı kurumların da hem operasyonel anlamda hem de mali yapı olarak Basel II uygulamasından etkilenmesi beklenmektedir. Bu konuda Türkiye Sermaye Piyasaları Aracı kuruluşlar Birliği tarafından yapılan bir çalışmada, Basel II konusunda sektörün ciddi bir eğitim ihtiyacı içinde olduğu, özellikle operasyonel departmanda çalışanların genel anlamda risk kavramı ve finans eğitimleri konusunda ciddi eksiklikleri bulunduğu, öte yandan daha karmaşık hesaplama yöntemlerine sahip olmasına rağmen Basel II kurallarının mevcut yükümlülükler göre daha düşük sermaye yeterliliği eşikleri öngördüğü, Basel II'nin aracı kurum sektöründe uygulanması, mevcut koşullara göre daha esnek bir yapı sağlayacağı sonuçlarına ulaşılmıştır.¹²⁷

Sonuç olarak, sermaye piyasası aracı kurumlarının sermayeleri ve sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemenin Basel II Uzlaşısı ile uyumlaştırılması sonucunda sektördeki risk algılamasının değişeceği ve risk yönetimine ilişkin önemli adımlar atılacağı düşünülmektedir.

D. KOBİ'ler Üzerinde Basel Sürecinin Etkileri

Basel II'nin Türk reel sektörüne etkileri düşünüldüğünde KOBİ'ler ön plana çıkmaktadır. Bu durum, Basel II'nin yıllık cirosu 50 milyon euronun altında yer alan işletmeleri KOBİ kapsamında değerlendirmesi ve gelişmiş yöntemlerle kredi riski hesaplayacak bankaların KOBİ'lerin kredi derecelendirme notlarını dikkate almaları gerekliliklerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de ise KOBİ'lerin tüm işletmeler

¹²⁷ Sermaye Piyasasında Gündem, Aracı Kurumlarda Basel II Sayısal Etki Çalışması, TSPAKB, Sayı:44, Nisan 2006

içindeki payı %99,8, istihdam içindeki payı %76,7, yatırım içindeki payı %38, katma değer içindeki payı %26,5 ve ihracat içindeki payı %10'dur¹²⁸. Ayrıca yine, KOBİ'lerin 2002 yılı itibariyle finansman kaynaklarının %27,6'sı finansal sistemle olan işlemlerinden sağlanmaktadır.⁹² Tüm bu hususlar dikkate alındığında, bu kuruluşların Türk reel sektörünün oldukça önemli bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu kapsamda, Basel II'nin Türk ekonomisinin önemli bir bölümünü temsil eden KOBİ'leri etkileme derecesi ekonominin geneli için de önem taşımaktadır.¹²⁹

Ankara Ticaret Odası, yayınladığı bir çalışmada Basel II'ye geçilmesi ile birlikte bankalar tarafından KOBİ'lerden kayıt dışı işlemlerin kayıt içine alınmasının istenmesi, firmaların daha yakından izlemeye alınması ve KOBİ'lerin finansal tablolarının gerçek kapasitelerini ortaya koymaktan uzak olması hususlarının KOBİ'lerin yeni düzenlemenin uygulanması sırasında karşılaşacakları zorluklar olarak ifade etmiştir. Çalışmada KOBİ'lerin yeni düzenlemelerin uygulanması aşamasından olumsuz etkilenmelerinin önlenmesi amacıyla kurumsallaşmalarının, özsermayelerini güçlendirmelerinin, yeterli net işletme sermayesine sahip olmalarının, risklerini kendilerinin de ölçebilmelerinin, muhasebe ve kayıt sistemlerini gözden geçirmelerinin ve esas faaliyet alanlarında çalışmaya gayret göstermelerinin gerektiği vurgulanmıştır¹³⁰.

¹²⁸ **Ercan, Metin Kamil:** KOBİ Borsaları, Bandırma, 2005, s. 7.

¹²⁹ **Okat, Cem:** Basel II'nin Türk Finans Sektörü Sermaye Yeterlilik Rasyosuna Etkileri Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008 s.81-84

¹³⁰ **BASEL II "KOBİ'lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi"**, Ankara Ticaret Odası, , 2007, ss. 42-54.

Bir başka çalışmada ise KOBİ'lerin bünyelerinde bir takım düzeltmeler yapmadıkları sürece bankalardan kullandıkları kredilerde bir azalma meydana geleceği, bu durumun ise KOBİ'leri finansal sıkıntıya sürükleyeceği belirtilmekte, bu kapsamda KOBİ'lerin iyi bir kurumsal yönetime sahip olmaları için bünyelerinde bir takım değişiklikler yapmaları gerektiği ifade edilmektedir.¹³¹

TBB'nin "Basel II ve KOBİ'ler" isimli çalışma grubu tarafından hazırlanmış dokümanda bankaların kredi riski tutarlarını standart yöntemle hesaplamaları durumunda, KOBİ nitelikli firmaların büyük bir kısmını perakende alacaklar dâhilinde değerlendireceği, bu hususun ise KOBİ'lerin kredi maliyetlerini düşüreceği belirtilmektedir.¹³²

¹³¹ **Çelik, İsmail:** Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007, s. 153

¹³² **Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri** , Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, , Bankacılar, TBB, Sayı 58, 2006, s. 55.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL II İLE İLGİLİ ELEŞTİRİLER VE BASEL III

3. Basel II Uygulamaları ile İlgili Eleştiriler ve Basel III

En son yaşanan ve etkileri hala devam etmekte olan finansal krize kadar, denetleyici ve düzenleyici otoriteler tarafından finansal kurumların risklerinin ölçümü için Basel II ile getirilen çerçevenin yeterli olduğu düşünülüyordu. Ancak yaşanan kriz sonucu Basel II uygulamaları da eleştiri konusu olmuş ve yeni bir çerçeve olarak Basel III geliştirilmiştir.

I. Risk Ağırlıklandırmasına Yönelik Genel Eleştiriler

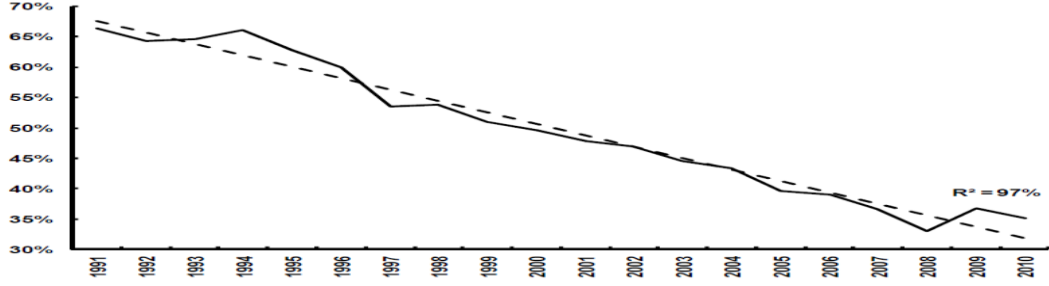
Finansal kriz sonrasında yapılan ekonometrik çalışmalarda genel olarak Basel düzenlemelerine ve risk ağırlıklandırması yöntemine yönelik önemli eleştiriler getirilmiştir. Slovik (2011) tarafından yapılan çalışmada sermaye düzenlemelerinin finansal krizler sırasında oluşan sistemik şokları artırdığı yönünde bir önermede bulunmaktadır¹³³.

Slovik'in yaptığı çalışmada sistemik olarak önemli bankaların düzenleyici sermaye hesaplamasına esas teşkil eden risk ağırlıklı varlıklarını Basel düzenlemeleri sonrasında azalttıkları sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, Basel I düzenlemelerinin yürürlüğe girdiği tarih olan 1992'de risk ağırlıklı varlıkların banka toplam varlıklarına oranı %70 iken, bu oranın %35'lere kadar indiği görülmektedir. Bu

¹³³ Slovik, Patrick: "Systematically Important Banks and Capital Regulations Challenges" OECD Economics Department Working Paper No. 916, December 2011

durum da daha az sermaye gereksinimi hesaplanması yanı sıra, bankaların daha yüksek oranda varlıkları için risk karşılığı ayrılmadığı anlamına gelmektedir¹³⁴.

TABLO VIII: Risk Ağırlıklı Varlıkların Toplam Varlıklara Oranının Tarihsel Gelişimi

Kaynak: Slovik (2011)

Yukarıdaki tabloda da sunulan bu eğilim, risk ağırlıklandırmasının bankaların düzenleyici sermaye gereksiniminden kaçınmak için Basel düzenlemeleri ile kapsanmayan daha farklı varlıklara ve finansal mühendislik ürünlerine yoğunlaşmalarına da katkı sağladığını göstermektedir. Bu da kaçınılmaz olarak bankaların geleneksel bankacılık fonksiyonundan uzaklaşmalarına ve ekonomik aktivitenin geliştirilmesine katkılarının azalmasına yol açmaktadır.¹³⁵

II. Finansal Kriz ve Basel II'ye Yönelik Eleştiriler

Basel I düzenlemelerinin temel amacı sistemik problemleri engellemek amacıyla yeterli sermaye bulundurmalarını sağlamak ve uluslararası bankaların sağlıklı rekabet etmelerini sağlamak amacıyla çalışma ortamı hazırlamak olarak ifade edilmiştir¹³⁶.

¹³⁴ Slovik, a.g.e., s. 916.

¹³⁵ Slovik, a.g.e., s. 916.

¹³⁶ Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson: Thinking Beyond Basel III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity, OECD Journal: Financial Markets Trends, Volume 2010 Issue 1. s.2.

Basel I bilançoda yer alan varlıkların farklı başlıklar altına kaydırılarak farklı risk ağırlıkları ile değerlendirilebilmesi, menkul kıymetleştirilerek bilanço dışına taşınabilmesi gibi sebeplerle düzenleme arbitrajına imkân tanımıştır. Hatta bankalar bahsedilen yöntemleri kolaylıkla kullanarak istenilen asgari sermaye rakamlarını kolaylıkla tutturabilmiştir. Bir başka deyişle Basel I düzenlemeleri kapsamında bankanın risk dağılımında ya da riskliliğinde herhangi bir değişiklik olmadan, sermaye yeterliliği oranını yükseltmek imkânına sahip olmuşlardır¹³⁷.

Basel II'ye geçiş sonrasında da hesaplanması gereken bazı risk karşılıkları indirilmiştir. Örneğin Basel II'deki temel yaklaşıma göre ipotek kaynaklı alacaklarda hesaplanması gereken risk tutarı %30'dan fazla azaltılmıştır. İleri yöntemlerde ise bu azalma daha da fazlalaşmaktadır. Bankalar arası borçlanmalarda uygulanan risk ağırlığı Basel I e göre %20 iken, Basel II standart yaklaşımda bu oran korunmuş, ileri yöntem uygulayan bankalarda ise %20-%30 oranında düşürülmüştür¹³⁸. Dolayısıyla krizden sonraki bakış açısıyla, hem ipotekli araçların kriz üzerindeki etkisi, hem de bankaların birbirine bağlı olmaları, yani birisinden kaynaklanan sıkıntının tüm finansal sistemi etkileyebildiği göz önünde bulundurulursa, her iki konuda da Basel II'nin krizi engellemekten uzak bir performans sergilediğini söylemek mümkündür¹³⁹.

Tezin bütününde ifade edildiği üzere Basel II, farklı nitelikte krediler için farklı risk ağırlıkları hesaplama kuralları getirerek bankaların taşıdıkları risklere karşı tutmakla yükümlü oldukları sermaye miktarının hesaplanması için yeni bir yöntem ortaya koymakta, düzenleyici otoritelerin güçlendirilmesi ve kapasitelerinin

¹³⁷ Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson, a.g.e., s.3.

¹³⁸ Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson, a.g.e., s.3.

¹³⁹ Constantinos, Stephanou/Carlos, Mendoza Juan , a.g.e., 2005.

geliştirilmesi sonucunda finansal kuruluşların daha kapsamlı ve aktif bir şekilde denetlenmelerini öngörmekte, ayrıca bankaların taşıdıkları risklere ilişkin piyasa disiplinini artırmak üzere kamuyu aydınlatma kurallarını genişletmekte ve operasyonel risk için sermaye karşılığı ayrılması yükümlülüğünü getirmektedir¹⁴⁰.

Her ne kadar Basel II uzlaşısının, Basel I'e göre; riske daha duyarlı sermaye oranları sunması, risk azaltıcı teknikleri daha çok dikkate alması, denetim ve piyasa disiplinine vurgu yapması gibi yönleriyle gelişmiş olduğu¹⁴¹ söylene de, Basel II uzlaşısının birçok zayıf yönünün bulunduğu, hem akademisyenler hem de piyasadaki uygulayıcılar tarafından dile getirilmektedir. Bunun yanı sıra 2007 yazından bu yana dünya ekonomisini etkisi altına alan global finansal kriz de Basel II Uzlaşısına yönelik eleştirileri artırmıştır.

2000'li yılların başından bu yana dünya çapında yaşanan ve özellikle Asya ekonomilerindeki yüksek tasarruf oranlarına bağlı likidite bolluğu, gelişmiş ekonomilerde risk iştahının artmasına yol açmış ve buna bağlı olarak gelişen hızlı kredi büyümesi ve yüksek kaldıraç oranları başta emlak piyasasında olmak üzere varlık fiyatlarında ekonomik temelden yoksun bir artışa neden olmuştur¹⁴². Kredilerin geri dönmemesi ve varlık fiyatlarında yaşanan yatay seyir ve düşüşler ile tetiklenen kriz, yüksek kaldıraç oranları ile çalışan finansal kuruluşları çok kırılgan bir ortamda yakalamıştır. Sonuç olarak Eylül 2008'de Lehman Brothers'ın batması, ABD'deki büyük yatırım bankalarının banka holding şirketlerine dönüştürülmesi,

¹⁴⁰ **Harald Benink:** Jon Danielsson, Asgeir Jonsson, "On the Role of Regulatory Banking Capital", New York University Salomon Center , Financial Markets, Institutions & Instruments, Vol 17, No.1, February 2008.

¹⁴¹ **Jon Danielsson v.d.:** "An Academic Response to Basel II", LSE Financial Markets Group-Special Paper Series (No 130), May 2001.

¹⁴² **Economic Crisis in Europe,** Causes, Consequences and Responses", European Economy - 7/2009 European Commission, Luxembourg

Fannie Mae ve Freddie Mac gibi emlak piyasasına finansman sağlayan kuruluşların kamulaştırılması, sigorta şirketi AIG'nin çöküşün eşiğine gelmesi, İngiltere'de Northern Rock Bankasının kamulaştırılması, Avrupa'da Fortis Bank'ın parçalanması ve satılması, İzlanda'nın en büyük ticari bankasının ardından ülkenin bankacılık sisteminin çökmesi, birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermesine yol açması gibi bir kısım olaylar Basel II düzenlemesinin kriz durumları için yeterince önlem getirmediğini ve ciddi eksiklikler içerdiğini göstermiştir¹⁴³. Krizin derinliğinin ve şiddetinin artmasının önemli nedenleri arasında bankacılık sektöründeki zayıf nokta sayılan yüksek kaldıraç, yetersiz ve sağlıklı sermaye ile yetersiz likidite tamponları gösterilmektedir¹⁴⁴.

2007 yılında başlayan krizin sebepleri arasında çok fazla faktör sayılmış olmasına rağmen, Janice M. Barrow tarafından yapılan çalışmada esas olarak krizin menkul kıymetleştirme ve ödünç verme işlemleri sonucunda çok fazla zarara maruz kalma, finansal kurumların birbirlerine bağlı olmaları ve güven eksikliği nedenleriyle ortaya çıktığı öne sürülmüştür. Yapılan çalışmada ise aşağıda detayları sunulan Basel III düzenlemesi ile getirilen tedbirlerin de bahsedilen durumlar ile etkin olarak mücadele edemeyeceği sonucuna varılmıştır.¹⁴⁵

Bunların yanı sıra, krizle birlikte Basel II düzenlemesi, bankaların sermaye hesaplar kenarında içsel modeller kullanmasına izin vermesi, bankacılık sektörünün döngüsellik (procyclicality) artırması, derecelendirme kuruluşlarına duyduğu aşırı güven gibi nedenlerle şiddetle eleştirilmiştir.

¹⁴³ “Sorularla Basel III”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Aralık 2010

¹⁴⁴ “The Basel’s Committee’s response to the financial crisis: report to the G 20 Basel Committee on Banking Supervision”, October 2010

¹⁴⁵ Janice M. Barrow, s. 42-47.

Basel II özelinde olmasa da genel olarak finansal düzenlemelere getirilen bir diğer eleştiri de, finansal sistem ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerin genellikle gelecekteki bir krizi öngörüp, önlemek yerine bir önceki krize cevap vermek üzere tasarlanmalarıdır¹⁴⁶. Bununla birlikte, ileride tartışılacak olan Basel III değişiklikleri de mevcut finansal krize bir tepki olarak ortaya çıkmış olup, gelecekte çıkabilecek bir krizde finansal sistem için yeterli koruma sağlayıp sağlayamayacağı bilinmemektedir.

Basel II'ye yönelik eleştiriler ve global finansal kriz sonrası tartışmalar ulusal ve uluslararası otoriteleri, mevcut düzenlemeyi gözden geçirmeye sevk etmiştir. Krizden alınan derslerle finansal düzenlemelerin sıkılaştırılması gündeme gelmiştir. Ancak söz konusu reaktif anlayışın finansal sektör açısından çeşitli olumsuzluklara neden olacağı yönünde de görüşler bulunmaktadır. Örneğin, global finansal kriz sonrası artan düzenlemelerle birlikte bankaların daha muhafazakâr davranacakları, bunun da uzun vadede ekonomik aktivite ve finansal hizmetlerin büyümesine olumsuz etki etmesinin kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir¹⁴⁷.

Aşağıda Basel II uzlaşısına hangi açılardan eleştiri getirildiği alt başlıklar halinde incelenmektedir.

A. Risk Modellerinin Kriz Dönemlerindeki Performansı

Risk modellerinin dayandığı varsayımlar ve söz konusu modellerin kriz dönemlerindeki performansları Basel II'ye yönelik en önemli eleştiri konularından birini oluşturmaktadır. Bu eleştirinin temelinde mevcut risk modellerinin, riski sabit ve dış kaynaklı bir süreç gibi dikkate alması yatmaktadır. Bununla birlikte örnek

¹⁴⁶ Marc Levinson, *Faulty Basel*, *Foreign Affairs*, New York 2010, Vol. 89, Iss. 3.

¹⁴⁷ Jon Sutton: "Increased Regulation: A Key Challenge for Banks", *InFinance*, Sydney, Dec 2009, Iss. 5.

olarak temel bir risk unsuru olan piyasadaki fiyat oynaklığı, piyasa oyuncularının alım satım kararlarına bağlı bir etkileşimin sonucudur ve içsel bir süreçtir. Bu içsellik özellikle de kriz zamanlarında önem kazanmaktadır. Bu içselliği kabul etmeyen mevcut risk modelleri yanlış risk tahminleri üretmektedir¹⁴⁸.

Riskin dışsal olduğu varsayımı ile yapılan risk değerlendirmeleri prensipte yararlı gibi görünse de özellikle son finansal krizde görüldüğü gibi krizin sistemik hale geldiği ve ciddi likidite sıkışıklığı yaşandığı dönemlerde olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Örneğin piyasa riskinin ölçülmesinde kullanılan riske maruz değere (VaR) dayalı risk tahmin modelleri, riske ilişkin ölçümlerin hava tahmininden farksız olduğu varsayımını temel almaktadır. Ancak bu basitleştirme; ‘volatilité’ büyük ölçüde piyasa katılımcılarının davranışları sonucu piyasada belirlendiği ve bazen riskten kaçma güdüsüyle “mantıksız” olarak değerlendirilebilecek fiyat hareketleri yaşanabildiği için yanlıştır. Danielsson ve diğerleri, riskin içsel olduğunun göz ardı edilmesinin, normal zamanlarda piyasada farklı amaçlar ve ihtiyaçlarla işlem yapılması nedeniyle zararsız olduğunu, ancak kriz zamanlarında sürü psikolojisiyle daha homojen davranışlar sergilenmesi (gelişmekte olan ekonomilerden kaçış ve ABD hazine tahvilleri gibi daha güvenli görülen finansal araçlara yatırım yapılması gibi) nedeniyle içselliğin önem kazandığını savunmuştur. Sonuç olarak kriz dönemlerinde fiyatlar düşerken varlıkları satma eğilimi birçok kişide görülür ve bu durum fiyatları daha da düşürür. Ancak bankalar karar aşamasında bunları dikkate almazlar ve Basel II düzenlemesinde de buna yönelik bir kurala yer verilmemektedir¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Jon Danielsson v.d., a.g.m., 2001.

¹⁴⁹ Jon Danielsson v.d., a.g.m., 2001.

Knedlik ve Ströbel tarafından yapılan bir çalışmada ise 1997/1998 Asya Krizi sırasında Güney Kore’de yaşanan döviz krizinin bankacılık krizine dönüşmesini önlemede Basel II uzlaşısının etkili olup olamayacağı test edilmiştir. Simülasyon tekniği ile yapılan çalışmada Basel II’ye göre ayrılması gereken sermayenin Güney Kore finansal sisteminde döviz krizinin bankacılık krizine dönüşmesini önlemeyi sağlayamayacağı sonucuna ulaşılmıştır¹⁵⁰.

B.Risk Ölçümü ve VaR Modellerinin Kullanımı

Basel II düzenlemesinin birinci yapısal bloğunda piyasa riski için sermaye karşılığı hesaplanmasında, “Riske Maruz Değer” (VaR: Value at Risk) yönteminin kullanılması teşvik edilmektedir. Yöntemin sıklıkla kullanılmasının nedeni hesaplama sırasında kullanılan normal dağılım varsayımına bağlı olarak kullanım kolaylığı sağlaması olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte bu yöntemle getirilen eleştiriler de ağırlıklı olarak “normal dağılım” varsayımına yöneliktir. VaR, piyasada sağlanan getiriler istatistiksel olarak normal dağılıma sahip değilse, yanlış yönlendirici sonuçlar doğurabilmektedir. Nitekim piyasa riski için de genellikle normal dağılım söz konusu değildir.

Basel II uzlaşısında, bankaların kendi içsel modellerinde VaR hesaplarken %99 tek taraflı güven aralığı ve asgari 1 yıllık tarihsel gözlem süresi kullanmaları öngörülmüştür. Ancak son finansal krizde görülen sistemik risk düşünüldüğünde %99 güven aralığı bile yeterli korumayı sağlayamayacaktır. Diğer yandan, 1 yıllık gözlem süresinin de, her ne kadar asgari süre olarak belirlenmiş olsa da, pratikte üst

¹⁵⁰ **Knedlik, Tobias/ Ströbel, Johannes** :“Potential Effects of Basel II on the Transmission from Currency Crises to Banking Crisis”, The Case of South Korea, Journal of Money, Investment and Banking, Issue 13, 2010.

sınır gibi uygulandığı ve bunun da kısa bir süre olduğu hususu eleştirilmekte; uzun vadeli gözlemlerin daha doğru sonuçlar üreteceği vurgulanmaktadır.¹⁵¹

C. İçsel Model Kullanımı

Basel II'ye dönük eleştirilerden biri de uzlaşımın bankalara kendi içsel modellerini kullanma imkânını getirmesidir. Daha önce de bahsedildiği üzere Basel II uygulaması ile bankalar kredi ve operasyonel risk değerlendirmesi yaparken, gerekli risk karşılığını hesaplamak için içsel risk modellerini kullanabilmektedirler. Ancak, bankaların içsel modellerde oldukça iyimser sonuçlar çıkarması, Basel II'nin özellikle de kredi riski için bankalara riski düşük tahmin etme konusunda inisiyatif sağladığı yönünde eleştirilere neden olmuştur.

Başka bir eleştiri ise düzenleyicilerin yeterince uzmanlık/teknik altyapıları olmadan bankaların kullanacakları içsel modelleri onaylama görevleri ile ilgilidir. Düzenleyicilerin kısıtlı kaynakları ile bu konuda teknik yeterliğe sahip olmamaları içsel modellerin varsayımlarının ve matematiksel tutarlılıklarının test edilmesi ve onaylanması görevini etkin biçimde yerine getirememesi sorunuyla karşılaşmalarına sebep olabilmektedir. Ayrıca sahip olunan mali imkânlar düşünüldüğünde, düzenlenen ve düzenleyen arasında teknik yeterlik konusunda bir uyumsuzluk söz konusu olabilecektir. Sonuç olarak, bankalar fazla sermaye tutmak istememeleri durumunda, düzenleyiciler de bankaların modellerini incelemek için yeterli teknik altyapıya sahip değilse, bankaların model varsayımlarını kolayca manipüle ederek

¹⁵¹ **Jon Danielsson v.d.**, a.g.m., 2001.

kendilerine uygun ve düzenlemelerle de çelişkili olmayan sonuçlar üretmeye eğilim göstermeleri mümkün olabilecektir¹⁵².

D. Derecelendirme

Son yaşanan finansal krizin başlangıcından itibaren derecelendirme sistemi ile ilgili eleştiriler giderek artmaktadır. Derecelendirme kuruluşlarının finansal kriz öncesi gösterdikleri performans ve bunun sonuçlarına ilişkin eleştiri ve değerlendirmeler belki de tüm kesimlerin üzerinde uzlaştığı hususlardan biri olarak ortaya çıkmıştır.

Kredi riskinin standart yöntemler ile hesaplanmasında derecelendirme yönteminin kullanılması ve varlıkların kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlara göre sınıflandırılması da Basel II'nin kredi riski ölçümünde kullandığı yöntemleri tartışılır hale getirmektedir. Bu durumda kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen dereceler, riske duyarlı sermaye yükümlülüğü açısından oldukça önemlidir. Düzenlemeye göre derecelendirilmemiş firmalara sağlanan krediler için %100 oranında risk karşılığı ayrılmaktadır. Aynı zamanda derecelendirme yaptırmayan firmalara verilen krediler için BB- ve daha düşük derecesi olan firmalara göre daha az risk karşılığı ayrılması ve dolayısıyla firmalar açısından daha düşük kredi maliyetinin söz konusu olması nedeniyle riskli firmaların derecelendirme yaptırmaması teşvik edilmektedir. Ayrıca, aynı firma ile ilgili olarak değişik derecelendirme kuruluşları tarafından değişik notlar verilmesi, verilen notların kuruluşlar, ihraç kategorileri ve zamana göre tutarsızlıklar sergilemesi kredi

¹⁵²Moosa, Imad A :“Basel II as a Casualty of the Global Financial Crisis”, Journal of Banking Regulation, Vol 11, 2, 95-114, 2010.

derecelendirme kuruluşlarından alınan notların kullanılmasını tartışmalı hale getirmektedir¹⁵³.

Ayrıca, derecelendirme kuruluşlarının, değerlendirmelerinde (gelecek yerine) daha çok geçmişî temel almaları, bu yüzden de piyasa trendlerini “tahmin” etmek yerine ancak “takip” edebilmeleri, onların notlarına dayanarak kredi riski analizi yapılmasını eleştirilir hale getirmektedir¹⁵⁴.

E. Likidite ve Kaldıraç Oranının Dikkate Alınmaması

Basel II'nin eleştirilen bir başka noktası da, uzlaşımın bankacılık açısından düzenleyici sermayeye çok önem verdiği halde likidite ve kaldıraç¹⁵⁵ konularını yeterince ele almamış olmasıdır. Oysa geçmiş finansal krizleri de dikkate alınca krizlerin ortaya çıkması ve sistemik hale gelerek büyümesi genellikle sermaye yetersizliği nedeni ile değil, likidite yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Basel düzenlemeleri gibi sermaye temelli düzenlemelerin finansal krizleri önlemede yetersiz kalabileceği, likidite ve kaldıraç konularına daha fazla önem verilmesi gerektiği global finansal kriz öncesinde de tartışılmıştır¹⁵⁶. Sermaye düzenlemelerinde amaç, şirketlerin büyük bir kayıpla karşılaştıklarında “borçlarını ödeyebilir durumda olmalarını sağlamaktır. Ancak şirketler böyle durumlarda aktiflerinde normal zamanlarda kolaylıkla nakde çevrilebilir varlıklar olsa bile genellikle normal iş ilişkilerini sürdüremezler ve “itibar” kaybı nedeniyle zarar görürler. Örneğin, global finansal kriz sürecinde İngiliz Northern Rock ve A.B.D.’li Bear Stearns bankalarının sermayeleri düzenlemelere göre yeterli görülse de bu

¹⁵³ Jon Danielsson v.d., a.g.m., 2001.

¹⁵⁴ Imad A. Moosa, a.g.m., 2010.

¹⁵⁵ Kaldıraç: Varlıklar/Özkaynaklar

¹⁵⁶ Moosa, a.g.m., 2010.

bankalar batmaktan kurtulamamıştır. Bu bankalardan Northern Rock'ın batış sebebi aşırı derecede likidite sıkıntısında bulunması olmuştur, aynı şekilde Bear Stearns de battığı zaman bir bölü kırk oranında kaldıraç kullanmaktaydı¹⁵⁷. Ülkemizde de 2001 finansal krizinde Demirbank'ın yüksek devlet iç borçlanma senetleri portföyüne bağlı vade uyumsuzluğu nedeniyle likidite sıkıntısına düşmesi bu konuya örnek olarak verilebilir.

Likidite ve kaldıraçın, sermayeye kıyasla daha önemli görülmesinin nedeni olarak düşük likidite durumlarında, iş ilişkilerinin zarar görmesi ve çok sayıda mudinin bankalardan paralarını çekmesi gösterilmektedir. Yüksek kaldıraçta ise ters piyasa hareketleri finansal kuruluşların iflasına neden olabilmektedir. Bir banka Basel II düzenlemeleri kapsamında düzenleyici sermayeden daha fazla sermaye bulursa bile, aktif-pasif uyumsuzlukları ve yüksek kaldıraç kullanımı nedeniyle yeterince likit olmayabilir. Özellikle faizlerin düştüğü dönemlerde kaldıraç kullanımı artmakta ve dolayısıyla finansal kuruluşların üstlendikleri riskler de artmaktadır. Ters piyasa hareketleri sonucunda da itibar kaybı yaşanmakta, sonrasında mevduat çekişleri artmakta ve kamu müdahalesi olmadığı takdirde bankalar iflasa sürüklenmektedir.¹⁵⁸

Kriz döneminde özellikle Northern Rock'ın çöküşünden sonra Basel'e göre sermaye yükümlülüğünü sağlamanın ya da söz konusu yükümlülüğün üzerinde sermaye buldurmanın bankaların batmalarını engellemediği ifade edilmiştir¹⁵⁹. Tartışmalar sonucunda getirilen önerilerden biri de, Basel düzenlemelerinde sermaye

¹⁵⁷ **Daniel, Kent:** Discussion of: Risk Taking and Implicit Guarantees Inside Financial Firms Marcin Kacperczyk and Philipp Schnabl, Presentation at the The Texas Finance Festival, 16 April 2011, http://www.columbia.edu/~kd2371/discuss/2011/daniel_KS_discussion.pdf

¹⁵⁸ **Moos, a.g.m.,** 2010.

¹⁵⁹ **Ojo, Marianne:** "Reviewing Regulatory Objectives: Should the Scope of Regulation be Extended?", MPRA Paper No. 15547, June 2009.

yeterliliğine ek olarak risk yönetiminin diğer alanları olan “likidite riski” ve “stres testi” konularına da önem verilmesi gereğidir¹⁶⁰. Basel Komitesi de konuyla ilgili olarak, bankacılık sisteminin sağlıklı bir kaldıraç seviyesinde faaliyetini sürdürmesine yardımcı olacak basit ölçütlerin de risk bazlı sermaye ölçümünün tamamlayıcısı olarak kullanılmasının değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır¹⁶¹.

F. Operasyonel Risk

Operasyonel riskin aşağıda örnekleri sunulduğu gibi Basel II Uzlaşısında yer alan tanımı kimilerince çok geniş kimilerince ise çok dar bulunmuş; kimilerince ise uzlaşıda hiç yer almaması gerektiği vurgulanarak eleştirilmiştir.

Basel II'nin operasyonel riskle ilgili bölümünü eleştirenler arasında konuyu daha bankacılık yaklaşımıyla değerlendirenler, “düzenleyici sermaye” ve “ekonomik sermaye” kavramlarına vurgu yapmakta ve bunların farklı amaçlara hizmet ettiğini öne sürmektedirler. Bu eleştiriye göre düzenleyiciler en şiddetli kriz senaryolarıyla ilgilenirken –ki finansal kriz bu ifadenin geçersizliğini ispatlamıştır- risk yöneticilerinin bankalarının faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmek için gerekli sermayeye (ekonomik sermaye) bakmaktadırlar. Konu ile ilgili olarak Moosa tarafından finansal kriz öncesi 2007 yılında yapılan bir çalışma sonucunda, operasyonel riskle ilgili hesaplamaların düzenleyiciler tarafından basit bir şekilde belirlenmesi ya da içsel model kullanıp kullanmama kararının bankalara bırakılması yönünde öneri getirilmiştir.¹⁶²

¹⁶⁰ Moosa, Imad A, a.g.m., 2010.

¹⁶¹ Candan, Hasan: “Kriz Sürecinde Basel II’de Öngörülen Değişiklikler”, Bankacılar Dergisi, Sayı: 65, 2008.

¹⁶² Moosa, Imad A: Operational Risk: A Survey, New York University Salomon Center, Financial Markets, Institutions & Instruments, Vol 16, No. 4, 2007.

Operasyonel riskle ilgili olarak yapılan hesaplamaların doğruluğu da tartişma konusudur. Bilindiği üzere, risk modelleme teknikleri yeterli destekleyici veritabanları gerektirmektedir. Söz konusu veritabanları modellerin doğru sonuç verebilmesi açısından oldukça önemlidir. Operasyonel risk için yeterli düzeyde veritabanı bulunmadığı ve bu nedenle operasyonel riskin doğru bir şekilde ölçölüp ölçölmediği hususu tartişılmaktadır.

Diğer yandan, operasyonel riskin düzenleyici sermaye içerisinde hesaba katılıp katılmaması hususu da tartişmalıdır. Zira sermaye yeterliliği düzenlemelerinin amacı finansal kurumların mali güçlüğe düşmeleri durumunda, bu durumun genel ekonomiye sirayet ederek sistemik riskin oluşmasının önlenmesi iken, operasyonel risk bu açıdan değerlendirildiğinde piyasa riski ve kredi riskinden farklı olarak sistemik risk açısından “bulaşıcı” niteliği az olan bir risk türü olarak görölmektedir.

G. Döngüsellik/Dönemsel Niteliklilik (Procyclicality)

Döngüsellik, “procyclicality” teriminin karşılığı olarak kullanılmış olup, finansal kurumların dönemsel nitelikli yapılarını, yani kriz dönemlerinde ya da resesyon dönemlerinde finansal sistemde yaşanan dalgalanmaları daha da artırıcı işlemlerde bulunmalarını (örneğin bankaların resesyon dönemlerinde kredi verme faaliyetlerini azaltmaları) ifade etmektedir. Döngüsellik etkisi nedeniyle ekonominin çıkış dönemlerinde de finansal kuruluşların daha yüksek kaldıraç oranı kullanmaları nedeniyle finansal sistemin kırılğanlığı artmakta ve sonuç olarak ani bir krizde daha kötü sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Krizden önce yapılan çalışmalarda da Basel II uyarınca hesaplanan sermaye gereğinin ekonominin devresel hareketleri ile yöndeş olmasının bu devresel

hareketlerin hem süresini uzatacağı, hem de şiddetini arttıracacağı yönünde görüşler olduğu ifade edilmiştir. Basel II'nin bankaları piyasaya duyarlı benzer risk yönetim sistemleri kurmaları yönünde teşvik ettiği ancak özellikle ekonomik kriz zamanlarında bankaların benzer hareket etmeleri sonucu krizin içselleştiği ve şiddetinin arttığı, bu hususun ise sistemik riski arttırdığı belirtilmektedir¹⁶³.

Küresel finansal kriz ve ardından gelen resesyon süreci bankacılık sektörünün döngüselliğini bir kez daha göstermiştir. Kriz sürecinde yaşanan likidite sıkıntıları finansal krizi daha da ağırlaştırmış ve iyileşmeleri geciktirmiştir. Bu noktada, Basel II uzlaşısının ortaya koyduğu riske duyarlı sermaye yükümlülüğünün bankacılık sisteminin döngüselliğini arttırdığı yönünde eleştiriler yapılmıştır. Bunun nedeni de, bankacılığın zaten döngüsel nitelikli olması, bu durumun da krizleri ve buna bağlı ekonomik aktivitenin yavaşlamasını daha da derinleştirip, genişlemelerin de risk iştahını artırması ve makroekonomik açıdan da daha fazla enflasyonist etki yapmasıdır. Riske duyarlı sermaye hesaplamalarının da bankacılık sektöründeki bu döngüselliği körüklediği ifade edilmektedir¹⁶⁴.

Özellikle içsel değerlendirme yöntemlerinde, bankalar temerrüde düşme ihtimalleri, temerrütte maruz kalılabilecek zarar gibi risk hesaplaması için anahtar parametreleri kendileri hesaplamaktadır. Ekonominin iyi zamanlarında daha düşük risk algılaması nedeniyle daha az karşılık ayırma, daha düşük sermaye ayırma ve Basel uygulamaları nedeniyle daha az maliyet çıkacağından daha rahat kredi

¹⁶³ Kaya, a.g.e., s. 13-21.

¹⁶⁴ Moosa, a.g.m., 2010, Repullo, Rafael ,2011.

kullandırma durumu ortaya çıkacaktır. Ancak kriz durumlarında risk algılaması çok daha yüksek olacak ve yukarıda bahsedilen durum tersine dönecektir¹⁶⁵.

Konuya ilişkin olarak Amerikan Hazinesi tarafından 3 Eylül 2009'da yayımlanan ilkelerde özellikle, "Düzenleyici sermayenin ve muhasebe uygulamalarının döngüselliğinin azaltılması ve düzenleyici sermaye rejimine döngüselliği azaltıcı unsurların eklenmesi hususunun dikkate alınması" hususuna da yer verilmiştir. Bunun için ise, Amerikan Hazinesi, "Ekonominin refah dönemlerinde daha yüksek sermaye yükümlülükleri getirilmesi, daha uzun vadeli risk tahminleri üretilmesi ve karşılıkların artırılması" yönünde öneriler getirmiştir¹⁶⁶.

H. Sermaye Seviyesi ve Tanımı

Basel II düzenlemelerine yöneltilen eleştirilerden biri de sermaye düzeyinin düşüklüğü ve sermaye tanımındaki belirsizliklere ilişkindir. Kriz döneminde bankaların sermayelerinin niteliğinin ve düzeyinin krize karşı koymak hususunda yetersiz kaldığı görülmüştür. Şerefiyeye ilişkin düzeltmelerin özsermaye üzerinden değil de kuşak 1 (tier1) ve kuşak 2 (tier 2) sermaye üzerinden yapılması dâhil kuşak 1 sermayenin kapsamı, düzenleyici otoritelerin sermaye tanımında yaptıkları değişiklikler yüzünden oluşan düzenleme arbitrajı, bankaların sermayelerine ilişkin tutarlı bir politika izlemeyip sağlıklı veri sağlamamaları gibi hususlar konuya ilişkin öne çıkan ayrıntılardır¹⁶⁷.

¹⁶⁵ **Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson**, a.g.m., s.6.

¹⁶⁶ **Smith III, Dwight C.** :“The Financial Crisis: Implications for Regulatory Capital, Bank Accounting and Finance, 2010.

¹⁶⁷ **Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson**, a.g.m., s.6.

I. İkinci ve Üçüncü Yapısal Bloğa Yönelik Eleştiriler

İkinci yapısal blok uyarınca, bankaların risklerini ölçmede yetersiz kalmaları durumunda, kamu otoritesinin piyasadaki değişiklikleri, konjonktürü ve diğer ekonomik göstergeleri dikkate alarak bankalara sermaye yeterliliği konusunda yol gösterici olması gerekmektedir. Ancak hem kamu otoritelerinde banka başına çalışan eleman sayısının kısıtlı olması, hem de kamu otoritelerinin maaş politikaları nedeniyle özel sektörün gerisinde kalması gibi sebeplerle, kamu otoritelerinin bankalara göre daha iyi tahminde bulunabilmesi ve birinci yapısal blok uyarınca bankaların yerine getiremedikleri ya da göremedikleri olaylar konusunda bankalara öneride bulunmaları çok zordur¹⁶⁸.

Bu konuda düzenleyici otoriteler arasında en kaliteli uzman personele sahip kurumlardan birisi olan İngiltere düzenleme otoritesi FSA'nın durumu örnek gösterilebilir. FSA'nın gözetiminde olan ve krizde mali güçlüğü düşen Northern Rock firması içsel yöntemlerle sermaye yeterliliği hesaplamasına geçmiş ve bu yöntemle krizden hemen önce, yasal sermaye miktarını büyük ölçüde düşürmüştür¹⁶⁹.

Üçüncü yapısal bloğun temel felsefesi, kamuyu aydınlatma yöntemi ile sağlanacak olan piyasa disiplini sayesinde, risk yönetiminde zaafa düşen bankaların cezalandırılmasıdır. Bu ise hem o bankanın faize dayalı maliyetlerinin yükselmesi, hem de hisse senetlerinin fiyatının düşmesi şeklinde olabilir. Bu ise tam etkin piyasa varsayımı altında kabul edilen bir fikirdir. Ancak ABD deki ipotekli araçlar kaynaklı finansal krizden sonra bu varsayımın geçerli olmadığı, hem firmaların sahip oldukları

¹⁶⁸ Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson, a.g.m., s. 7.

¹⁶⁹ Sorkin, Andrew Ross (2010), New York Times, 2010

risklerin, hem de varlıkların fiyatlamasının var olan bütün bilgilere erişilerek fiyatlanamadığı açıkça görülmüştür¹⁷⁰.

III. ABD’de Finansal Kriz Sonrası Yapılan Düzenlemeler ve Volcker Kuralı

ABD’de finansal krize karşı ilk tepki, ABD Merkez Bankası Federal Reserve tarafından piyasaya likidite sağlayarak faiz oranlarının düşürülmesi olmuş, sadece para politikası araçlarıyla müdahale etmenin yetersiz olacağını anlaşılmasının ardından finans piyasalarındaki güvensizlik ortamını onarmak amacıyla zor durumdaki finansal kuruluşlar için kurtarma paketleri oluşturulmuştur. Yapılan müdahaleler krizin şiddetini azaltmış ve piyasa oyuncularının endişelerini belirli oranda dindirmiştir. Ancak, nihai çözüm için krize neden olan yapısal sorunların ve kırılmalıkların ortadan kaldırılması gerektiği anlaşılmıştır.¹⁷¹

Bu çerçevede ABD’de Obama Hükümeti, krizin çıkışında ve derinleşmesinde etkili olduğunu düşündüğü yapısal problemler ile düzenleme eksikliklerini ortadan kaldırmak amacıyla uzun vadeli ve kapsamlı bir plan ortaya koymuştur. 2009 yazında hazırlanan planda düzenleyici otoritelerin konsolidasyonu, tezgâh üstü türev araçların düzenleme altına alınması, yatırımcının korunmasına ilişkin daha sıkı kurallar getirilmesi, Merkez Bankası’nın özellikle kriz dönemlerinde yetkisinin artırılması ve kredi derecelendirme kuruluşlarının düzenlenmesi gibi hususlar yer almıştır.

¹⁷⁰ Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson, s. 7.

¹⁷¹ Davispolk, Financial Crisis Manual, 2009 <http://www.davispolk.com/files/Publication/d1ab7627-e45d-4d35-b6f1-ef356ba686f2/Presentation/PublicationAttachment/2a31cab4-3682-420e-926f-054c72e3149d/fcm.pdf>

2010 yılının ortalarında ABD hükümetinin reform çalışmaları sonucunda ortaya çıkan “Dodd–Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act” düzenlemeleri yürürlüğe girmiştir.

Bu değişikliklerin bir ayağı da ilgili yasanın altıncı bölümünde yer alan ve ismini eski FED Başkanı Paul Volcker’dan alan “Volcker Kuralı”dır. Bu kural bankaların kendi portföylerine işlem yapmasını ve herhangi bir hedge fon veya girişim sermayesi fonu ile iş ilişkisi içerisine girmelerini sınırlamaktadır. Söz konusu kuralın 21 Temmuz 2012’den itibaren uygulanmaya başlanması beklenmektedir.

Volcker Kuralı temel olarak şu noktaya dayanmaktadır¹⁷²: Mevduat toplayan bankalar yüksek riskli serbest (hedge) fonlar ve hisse senedi fonları kuramayacaklar, bu tür fonlara yatırım yapamayacaklar ve bunların mali destekçisi olamayacaklardır. Bunun yanı sıra müşterilerine hizmet verme dışında, kendi hesaplarına menkul kıymet, emtia ve türev araç alım satımı (proprietary trading) yapamayacaklardır. Burada mevduat toplayan bir bankanın, belirtilen türde "riskli" faaliyetler yapması, bir başka deyişle spekülatif işlemlerden uzak durması amaçlanmaktadır.

IV. Basel II Reform Çalışmaları: Basel III

Finansal krizin boyutları dikkate alındığında, yukarıda da sunulan eleştiriler kapsamında bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Basel Komitesi

¹⁷² **Ersel, Hasan:** “Obama, mali kesimi düzenleyen mekanizma oluşturabilir mi?”, TEPAV, <http://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi/s/1294>

tarafından hazırlanan reform takvimi Ekim 2009'da Pittsburgh'daki G20 ülkeleri liderler zirvesinin en önemli konularından biri olmuştur.

Basel Komitesi tarafından yapılan çalışmalar, önce "Basel II Enhancements" adı altında bir çalışma ile daha sonra da "Basel III" olarak adlandırılarak açıklamıştır. Reform aşamaları "Kamu görüşüne açma - Etki analizi - Genel kalibrasyon - Geçiş dönemi için makroekonomik etki değerlendirmesi" şeklinde belirlenmiştir.

Basel III, sermaye yeterliliği, stres testi ve piyasa likidite testi konularında Basel Komitesi üyeleri tarafından ilk olarak 12 Eylül 2010 tarihinde basın açıklaması ile duyurulmuş ve 2010 Kasım ayında yapılan G20 liderler zirvesine sunulmuştur.¹⁷³

Aşağıda bu kapsamda 2010 yılı Aralık ayında son hali verilen Basel III uygulaması ile ilgili temel değişiklikler yer almaktadır.¹⁷⁴

- Bankaların sahip olduğu sermayenin kriz zamanlarında yaşanabilecek kayıpları karşılayabilecek niteliğe çıkarılması,
- Sermaye yeterliliği ile ilgili risk kapsamının, alım-satım işlemlerinden, menkul kıymetleştirmeden, bilanço dışı kalemlerden ve türev araçlardaki karşı taraftan kaynaklanan riski içerecek şekilde değiştirilmesi,
- Asgari sermaye yükümlülüğü oranlarının artırılması (Asgari çekirdek sermaye yükümlülüğü (common equity) rasyosunun % 2'den % 4,5'a artırılması ve ilave % 2,5 sermaye tamponu (capital conservation buffer), rasyosu ile asgari çekirdek sermaye yükümlülüğü rasyosu % 7'ye yükseltilmiştir.),

¹⁷³ **Basel Committee on Banking supervision, Basın duyurusu**, s.1., 12.10.2010, <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>

¹⁷⁴ "The Basel Committee's Response to the Financial Crisis: report to the G20", Basel Committee on Banking Supervision ", 2010

- Risk tabanlı sermaye yükümlülüğünü güçlendirmek amacıyla uluslar arası kabul gören bir kaldıraç rasyosunun düzenlenmesi,
- Denetim (2. yapısal blok) ve kamuyu aydınlatma (3. yapısal blok) süreçleri ile ilgili standartların yükseltilmesi,
- Kısa ve uzun vadeli likidite standartlarının belirlenmesi,
- Kredi arzının arttığı refah dönemlerinde bankaların döngüselliğin önüne geçmek ve sermayeyi korumak amacıyla ilave tampon sermaye tutmalarına yönelik teşvik düzenlemeleri.
- Aşağıda yer alan Tablo VIII’de 2013 yılından başlayarak, 2019 yılına kadar devam edecek kademeli Basel III’e geçiş takvimi yer almaktadır.

TABLO IX: Basel III’e Geçiş Aşamaları

Basel III Sermaye Standartları	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Asgari çekirdek sermaye	3,5%	4,0%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%
Sermaye tamponu				0,625	1,25	1,875	2,5
Asgari çekirdek sermaye+ Sermaye tamponu	3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
Konjonktür karşıtı tampon				0 - 0,625	0 - 1,25	0 - 1,875	0 -2,5
Asgari 1. Kuşak (tier1) sermaye	4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Asgari 1. Kuşak sermaye + Sermaye tamponu	4,5	5,5	6,0	5,625	7,25	7,875	8,5
Asgari toplam sermaye	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Asgari toplam sermaye + Sermaye tamponu	8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5

Kaynak: Huberto M. Ennis and David A. Price¹⁷⁵

¹⁷⁵ Ennis Huberto M./ Price, David A. : Basel III and the Continuing Evolution of Bank Capital Regulation, The Federal Reserve Bank of Richmond, 2011, s.2.

Reform çalışmalarının amacı; bankacılık sektörünün direncini artırarak, bankaların hem kısa hem de uzun vadede sürdürülebilir büyümelerini teşvik etmektir. En önemli amaç ise, reel ekonomi üzerinde istikrar sağlayıcı bir güç olarak hareket eden bir bankacılık ve finansal sistem oluşturulmasıdır.¹⁷⁶

Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ulaşılmak istenen hedefler şu şekilde özetlenebilir;

- Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması.
- Yukarıda yer verilen amaçların gerçekleştirilmesi için;
- Hâlihazırda kullanılan asgari sermayenin nicelik olarak artırılması, niteliğinde değişiklikler yapılması ve mevcut uygulamaya ilaveten risk bazlı olmayan, diğer bir ifadeyle muhasebesel bazlı bir asgari sermaye gerekliliği standardının getirilmesi,
- Tutulması gereken sermaye ihtiyacının ekonominin çevrim dönemlerine (cyclical) göre artırılabilmesi ya da azaltılabilmesi,
- Asgari likidite oranlarına yönelik düzenlemeler yapılması,

¹⁷⁶ **Walter, Stefan:** “Basel II Revisions to the Capital Requirements Directive”, 2010.

- Alım-satım hesaplarına (Trading Book) ilişkin sermaye yeterliliği hesaplamalarında değişiklik yapılması,
 - Karşı taraf kredi riskinin (Counterparty Credit Risk) hesaplanmasına ilişkin değişiklik yapılması
- yönünde çalışmalar yapılmıştır¹⁷⁷.

Esasında söz konusu değişiklikler etkileri itibariyle ciddi finansal sonuçlara yol açsa da sermaye yeterliliği hesaplama anlayışında önemli değişiklikler meydana gelmemektedir. Diğer bir deyişle; Basel III, Basel II gibi sermaye gereksinimi hesaplama yöntemini tümünden değiştiren bir “devrim” değil ancak Basel II’nin özellikle son finansal krizdeki gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir ek düzenlemeler seti niteliğindedir¹⁷⁸.

V. Basel III İle Getirilen Yenilikler

Basel III düzenlemelerinin temel unsurlarını likidite ve daha güçlü sermayeye yönelik yapılan değişiklikler oluşturmakla beraber, reform süreci daha fazla şeffaflık, kamuoyuna yapılan açıklamalar, denetim, risk yönetimi ve kurumsal yönetim alanındaki düzenlemelerde yapılan iyileştirmeler ile de desteklenmiştir.

A. Bankaların Mali Durumlarına İlişkin İhtiyati Düzenlemeler

1.Özsermaye

Ülkeler arasında sermaye tanımının farklılaşması karşılaştırma yapma imkânını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Basel Komitesi, söz konusu hususları

¹⁷⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Risk Yönetimi Dairesi, “Sorularla Basel III”, 2010, “Thinking Beyond BASEL III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity”, OECD Journal, 2010

¹⁷⁸ BDDK, Sorularla Basel III.

dikkate alarak, reform çalışmalarında yeni bir sermaye tanımı geliştirmiştir. Yeni sermaye tanımı banka sermayesinin en nitelikli kısmını teşkil eden ana sermayeye odaklanmıştır. Bundan sonra bankalar sermayelerinde yapmak zorunda oldukları indirimleri, kuşak 1 veya kuşak 2 sermayesi yerine doğrudan ana sermayeden yapmakla mükellef olacaklardır¹⁷⁹.

Bankaların sermayelerinin niteliğinin ve düzeyinin artırılmasının yanı sıra bankaların taşıdığı tüm risklerin, oluşturulan sermaye tanımı kapsamında karşılanması gerekmektedir. Bu kapsamda, krizin şiddetinin artmasında önemli bir rolü olduğu düşünülen bilanço içi ve dışı türev araç kaynaklı tüm risklerin sermaye ile karşılanması amacıyla risk karşılığı oranlarının artırılması dâhil yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, kredilerden kaynaklı kayıpların önüne geçmek amacıyla karşı taraf riskinin daha sağlıklı ölçülmesi amacıyla değişiklikler öngörülmüştür¹⁸⁰.

Basel III tarafından sermaye alanında öngörülen önemli bir değişiklik de asgari sermaye yükümlülüğü oranlarına ilişkindir. Asgari ana sermaye yükümlülüğü rasyosu, % 2'den % 4,5'a artırılmış ve ilave % 2,5 sermaye tamponu rasyosu ile bu oran % 7'ye yükseltilmiştir. Ayrıca kuşak 1 olarak adlandırılan ve ana sermaye ile nitelikli finansal araçları içeren sermaye rasyosu %4'ten %6'ya çıkarılmıştır.

2.Kaldıraç

Basel III düzenleme çerçevesinin önemli unsurlarından biri de risk-odaklı oranların dışında ancak söz konusu düzenlemeleri destekleyen bir kaldıraç oranı benimsenmesidir. Bilanço dışı kalemler dâhil aktifler toplamı ile ana sermaye

¹⁷⁹ “Thinking Beyond BASEL III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity”, OECD Journal, 2010

¹⁸⁰BDDK, Sorularla Basel III.

arasında kurulması öngörülen kaldıraç oranı %3 düzeyindedir¹⁸¹. 2013 -2017 yılları arasında test edilecek oran 2018 yılından sonra birinci yapısal bloğa dâhil edilecektir.

3. Likidite

Son krizle birlikte güçlü sermaye yeterliliği düzenlemelerinin önemi anlaşılmış ama tek başına yeterli olmadığı da görülmüştür. En az sermaye yeterliliği düzenlemeleri kadar önemli olan bir diğer husus da bankaların likiditelerine ilişkin standartların belirlenmesidir¹⁸².

Basel Komitesi, bankaların krizde karşı karşıya kaldıkları problemleri göz önüne alarak hem kısa dönemli likiditeye ilişkin, hem de uzun dönemli vade uyumsuzluklarını önlemek amacıyla düzenlemeler yapmıştır. Kısa dönemli problemlere yönelik, likit varlıkların 30 gün içerisinde gerçekleşmesi beklenen net nakit çıkışına bölünmesiyle elde edilen oranın- “Likidite Karşılama Oranı” (Liquidity Coverage Ratio)- en az %100 olması öngörülmektedir. “Net İstikrarlı Fonlama Oranı” ise orta ve uzun vadede, vade uyumsuzluğu sorununu önlemek amacıyla aktif ve pasif kalemlerin vade ve kalitelerine göre değişen oranlarda ağırlıklandırılarak oranlanması suretiyle elde edilecektir. Likidite Karşılama Oranı için 2011-2015, Net İstikrarlı Fonlama Oranı için ise 2012-2018 yılları test süreci olarak belirlenmiştir¹⁸³.

4. Risk Yönetimi ve Denetim

Finansal inovasyonun çok önemli bir hıza ulaştığı piyasalarda risk yönetimi ve finansal kuruluşların denetim sürecinin aynı hızla revize edilmesi önem taşımaktadır. Basel Komitesi, bu kapsamda ikinci yapısal blok olan denetim

¹⁸¹ “ **Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system**”, Basel Committee, 2010

¹⁸² “**The Basel Committee’s Response to the Financial Crisis: report to the G20**”, Basel Committee, 2010

¹⁸³ “**Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring**”, Basel Committee , 2010

otoritesinin incelemesine ilişkin kriz sırasında bankaların risk yönetiminde ortaya çıkan zayıf noktaları da dikkate alarak bir gözden geçirme yapmıştır. Söz konusu revizyonda; banka genelinde yönetim ve risk yönetimi, bilanço dışı kalemlerden kaynaklanan risklerin takibi, risk yoğunlaşmalarının tespiti ve adil ücret politikasının belirlenmesi gibi hususlar bulunmaktadır¹⁸⁴.

B. Makroekonomik Önlemler

Her ne kadar güçlü bankalar güçlü bir bankacılık sisteminin temelini oluştursa da, bu durum finansal istikrarın temini açısından tek başına yeterli değildir. Döngüsellik ve tüm bankacılık sisteminin sağlamlığı da aynı şekilde önemlidir.

1.Döngüsellğe ilişkin tedbirler

Döngüsellği azaltıcı tedbirler arasında, kaldıraç oranının belirlenmesi ile riske maruz değer ve karşı taraf kredi hesaplanmasında stres testine ve değişik senaryolara tabi tutulmuş verilerin kullanılması sayılabilir.

a. Sermaye tamponları

Basel III'ün önemli bir unsuru da bankacılık ve finansal sistemin döngüsellğini azaltmak için, kötü zamanlarda kullanmak üzere iyi zamanlarda tampon sermaye ayrılmasıdır.

Minimum sermayeye ek olarak ana sermayenin %2,5'u kadar belirlenen sermaye tamponu finansal ve ekonomik stres dönemlerinde zararları karşılamak üzere kullanılacaktır. Söz konusu sermaye tamponu, bankanın sermayesinin minimum tutara yaklaştığı zamanlarda ihtiyari olarak tutulan tutarların kısıtlanması

¹⁸⁴ “**The Basel Committee’s Response to the Financial Crisis: report to the G20**”, Basel Committee, 2010, “**Thinking Beyond BASEL III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity**”, OECD Journal, 2010

anlamına gelecektir. Bu da, bankanın operasyonlarının stres dönemlerinde devamını kolaylaştıracaktır.

Ayrıca, Basel Komitesinin gözetim otoritesi, ülkelerin inisiyatifinde olmak üzere, %0-%2,5 oranında “konjonktür karşıtı tampon” (countercyclical buffer) ayrılmasına karar vermiştir. Bu tamponun amacıysa, kredi genişlemesi dönemlerinde bankacılık sektörünü korumaktır. Bu tampon, bir ülkenin finansal sistemini etkileyecek ölçüde bir kredi genişlemesi olduğunda etkinleştirilecektir.

b. Karşılık Ayırma

Döngüsellik problemine ilişkin olarak, değerlemelerde ciddi bir belirsizlik varken, kar ve zararın yanlış bir şekilde açıklanmasını engellemek için, Komite, ilkelerinde değerlemeye ilişkin değişiklikler önermiştir. Ayrıca, kredi zarar karşılıkları, bankaların mevcut kredi portföylerindeki beklenen kredi kayıplarını yansıtacak şekilde sağlam metodolojilere dayanmalıdır¹⁸⁵.

Komite ayrıca, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB-International Accounting Standards Board) tarafından öngörülen karşılıklara ilişkin beklenen zarar yaklaşımını aktif hale getirmek üzere somut bir tasarı geliştirmiş olup konu ile ilgili olarak IASB ile diyalog halindedir.

2.Sistemik Risk ve Bağlantılılığa (Connectivity) İlişkin Tedbirler:

Döngüsellik gibi finansal ağların yoğunluğu da şokların finansal sistem ve ekonomi üzerindeki etkilerini büyütmektedir. Bu bakımdan sistemik öneme sahip bankaların (SIFI'ler), minimum standardın ötesinde bir zarar karşılama kapasitesine

¹⁸⁵ “Thinking Beyond BASEL III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity”, OECD Journal, 2010

sahip olmasına ilişkin çalışmalar sürmektedir. Basel Komitesi ve Finansal İstikrar Kurulu (FSB), sistemik öneme sahip kuruluşlar için ek sermaye yükümlülüğü, koşullu sermaye ve kamu kaynaklarına dayanmadan sermaye desteği sağlama yöntemlerini (bail-in) içeren bütüncül bir yaklaşım geliştirme çalışmalarını sürdürmektedirler.¹⁸⁶

Komite, küresel düzeyde sistemik öneme sahip kuruluşların belirlenmesi için nitel ve nicel göstergeler içeren bir metodoloji üzerinde çalışmaktadır. Komite ayrıca, sistemik öneme sahip bankaların risk ve dışsallıklarını hafifletmek üzere diğer tedbirleri de değerlendirmektedir.

3.Koşullu Sermaye

Komite, önceden belirlenen bazı koşullarda hisseye dönüşebilen “şarta bağlı” sermaye (contingent capital) uygulaması ile ilgili olarak bir taslak yayımlamıştır. Şarta bağlı sermaye araçları, daha önceden belirlenmiş tetikleyici bir olayın gerçekleşmesi durumunda, zorunlu olarak adi hisse senedine çevrilen sermaye benzeri borçlanma araçlarıdır. Bu tip araçların iyi dönemlerde kurumsal paydaşların ilgili kuruluşun taşıdığı riskleri daha yakından izlemesini teşvik edeceği ve bunun yanı sıra, sorun yaşanan durumlarda hisse senedine çevrilerek kuruluşun zarar karşılama kapasitesinin artırılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

¹⁸⁶ **Repullo, Rafael** “The Countercyclical Capital Buffer of Basel III: A Critical Assessment”, 2011

VI. Basel III Düzenlemelerinin Olası Etkileri

Bu bölümde Basel III düzenlemelerinin dünya ve ülkemiz ekonomisine olası etkileri sunulmaya çalışılacak olup, söz konusu analizde BDDK Risk Yönetimi Dairesi tarafından hazırlanan Sorularla Basel III isimli çalışmadan yararlanılmıştır.

1. Küresel Ekonomiye Olası Etkileri

Bankalar olası en düşük özkaynak tutarı, diğer bir deyişle ekonomik sermaye ile faaliyet göstererek en yüksek özkaynak karlılık oranlarını elde etmeye çalışmaktadırlar. Bununla birlikte Basel Komitesi tarafından getirilen yeni düzenlemenin sermaye ve likiditeye ilişkin standartları yükselttiği, dolayısıyla bankacılık sistemine ek maliyetler yükleyeceği bilinmektedir. Avrupa bankacılık sektörü bir bütün olarak ele alındığında, Basel III'ün yeni sermaye ve likidite gereksinimlerini karşılamak için 1,5 trilyon ABD Dolarına ihtiyaç olduğu hesaplanmakta olup Amerikan bankaları için de benzer durumun söz konusu olduğu açıktır¹⁸⁷.

İlave sermaye ve likidite gereksinimleri nedeniyle belli bir özkaynak karlılığını hedefleyen bankaların kredi aracılık maliyetlerini yükseltmesi ve daha düşük risk ağırlığında sınıflandırılan kredilere ve yatırım araçlarına yönelmeleri sonucu daha yüksek risk ağırlığında sınıflandırılan KOBİ'lere tahsis edilen kredilerin azalmasının ve olası faiz oranlarındaki artışın ekonomiyi ve büyüme rakamlarını olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Söz konusu etkiden çekinen Basel Komitesi gelişmiş ekonomilerde mevcut durumda yaşanan finansal krize bağlı ekonomik

¹⁸⁷ **Matai, DK:** Basel III: Making Banks Stronger or Not, <http://www.mi2g.com/cgi/mi2g/frameaset.php?pageid=http%3A//www.mi2g.com/cgi/mi2g/press/250110.php>

yavaşlamayı da dikkate alarak Basel III'e bağı uygulamaları geniş bir zaman dilimine yaymıştır.

Basel Komitesi tarafından açıklanan Basel III kapsamındaki daha yüksek sermaye ve likidite oranlarından beklenen en önemli fayda finansal kriz olasılığının azaltılmasıdır. BIS tarafından Ağustos 2010'da, "Güçlü Sermaye ve Likidite Gereksinimlerine Geçişin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi" ve "Güçlü Sermaye ve Likidite Gereksinimlerinin Uzun Dönem Etkilerinin Değerlendirilmesi" isimli iki ara rapor yayımlanmıştır. Bu çalışmalarda kriz öncesi çekirdek sermaye/risk ağırlıklı varlıklar oranının uzun vadeli küresel ortalamasının %7 olduğu, bu oranın %1 oranında yükseltilmesinin ve Basel Bankacılık Komitesi tarafından getirilen likidite standartlarının uygulanması halinde kriz olasılığının %4,6'dan %2,3'e gerileyeceği tahmin edilmiştir.

Söz konusu çalışmalarda ayrıca dört yıllık zaman dilimi dikkate alınarak sermaye yeterliliğinde yapılacak bir puanlık artışın, aynı zaman diliminde Gayrisafi Milli Hâsıla'da en fazla yaklaşık %0,19'luk bir gerilemeye neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır¹⁸⁸.

OECD tarafından yapılan çalışmada ise, Basel III uygulamasının orta vadede, ülkelerin gayrisafi milli hâsılasını %0,5 ile %1,5 arasında düşüreceği tahmin edilmektedir. Analize göre düşüşün temel sebebi olarak, 2015 yılında uygulamaya girecek olan yüksek sermaye yeterliliği kriterlerini sağlamak için bankaların kredi faizlerini yükseltecek olmaları gösterilmiştir. 2015 yılında %4,5 olarak uygulanmaya başlayacak olan özsermaye ve %6 oranındaki Tier 1 sermaye oranı ile borç verme

¹⁸⁸ "Sorularla Basel III", Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2010

oranlarının 15 baz puan artacağı tahmin edilmektedir. 2019 yılında uygulanmaya başlayacak olan, %7 özsermaye ve %8,5 Tier 1 sermaye koşulu ile de bankaların Borç verme oranlarının 50 baz puan artacağı tahmin edilmektedir¹⁸⁹.

Basel Bankacılık Komitesi tarafından sermaye ve likiditeye ilişkin getirilen yeni standartların yayılma etkisine bağlı olarak döviz kurlarında, emtia fiyatlarında ve küresel arz talep dengesinde değişikliklerin olması da beklenen bir husustur. IMF ve BIS tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda üretilen tahminlerde gelişmekte olan ekonomilerin gelişmiş ekonomilerden daha çok etkilenmesi beklenmektedir¹⁹⁰.

2. Türkiye Ekonomisine Olası Etkileri

Türk Bankacılık sisteminin özkaynakları içinde sermaye benzeri kredilerin oranı oldukça düşük olup, ödenmiş sermaye, kar yedekleri ve dağıtılmamış karlar gibi çekirdek sermaye kalemleri daha yüksektir¹⁹¹.

TABLO X: Türk Bankacılık Sisteminin Sermaye Yapısı

Özkaynak Kalemleri (Haziran 2010)	Tutar (Bin TL)	Oran (%)
Ana Sermaye	113.055.045	91,2
Ödenmiş Sermaye	46.297.649	37,3
Yedek Akçeler	46.297.649	50,4
Diğer	4.326.713	3,5
Katkı Sermaye	12.320.900	9,9
Üçüncü Kuşak Sermaye	0	0
Sermayeden İndirilen Değerler (-)	1.392.234	1,1
Toplam Özkaynak	123.983.711	100,0

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sorularla Basel III, 2010.

¹⁸⁹ Slovik, Patrick / Cournède, Boris: Macroeconomic Impact of Basel III, Economics Department Working Paper No:844, , s.1-2; **Implementing Basel III, Challenges, Options & Opportunities**, White Paper, September 2011, Moody's Analytics,

¹⁹⁰ BDDK, Sorularla Basel III.

¹⁹¹ BDDK, Sorularla Basel III.

Tablodan da görüleceği üzere ana sermaye kalemi toplam özkaynakların %91,2'sini oluşturmakta olup, katkı sermaye %9,9 gibi bir orandadır. Yukarıda sunulan oranlar çerçevesinde Türk bankacılık sektörünün yüksek kalitede sermaye ile çalıştığı sonucuna ulaşılabilir. Basel III uygulamalarında özkaynak hesaplamalarından çıkarılacak olan üçüncü kuşak sermaye kalemi hali hazırda ülkemiz sermaye yeterliliği düzenlemelerinde zaten bulunmamakta olup bu durum ülkemiz bankacılık sektörünü etkilemeyecektir.¹⁹²

Yukarıda verilen bilgilerden yola çıkarak Türk bankaları için sermaye yeterlilik oranı ve çekirdek sermaye yeterlilik oranı arasındaki farkın gelişmiş ülkelerdeki bankalara kıyasla daha az olacağı çok açıktır. Nitekim küresel krizde Türkiye, OECD ülkeleri arasında da bankacılık sektöründe kamunun sermaye desteğine ihtiyaç duymayan tek ülke olmuştur.

Türk Bankacılık Sektörünün sermaye yeterliliği oranı da Haziran 2010 itibariyle %19,2 olup, yasal sınırın çok üzerindeki seyrini devam ettirmektedir. Ülkemizde hali hazırda bir aylık vade dilimi için hesaplanmakta olan Likidite Oranı da Basel III ile gündeme gelen Likidite Karşılama Oranı ile büyük ölçüde uyumludur¹⁹³.

Bu çerçevede, Basel III düzenlemelerinin uygulamaya başlanmasının ülkemiz bankaları üzerinde ve dolayısıyla genel ekonomik aktivitede olumsuz bir etkide bulunması beklenmemektedir.

¹⁹² BDDK, Sorularla Basel III

¹⁹³ BDDK, Sorularla Basel III.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SERMAYE YETERLİLİĞİ UYGULAMALARI

4. Türkiye’de Sermaye Yeterliliği

Üçüncü bölümde de bahsedildiği üzere, her ne kadar Finansal kriz sonrasında Basel II ile ilgili yoğun eleştiriler yapılmış olsa da, hem Basel III’e geçiş için uzun vadeli bir yol haritası açıklanmış olması, hem de öncesinde BDDK tarafından Basel II’ye Temmuz 2012’den itibaren geçileceğinin açıklanması nedenleriyle mevcut durumda ülkemiz finansal piyasaları için Basel II halen önemini muhafaza etmektedir.

Türk finansal piyasalarında ağırlıklı olarak bankacılık sektörünün varlığı hissedilmektedir. Bunun sonucu olarak da genel uygulamalarda öncelikle bankacılık sektörü tarafından yapılan uygulamalar izlenmekte, sonrasında da sigorta ve aracılık sektörlerinde uygulamalara geçilmektedir.

I. Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği

A. Basel II Öncesinde Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği

Ülkemizde bankalar için sermaye yeterliliği düzenlemeleri şimdiki halinden çok farklı olarak uygulansa da eskiden beri var olmuştur.

1933 yılında yürürlüğe giren 2243 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların mevduat kabul etmeleri için sahip olmaları gereken sermaye tutarını, kurulum masrafları hariç tutulmak üzere, bankaların faaliyet gösterdiği yerin nüfusu ile ilişkilendirmiştir.

1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanunu’nda da bankaların sahip olması gereken asgari sermaye tutarı ile faaliyet gösterilen yerin nüfusu

ilişkilendirilmiştir. Ayrıca bir bankanın üstleneceği kredi riskinin sınırlandırılması için, bankanın tek bir müşteriye kullanılabileceği kredi tutarına, toplam sermayesinin yüzde 10'u sınırlaması getirilmiştir. 2243 sayılı Kanun ile tasarruf mevduatı toplama sınırları da genişletilmiştir. Ayrıca bankalar kanuni yedek akçeleri dışında, ileride karşılaşılabilecekleri zararları düşünerek, kârlarından %5 oranında ek karşılık ayırmakla yükümlü kılınmışlardır.

1958 yılında yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Kanununda da sermaye ile yerleşim yerinin nüfusu arasında kurulan ilişki benimsenmiş, ancak kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca, bu kanunun 38. maddesi ile bankaların risklerini sınırlandırmak amacıyla kaynak kullanımına ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir.

1985 yılının Mayıs ayında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanununda, “banka sermayesi” yerine “özkaynaklar” kavramı kullanılmıştır. Özkaynaklar, özsermaye ve yedek akçelerden oluşmaktadır. Bu Kanunda da özkaynak ile yerleşim yeri nüfusu arasında ilişki kurma yaklaşımı sürmektedir. Ayrıca, bankanın likiditesini etkileyecek şekilde gayrimenkul yatırımı yapmasını engelleyecek sınırlamalar getirilmiştir.

Türk bankacılık sisteminde, 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Standardı'nın esaslarını benimseyen ilk düzenleme, 26 Ekim 1989 tarihli ve 20324 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 3182 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 6 sayılı tebliğdir. Bu Tebliğ bankaların sermaye artırımlarını ve özkaynaklarını, üstlendiği riski karşılayabilecek bir seviyede tutmayı amaçlamaktadır. Tebliğin uygulama takvimine göre bankalar 1989 yılı için %5, 1990 yılı için %6, 2000 yılı için %7, 2001 yılı için ise %8 sermaye yeterliliği rasyosu sağlamalıdır.

30 Haziran 1998 tarihinde yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliği'nin Ölçülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ ile de, potansiyel riskler adı altında ilk kez piyasa riskleri ile üçüncü kuşak sermaye tanımlanmıştır. Ayrıca, potansiyel riskler başlığı altında, bankaların karşılaşılabileceği riskler, kredi riski ve piyasa riskleri olarak sınıflandırılmakta ve piyasa riskinin tanımı yapılmaktadır. Tebliğ ile ayrıca yalnızca piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğin hesaplanmasında dikkate alınabilecek bir kalem olan üçüncü kuşak sermayeyi tanımlamaktadır. Bankaların sermaye tabanları ile uyumlu döviz pozisyonları tutmalarını sağlamayı da amaçlayan Tebliğ ile bankaların döviz pozisyonlarını yönetirken, sahip olmaları gereken standart oranlara ilişkin düzenlemeler de yapılmaktadır. Sonuç olarak, 30 Haziran 1998 tarihinde yayımlanan Tebliğ ile Türkiye'de bankacılık faaliyeti yürüten kuruluşların, minimum %8 SYR sağlamaları zorunlu hale getirilmiştir.¹⁹⁴

Temeli Basel I düzenlemelerine dayalı olan sermaye yeterliliği hesaplaması 31 Ocak 2002 tarihinde yayınlanan yönetmelikle bazı değişikliklere uğramıştır. Daha önce 10.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren, "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" ile bankaların piyasa riskine maruz tutarlarını konsolide ve konsolide olmayan esaslara göre hesaplamaları hüküm altına alınmıştır. Söz konusu yönetmeliğin geçici birinci maddesiyle, konsolide olmayan esasa göre hesaplanan piyasa riskine maruz tutarın 01.01.2001 tarihinden, konsolide esasa göre hesaplanan piyasa riskine maruz tutarın ise

¹⁹⁴ **Aydoğmuşoğlu, Kamile Berna:** Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısının Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilimdalı, Para ve Banka Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.54-58.

01.07.2002 tarihinden itibaren sermaye yeterliliği standart rasyosuna dâhil edilmesi esası getirilmiştir.¹⁹⁵

B. Basel II'nin Bankaların Sermaye Gerekliliklerine Etkisini Ölçmek Üzere Yapılan Sayısal Etki Çalışmaları

Basel II'nin ülkemiz bankacılık sektörünün sermaye yükümlülükleri üzerine muhtemel etkilerinin analiz edilmesi amacıyla hem ülke çapında üç adet sayısal etki çalışması yapılmış, hem de uluslararası sayısal etki çalışmalarına katılımında bulunulmuştur. Bu çalışmalar katılımcı bankaların sermaye yeterlilik oranlarının Basel II hükümlerine göre, hesaplanmasına yönelik istatistikî bilgi toplama çalışmalarıdır.

1. Basel Komitesi Tarafından Gerçekleştirilen QIS-3 Çalışması

Ülkemizde Basel II ile ilgili sayısal etki çalışmalarına ilk katılım, Basel Komitesi tarafından üçüncü çalışma olarak gerçekleştirilen uluslararası nitelikteki QIS-3 çalışmasına yapılan katılımdır. Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen QIS-3 çalışmasına sistemde aktif büyüklük açısından önemli paya sahip altı banka ile katılım sağlanmıştır. Çalışmada BDDK tarafından bankalardan ilgili verilerini, Basel Komitesi tarafından hazırlanmış olan raporlama dosyaları aracılığıyla iletmeleri talep edilmiş, verilerin iç tutarlılıklarına ve BDDK'ya yapılan yasal raporlamalarla tutarlılıklarına yönelik çeşitli kontrol ve düzeltmeler yapılmıştır. Bunu takiben banka raporları (banka ismi belirtmeksizin) ve ülkemize ait toplulaştırılmış raporlar Basel Komitesine gönderilmiştir.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Kaya,a.g.e., s.8-9

¹⁹⁶ Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS–TR) Değerlendirme Raporu, s.12-14.

Yapılan çalışma sonucunda Basel-II ile ilgili üçüncü istişari Metin yayınlanmış, metin ile ilgili ülkemiz görüşü oluşturulmuş ve Ülkemiz görüşleri de Bankacılık ve Denetleme Komitesi'nin internet sayfasında yayımlanmıştır.

2. Birinci Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR)

BDDK tarafından QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanarak Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki çalışması (QIS-TR) yapılmıştır.¹⁹⁷

Çalışma kapsamında, Basel-II içerisinde ülke denetim otoriteleri tercihinin bırakılan toplam yirmi konu hakkında BDDK tarafından tercihler belirlenmiştir. Sonrasında yapılan açıklamada ise söz konusu tercihlerin sayısal etki çalışmaları ile sınırlı olduğu ve ileriye yönelik her hangi bir taahhüt niteliği taşımadığı belirtilmiştir. Özellikle TL cinsinden kamu borçlanma araçları için bu açıklama çok önemlidir. Zira bankalarımızın DİBS portföyleri çok yüksek olduğundan bu yöndeki tercihlerin niteliği de sermaye yeterliliği rasyoları üzerinde çok etkileyici olacaktır.

Ayrıca, çalışmada, belirli alanlardaki verilerin elde edilmesinde yaşanan güçlükler dikkate alınarak, bazı zorunlu basitleştirici varsayımların bankalarca kullanılabilmesine imkân verilmiştir. Bu varsayımların kullanılmasında genelde muhafazakâr yaklaşımların benimsendiği ve bazı durumlarda ilgili verilerin elde edilememesi sebebiyle çeşitli avantajlı uygulamalardan faydalanılmadığı BDDK tarafından belirtilmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁷ **Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, s.12-14.

¹⁹⁸ **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı** (Basel II), BDDK, Ocak 2005, s.5.

http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf, erişim tarihi : 04.05.2005; **Çağır**, 2006, s.45-48

Basel II ile ilgili Türk Bankacılık sektörüne yönelik yapılan ilk sayısal etki çalışması olan, QIS-TR çalışması sonuçlarına göre, çalışmaya katılan bankaların toplulaştırılmış sermaye yeterliliği rasyosu mevcut durumda %28,8 iken, Basel-II hükümleri uygulandığında %16,9'a gerilemiştir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin %8 olduğu dikkate alındığında, Basel-II hükümleri çerçevesinde de asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu görülmüştür¹⁹⁹.

Portföyler bazında risk ağırlıklı varlıklar (RAV) tutarlarındaki oransal değişimler incelendiğinde, en fazla RAV artışının, yabancı para cinsinden kamu kâğıtlarının standart yaklaşımlar kapsamında %100 risk ağırlığına tabi tutulmasına paralel olarak, kamu kâğıtlarının yer aldığı hükümetler ve ticari portföyde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu portföylere ilişkin RAV tutarları incelendiğinde, standart yaklaşımlar kapsamında benzer oranda artışın gerçekleştiği ve RAV tutarlarının mevcut durumda hesaplanan tutarlara kıyasla, hükümetler portföyü için yaklaşık 9 kat, ticari portföy için ise yaklaşık 2,5 kat arttığı görülmüştür. Şirketler portföyü için RAV toplamı da standart yaklaşımlarda artmaktadır. Bu artış temelde alacaklar için alınmış olan teminat ve garantilerin tabi olacakları risk ağırlıklarının mevcut duruma göre, standart yaklaşımlar uygulandığı zaman artacak olmasından kaynaklanmaktadır²⁰⁰.

Sermaye yeterliliği rasyosundaki azalma temel olarak yukarıda bahsedilen yabancı para cinsinden (dövizle endeksli hariç) Devlet iç borçlanma senetlerinin Basel-II' de yüksek sermaye yükümlülüğüne tabi olmasından ve operasyonel riskin

¹⁹⁹ **BDDK**, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s.5-11, Aralık 2004,

²⁰⁰ **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı** (Basel II), BDDK, Ocak 2005, s.5.

http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf, erişim tarihi : 04.05.2005., **Çağır**, 2006, s.45-48

sermaye yükümlülüğüne eklenmesinden kaynaklanmaktadır. Şirketlere verilen kredilerin tabi olduğu sermaye yükümlülüğünde de artışlar meydana gelmiştir. Sayısal etki çalışmalarında, Basel-II hükümleri, bankaların mevcut portföylerine uygulanmıştır. Dolayısıyla Basel-II'nin uygulanmasına fiilen geçilmesi durumunda bankaların portföy tercihlerinde, banka müşterilerinin kredi değerliliğinde finans piyasalarında ve makro ekonomik çerçevede meydana gelebilecek olası değişiklikler hesaba katılmamıştır. İleride bu alanlarda değişikliklerin ortaya çıkması durumunda Basel-II'nin bankaların sermaye yükümlülüklerine etkileri de farklı olabilecektir.

Örneğin, yabancı para kamu menkul kıymetlerindeki artışın önem arz ettiği, ülkemiz Hazinesine ait yabancı para derecelendirme notunun BBB veya daha iyi olması durumunda sermaye yükümlülüğünün önemli ölçüde azalacağı ve derecelendirilmemiş şirketlerin ileride alabilecekleri derecelendirme notlarına yönelik senaryoların sermaye yeterliliğini önemli düzeyde etkilemeyeceği değerlendirilmektedir²⁰¹.

Dolayısıyla Basel-II'nin bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerinin sayısal etki çalışması bulgularından daha olumlu olması beklenebilir.²⁰²

3. İkinci Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2)

Basel II ile CRD'ye ilişkin nihai metinlerin 2005 ve 2006 yıllarında yayınlanmış olması ve QIS-TR1 çalışmasından sonraki dönemde bankacılık sektörünün aktif kompozisyonunda, özellikle de krediler lehine yaşanan değişimler sonucunda yeni bir sayısal etki çalışmasının yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır.

²⁰¹ **BDDK**, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, a.g.e. s.5-11

²⁰² **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)**, BDDK, Ocak 2005, s.5.

http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf, erişim tarihi : 04.05.2005., **Çağır**, 2006, s.45-48

QIS-TR2 çalışması, Eylül 2006 dönemi verileri esas alınarak, sektörün aktif toplamının yaklaşık %97'sini oluşturan 31 bankanın katılımı ile gerçekleştirilmiş ve Ekim 2006-Haziran 2007 arasındaki dönemde yapılmıştır. Bankaların çalışmaya dâhil edilen pozisyonlarının oluşturduğu portföylerden en büyüğünü kamu portföyü oluşturmuştur. Kamu portföyünü kurumsal portföyü ile perakende portföyü takip etmektedir. Söz konusu portföylerin payları, portföylerin sermaye yeterliliği üzerindeki etkilerinin ve sermaye yükümlülüğüne katkılarının büyüklüğünü belirlemektedir.

Çalışma sonucunda, katılımcı bankaların cari mevzuat çerçevesinde hesaplanan sermaye yeterlilik oranları %19,31 iken, Basel II kapsamında bu oran 5,6 puanlık azalış ile %13,68 olarak gerçekleşmiştir.

Portföylerin sermaye yükümlülüğüne katkıları incelendiğinde, bankaların sermaye yeterliliklerinin düşmesine neden olan unsurların genel olarak, BDDK tarafından yapılan birinci sayısal etki çalışmasına benzer şekilde, kamu ve kurumsal portföyü ile operasyonel riskin ilavesinden kaynaklandığı görülmüştür. En yüksek olumsuz katkı, kamu portföyü ve alım-satım hesaplarında sınıflandırılan yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetlerinin risk ağırlığının standart yaklaşım kapsamında %100'e çıkmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, operasyonel riskin sermaye yükümlülüğüne ilavesi sermaye yeterliliği rasyosu üzerinde olumsuz etkide bulunmuştur. Ancak operasyonel riske ilişkin hesaplanan sermaye yükümlülükleri farklı yaklaşımlar altında önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Kurumsal alacaklar için de derecelendirme notlarının kullanımı esası getirilmiş, ancak çok az sayıda müşterinin derecelendirme notunun bulunması nedeniyle bu alacaklar derecesiz

olarak %100 risk ağırlığına tabi tutulmuştur. Bankalar portföyü de derecelendirme notuna dayalı risk ağırlığı uygulaması nedeniyle olumsuz katkının ortaya çıktığı bir diğer portföy durumundadır.

Anılan çalışmada yukarıda bahsi geçen portföylerin tersine perakende portföylerinin, daha düşük risk ağırlığı uygulaması nedeniyle, sermaye yükümlülüğünü azaltan bir katkıda bulunduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Söz konusu uygulama ile KOBİ'lerin önemli bir bölümünün içinde sınıflandırıldığı perakende KOBİ portföyündeki müşterilerle diğer perakende müşterilerine kullanılan krediler, Basel II uygulamasında bankaların sermaye yeterliliği açısından avantajlı hale gelmektedir.

QIS-TR2 çalışmasında bankaların Eylül 2006 tarihindeki portföy yapılarına Basel II hükümlerinin uygulanmasının sermaye yeterlilik rasyolarında düşmeye neden olduğu belirlenmiştir. Ancak bankaların değişen portföy yapılarının da etkisiyle önceki QIS çalışmalarına göre daha olumlu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Basel II'nin sermaye yeterlilikleri üzerindeki olumsuz etkileri, özellikle perakende ve ticari bankacılık ağırlıklı faaliyet gösteren bankalar için, kamu alacağı portföyü büyük bankalara göre daha sınırlı kalmıştır.²⁰³

4. Üçüncü Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3)

BDDK tarafından gerçekleştirilen üçüncü sayısal etki çalışmasında (QIS-TR3), katılımcı bankalardan, Mart 2010 dönemine ait konsolide veriler kullanılarak, sermaye yeterlilik rasyoları ve bileşenlerini hem mevcut sermaye yeterliliği düzenlemelerine göre hem de BDDK tarafından açıklanan ve standart yaklaşımı baz

²⁰³Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması, (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu, Temmuz 2007, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel-II/3554QIS-TR2_%20Raporu.pdf s.1-2.

alan Basel II düzenleme taslaklarına göre raporlamaları talep edilmiştir. Yapılacak olan raporlamalarda bankalardan kredi riskine ilişkin Standart Yaklaşım, piyasa riskine ilişkin Standart Metot ve operasyonel riske ilişkin de Temel Gösterge Yöntemi kullanılarak raporlama yapılması talep edilmiştir.

Çalışmaya, sektörün toplam aktif büyüklüğünün Mart 2010 tarihi itibarıyla %98,96'sına sahip olan 45 banka katılmıştır. Katılımcı 45 bankadan 28'i (aktif büyüklüğü açısından Türk Bankacılık Sektörü'nün %95,64'ü) piyasa riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü için Standart Metot'a ilave olarak İçsel Riske Maruz Değer Modelleri'ni kullanarak da raporlama yapmıştır. Ayrıca BDDK tarafından, brüt gelirlerini Basel-II düzenleme taslaklarında yer alan faaliyet kollarına ayırabildiğine kanaat getiren bankalardan operasyonel risk için Temel Gösterge Yöntemi'nin yanında Standart Yöntem'e göre de hesaplama yapmaları istenmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda bankaların konsolide sermaye yeterlilik rasyosunun, %18,35 düzeyinden 1,40 puan düşüş göstererek %16,95'e gerilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Standart Yaklaşım kapsamında, rasyonun payında yer alan özkaynak tutarı yalnızca %0,1'lik bir artış gösterirken, buna karşılık paydada yer alan risk ağırlıklı varlıkların, %8,41 oranında artması rasyoda düşüşe neden olmuştur. Diğer taraftan, daha önceki çalışmaların sonucunda da ortaya çıktığı üzere sektörün sermaye yeterlilik rasyosunun %8'in üzerinde gerçekleşmiş olması, Basel-II düzenleme taslaklarının hayata geçirilmesi halinde mevcut konsolide sermayenin bankaların sermaye gereksinimlerini karşılayabileceğini göstermiştir.

Portföyler bazında risk ağırlıklı varlık tutarlarının Mevcut Yaklaşım ve Standart Yaklaşım arasındaki değişimi incelendiğinde; Kamu Portföyü'nde (%1073),

Alım Satım Hesapları'nda (%94), Bankalar Portföyü'nde (%35) ve Kurumsal Krediler Portföyleri'nde (KOBİ Dışı Kurumsal %5 ve Kurumsal KOBİ %6) artış görülürken, İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri Portföyü'nde (%33), KOBİ Perakende Portföyü'nde (%16) ve Diğer Perakende Portföyü'nde (%24) düşüş görülmektedir.²⁰⁴

En yüksek artışın görüldüğü Kamu Portföyü'nün risk ağırlıklı varlık tutarı, mevcut durumda 4.178 milyon TL'den Standart Yaklaşım'da 10,7 kat artışla 49.031 milyon TL'ye çıkmaktadır. Söz konusu orandaki artış; yabancı para cinsinden Devlet borçlanma araçlarına, Standart Yaklaşım kapsamında Türkiye'nin kredi derecelendirme notu nedeniyle %100 risk ağırlığı uygulanmasından kaynaklanmaktadır.

İkinci yüksek artış görülen Alım Satım Hesapları Portföyünde ise artış tutarının 30.738 milyon TL'si spesifik risk hesaplamasında meydana gelen artıştan kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin ihraç ettiği yabancı para cinsinden menkul kıymetlere ilişkin olarak Mevcut Yaklaşım'da spesifik risk hesaplanmazken, söz konusu menkul kıymetlere Standart Yaklaşım'da %8 oranında sermaye yükümlülüğü getirilmiştir. Standart Yaklaşım'da düşüş görülen bir diğer portföy ise %16,41 ile Perakende KOBİ Portföyü olmuştur. Sermaye yeterliliği rasyosunun QIS-TR2 çalışmasında yaklaşık 5,6 puanlık bir azalışla %19,31'den %13,68'e düştüğü, QIS-TR3 çalışmasında ise 1,4 puanlık bir azalışla %18,35'ten %16,95'e düştüğü görülmektedir. Azalışlardaki farklılığın en önemli sebepleri; QIS-TR2 çalışmasının yapıldığı tarihte operasyonel risk için sermaye bulundurulmuyor olması ve QIS-

²⁰⁴ **Basel-II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu**, Mart 2011,s.1., http://www.bddk.Org.Tr/Websitesi/Turkce/Basel/9236qistr_3raporu_Web.Pdf

TR2'nin yapıldığı tarihten bu yana yabancı para menkul kıymetlerin banka bilançolarındaki payının düşmesidir. Buradan hareketle bankaların son 4 yıl içinde portföy yapılarını sermaye yeterliliği açısından Basel-II'den daha az etkilenecek bir hale getirdikleri sonucuna ulaşılabilir²⁰⁵.

Mevcut Yaklaşım'da toplam portföyün %16,04'üne, Standart Yaklaşım'da ise %6,56'sına Kredi Riski Azaltımı uygulanmıştır. Bu kapsamda Mevcut Yaklaşım uygulamasında 19 banka, Standart Yaklaşım uygulamasında ise 21 banka; kredi portföyleri için hiç teminatlandırma yapmamıştır ya da %1'den daha az oranda teminatlandırma yapmıştır.²⁰⁶

II. Sigortacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği

Avrupa Birliği düzenlemelerinde sigorta şirketinin finansal yeterliliği, sigorta şirketinin varlık ve yükümlülükleri arasındaki olumlu fark ya da öz varlıklarının tümü olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁷ Aktüeryal bakış açısı ile sigorta şirketinin finansal yeterliliği, sorumlu olduğu sigortalılarına olan yükümlülüklerini karşılayabilecek, sermayedarlarına kar sağlayabilecek varlıklara *herhangi bir zamanda*, bugün ve gelecekte de sahip olabilmesi ve değişen ekonomik konjonktüre uyum sağlayabilecek durumda olabilmesi demektir.²⁰⁸

Sigorta şirketlerinde sermaye yeterliliği sürdürülebilir olmalıdır. 1995 yılında Hayatdışı Sigortalar Aktüerler Birliği, yaptığı bir çalışmada, sigorta şirketinin

²⁰⁵ **BDDK**, Basel-II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu, Mart 2011, s.1., http://www.bddk.Org.Tr/Websitesi/Turkce/Basel/9236qistr_3raporu_Web.Pdf

²⁰⁶ **BDDK, (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu**, a.g.e., s.1., http://www.bddk.Org.Tr/Websitesi/Turkce/Basel/9236qistr_3raporu_Web.Pdf

²⁰⁷ **“Report to the Insurance Committee on the Need for Further Harmonisation of the Solvency Margin”**, COM (97) 398 Final, University of Pittsburg, 1997, s. 5.

²⁰⁸ **Ainen, T.A.Pentik**:“Model Of Stochastic-Dynamic Prognosis, An Application Of Risk Theory To Business Planning”, *Scand. Actuar. J.*, 1975, s.43.

finansal yeterliliğinin ölçülmesi sürecinin, gelecekteki operasyonlarını yeterli derecede destekleyecek ileriye dönük yeterliliğinin ölçülmesi süreci olarak tanımlamaktadır.²⁰⁹ Finansal yeterlilik düzenlemeleri çoğu zaman yeterlilik için bir miktarın belirlenmesinden ziyade, erken uyarı göstergelerinin ne olabileceğine yönelik planlamalar için de kullanılabilir.

Sigorta şirketinin finansal yeterliliği kavramına firma yöneticileri ya da pay sahiplerinin bakış açısı ile düzenleyici ve denetleyici otoritelerin bakış açıları farklıdır.²¹⁰ Şirket yöneticileri ile pay sahipleri, sigorta şirketinin faaliyetlerinin sürekliliğine ve sermayedarların karlılığına odaklanırken, düzenleyici ve denetleyici otoriteler ise hasar talebinde bulunanların ve poliçe sahiplerinin güvenliğini esas almaktadır.

Bu çerçevede, sigorta şirketinin finansal yeterliliği kavramı, bu farklı bakış açılarını karşılayacak sermaye miktarının tespit edilmesi olarak ifade edilebilir. Düzenleme otoriteleri, sigorta şirketlerinin hasar ödemelerini garanti etmek şartıyla minimum seviyede sermaye tutarak serbestçe hareket edebileceklerini öngörebilir. Ancak sigorta şirketleri prim aldıklarında işletme giderlerini ve ileride ortaya çıkabilecek hasarların düzeyini bilmemektedirler. Bu nedenle, ne kadarlık hasar talebi ile karşılaşılacağı, hasar ödemelerinin ne zaman yapılacağı ve ne kadar hasar ödemesi yapılacağı tahmin edildiği modellerin kurulması gerekmektedir. Bu amaçla sigorta şirketinin satacağı ürünlerle ilgili olarak alacağı risklerin tespit edilmesi ve beklenen kar düzeyi için tutulması gereken sermaye miktarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede sermaye, özsermayeyi optimize

²⁰⁹ **Casualty Actuarial Society**, Task Group, www.casact.org

²¹⁰ **Arrow, K. J.** : Essays In The Theory Of Risk Bearing, Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1970, s. 278.

edebilecek, getiri ve risk açısından öz sermayeyi kullanabilecek ve alınan riskleri karşılayacak yeterli sermaye olarak ifade edilebilir.

Ancak bu tanımın ötesinde, şirket yönetimi, daha uzun vadeli olarak faaliyetlerinin karlı olduğunu öngörerek sürekliliğini de garanti edebileceği bir sermayeye sahip olmak ister.²¹¹ Bu amaçla gelecekteki kayıpları ve masrafları karşılayacak, karlılığı zedelemeyecek yeterlikte bu sermaye ihtiyacına içsel sermaye denir.

Düzenleyicilerin bakış açısını ele aldığımızda, düzenlemeler poliçe sahiplerinin korunması ve ekonomik sistemin sağlamlığının garanti edilmesi için minimum sermaye yedeği gereksinmesini zorunlu tutar. Bu dış sermaye ihtiyacı dışsal sermaye olarak ifade edilir. Sigorta şirketleri içsel ve dışsal sermaye ihtiyacının en büyüğünü kapsayacak yeterli sermaye tutarlar.²¹²

Son dönemde bankacılıkta²¹³ olduğu gibi sigortacılıkta da düzenlemeler, içsel sermaye modellerinin kurulmasını da öngörmektedir. Ekonomik sermaye ise, düzenleyici sermayeden farklıdır, beklenmedik dalgalanmalara karşı sigortacıların kendilerini korumak için yatırım yaptığı varlıklarının seviyesine tekabül eder. Bu sermaye düzenleyiciler tarafından belirlenen minimum değeri arttırmaktadır.²¹⁴ Dolayısı ile sermayedarlar için bir ek bir maliyettir.²¹⁵ Bu sermaye sistemlerinin kullanımlarının giderek artması, şirketleri karşı karşıya kaldıkları riskleri sayıya

²¹¹ **Doff, Rene:** Risk Management for Insurers, Risk Control, Economic Capital and Solvency II, London: Risk Books, 2007, s.15.

²¹² **Gründl, Helmut/Schmeiser, Hato:** “Pricing Double-Trigger Reinsurance Contracts: Financial Versus Actuarial Approach”, *Journal of Risk & Insurance*, Volume 69, Issue 4 , 2002, s.67.

²¹³ **Basel Committee on Banking Supervision,** *The New Basel Capital Accord*, 2003.

²¹⁴ **Exley, C. J./ Smith, A.D.:** “The Cost Of Capital For Financial Firms”, *Institute of Actuaries*, 2006,s.11

²¹⁵ **Hancock, J/ Huber, P. / Koch, P. :** “The Economics Of Insurance: How Insurers Create Value For Shareholders”, *Swiss Re Technical Publishing*, 2001,s.14

dökmeye ve onları karşılayacak sermayeyi ve reel getirileri hesaplamaya yönlendirmiştir. Bu çerçevede sigortacıların gelecekteki stratejilerini planlarken hangi girişimlerin daha çok değer getireceğini de belirlemeleri gerekmektedir²¹⁶

5684 sayılı Sigortacılık Kanununa istinaden çıkarılan, 19.01.2008 tarih ve 26761 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Sermaye Yeterliliklerinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik²¹⁷ ile ülkemizdeki sigorta ve reasürans şirketleri ile emeklilik şirketlerinin mevcut yükümlülükleri ile potansiyel riskleri nedeniyle oluşabilecek zararlarına karşı yeterli miktarda özsermaye bulundurmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Aynı yönetmeliğin 10 uncu maddesi uyarınca, “Şirketlerin sermaye yeterliliği tablolarını Haziran ve Aralık dönemleri olmak üzere yılda iki defa hazırlamaları ve bu dönemleri takip eden 2 ay içerisinde Müsteşarlığa göndermeleri” gerekmektedir.

III. Sermaye Piyasalarında Faaliyet Gösteren Aracı Kurumlarda Sermaye Yeterliliği

A. Aracı Kurumlarda Mevcut Uygulama

Bankacılık ve sigorta sektöründe olduğu gibi aracılık sektöründe de sermaye yeterliliği düzenlemelerinin temel amacı mali bir güçlükle karşılaşılması durumunda şirket sermayesinin bu güçlüğü aşabilecek tutarda olmasının sağlanmasıdır. Ancak aracılık sektöründe öncelik verilmesi gereken riskler, daha önce ifade edilen

²¹⁶ **Bikker, J.A./I.P.P. van Lelyveld:** “Economic versus Regulatory Capital for Financial Conglomerates”, Netherlands Central Bank, Directorate Supervision, Research Series Supervision, 2002; **Varna, Neşe:** Sigorta Şirketlerinin Finansal Yeterliliğinin Tespitinde Sermayenin Belirlenmesi ve Dağıtımına İlişkin Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2008

²¹⁷ 14.06.2007 tarih ve 26552 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

bankacılık ve sigorta şirketlerine göre daha farklıdır. Örneğin bankacılıkta temel risk mevduat sahiplerinin büyük çoğunluğunun aynı zamanda mevduatlarını çekmek istemesi ya da sigorta şirketlerinin bir anda çok yüksek tutarda poliçe yükümlülüğü ile karşı karşıya kalması iken, aracı kurumlarda bu tip riskler mevcut değildir. Zira alım satım aracılığı yapan bir aracı kurum kendi bünyesinde bulunan hisse senedi müşterilerinin tamamı sahip oldukları hisse senetlerini satmak istese dahi, çok kolay bir şekilde bunları borsada satıp, karşılığını müşterilerine verebilirler.

Ancak aracı kurumların sermaye piyasası enstrümanlarına yatırım yapıyor olmalarının piyasa riski açısından, müşterilerine kredi kullanıyor olmalarının kredi riski açısından ve yapılan işlemlerin giderek karmaşık hale gelmesinin de operasyon riski açısından dikkate alınması önemlidir.

Aracı kurumlarda sermaye yeterliliğinin sağlanması halinde, kurumun maruz kaldığı riskler yönetilebilecek, zarar olması durumunda ödeme güçlüğüne düşülmesine ilişkin olasılık kabul edilebilir bir alt sınıra inecektir. Bu yüzden sermaye yeterliliğinin sağlanmasıyla, yeterli bir sermayeye sahip olan aracı kurumun zararı olduğunda bundan asgari düzeyde etkilenmesi öngörülmektedir. Buna karşılık yetersiz sermaye ile faaliyetlerine devam eden bir aracı kurum, karşılaşacağı ilk büyük zararda mali sıkıntıya girebilecektir. Bu nedenle, aracı kurumların faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmeleri için yapılan faaliyetlerin niteliği ve niceliğine göre yeterli sermayenin sağlanması gerekmektedir.²¹⁸

Sermaye Piyasası Kurulunun 26.06.1998 tarih ve 23384 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Seri:V, No:34 “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye

²¹⁸ **Uludag, Dilek Türker:** Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem: Sermaye Yeterliliği, Yayın No: 134, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 2001, s.4.

Yeterliliğine ilişkin Esaslar Tebliği” ile ilk defa sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunan aracı kurumların dünya uygulamalarını da dikkate alarak uyması gerektiği sermaye yeterliliği kuralları belirlenmiştir.

Bu tebliğ hükümleri ile esas olarak aracı kurumların aktif varlıklarının tanımı yapılmış, bu varlıkların karşılaşılabilecek risklere göre olması gereken asgari tutarları belirlenmiştir.

Sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılan özsermaye, aracı kurumların değerlendirme günü itibarı ile hazırlamış oldukları bilançolarında yer alan, kurumun aktif toplamının ortaklık tarafından karşılanan kısmını ifade eder. Tanımı yapılan bu özsermayeden aşağıdaki kalemler çıkarıldıktan sonra, sermaye yeterliliği ile ilgili en önemli kavramlardan biri olan sermaye yeterliliği tabanına ulaşılır:

- Maddi duran varlıklar (net),
- Maddi olmayan duran varlıklar (net),
- Değer düşüş karşılığı ve sermaye taahhütleri düşüldükten sonra kalana inansal duran varlıklar,
- Diğer duran varlıklar,
- Müşteri sıfatı ile olsa dahi, personelden, ortaklardan, iştiraklerden, bağlı ortaklıklardan ve sermaye yönetim ve denetim açısından doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili bulunulan kişi ve kurumlardan olan teminatsız alacaklar ile bu kişi ve

kurumlar tarafından ihraç edilmiş ve borsalarda ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen sermaye piyasası araçları.²¹⁹

Aracı kurumlar için baz alınması gereken özsermaye ve sermaye yeterliliği tanımı yapıldıktan sonra, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından, Sermaye Yeterliliği Tebliği ile aracı kurumlara temel olarak dört adet yükümlülük getirmektedir. Bu yükümlülükler, asgari özsermaye yükümlülüğü, sermaye yeterliliği tabanı yükümlülüğü, genel borçlanma sınırı yükümlülüğü ve likidite yükümlülüğüdür.

1) Asgari Özsermaye Yükümlülüğü: Bu yükümlülüğün getirilmesindeki amaç, aracı kurumların özsermayelerinin kontrol altında tutulmak istenmesidir. Aracı kurumlar, herhangi bir risk karşılığı olmasa bile asgari bir tutarda özsermaye bulundurmak zorundadırlar.²²⁰ Aracı kurumların alım satım aracılığı faaliyeti için sahip olmaları gereken asgari özsermaye tutarı 2011 yılı itibariyle 815.000 (sekizyüzonbeş bin) TL'dir. Ayrıca aracı kurumlar yapılan her bir sermaye piyasası faaliyeti için özsermayelerini;

a) Halka arza aracılık faaliyeti için, alım satım aracılığı faaliyeti için sahip olunması gereken özsermaye tutarının % 50 si,

b) Menkul kıymetlerin geri alma veya satma taahhüdü ile alım satımı faaliyeti için, alım satım aracılığı faaliyeti için sahip olunması gereken özsermaye tutarının % 50 si,

²¹⁹ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, s.67.

²²⁰ **Aslan,Sinan:** Aracı Kurumlarca Düzenlenecek Özel Finansal Tablolar,Yayın no:135, istanbul: Türkmen Kitabevi, 1999, s. 73.

c) Portföy yöneticiliği faaliyeti için, alım satım aracılığı faaliyeti için sahip olunması gereken özsermaye tutarının % 40 ı,

d) Yatırım danışmanlığı faaliyeti için, alım satım aracılığı faaliyeti için sahip olunması gereken özsermaye tutarının % 10 u,

oranlarında artırmak zorundadırlar.

b) Sermaye Yeterliliği Tabanı Yükümlülüğü: Aracı kurumların, yukarıda sözü edilen sermaye yeterliliği tabanlarının kontrol altına alınmasını amaçlayan bir yükümlülüktür. Aracı kurumların sermaye yeterliliği tabanları buna göre:

- Sahip oldukları yetki belgelerine tekabül eden asgari özsermayeleri,

- Risk karşılıkları,

- Değerleme gününden önceki son üç ayda oluşan faaliyet giderlerinden (araştırma ve geliştirme giderleri, pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderlerinin toplamıdır) az olamaz.

Aracı kurumun belirli bir sermaye yeterliliği tabanını, sermaye piyasası faaliyetleriyle ilgili olarak pozisyon riski, karşı taraf riski, yoğunlaşma riski ve döviz kuru riskine karşı sağlaması gerekmektedir.²²¹

Bu riskler ilk bölümde tanımlanmış olan kredi riski ve piyasa risklerinin toplamından oluşmaktadır. Aşağıda sermaye yeterliliği anlamında söz konusu riskler kısaca açıklanmaktadır;

²²¹ **Uludağ**, a.g.e., 2001, s.41.

Pozisyon riski: Menkul kıymetlerin ihraççısından veya bu menkul kıymetlerin işlem gördüğü piyasalarda oluşan fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan riskleri ifade eder. Bu risk karşılığı aracı kurumların karşılaştıkları piyasa riskleri için öngörölmüştür.

Karşı taraf riski: Karşılığında yeterli teminat olmadan borç verilmesi, başka taahhütlerde bulunulması, varlıkların ödünç ya da emanet olarak kullandırılması gibi nedenlerle bunların geri alınması sırasındaki riskleri ifade eder. Diğer bir deyişle aracı kurumların karşılaştığı kredi riskidir.

Yoğunlaşma riski: Aracı kurumun belirli bir varlık veya yükümlölüğünün, sermaye yeterliliği tabanının önemli bir oranını oluşturması halindeki riski ifade eder.

Döviz kuru riski: Her bir döviz cinsi itibarı ile hesaplanacak net açık pozisyonların toplamının aracı kurumun sermaye yeterliliği tabanının %2'sini aşması durumunda, aşan kısmın %8'i döviz kuru riski olarak dikkate alınır. Net açık pozisyon, uzun pozisyonlar (bilanço aktifindeki varlıklar ile uzun pozisyon vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri) ile kısa pozisyonların (bilanço pasifinde yer alan kalemler ile kısa pozisyon vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri) birbirinden mahsup edilmesi sonucu bulunan tutarı ifade eder.²²²

c) Genel Borçlanma Sınırı: Aracı kurumların aracılık yüklenimi nedeniyle oluşan borçları veya taahhütleri, bilançoda yer alan kısa ve uzun vadeli borçları toplamı, sermaye yeterliliği tabanlarının 15 katını aşamaz. Bu sınırın hesaplanmasında borçlar; aracılık yükleniminden kaynaklanan borçları, takas kurumuna ve müşterilere

²²² Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, s.69.

olan borçları, bilançoda yer alan diğer borç kalemlerini, kısa veya uzun vadeli ayrımı yapmaksızın kapsamak zorundadır.²²³

d) Likidite Yükümlülüğü: Bu yükümlülüğün getirilmesindeki amaç, aracı kurumların en az kısa vadeli yükümlülükleri kadar dönen varlık bulundurmalarını sağlamaktır. Bu yükümlülüğün uygulanmasında dönen varlıklar cari değerleriyle dikkate alınırlar. Sermaye yeterliliği tabanı hesaplanmasında indirilen kalemler ile pozisyon riski veya karşı taraf riski % 100 olarak belirlenen kalemler dönen varlık olarak dikkate alınmaz.²²⁴

B.Basel II Düzenlemeleri ile Uyumlu AB Düzenlemeleri Kapsamında Aracı Kurumlarda Sermaye Yeterliliği

Basel II düzenlemeleri çerçevesinde AB komisyonu tarafından 1 Ocak 2007'den itibaren geçerli olmak üzere Sermaye Yükümlülükleri Direktifi (Capital Requirements Directive - CRD) çıkarılmıştır. Bu direktif yatırım şirketleri ve kredi kuruluşlarının sermaye yeterliliğine ilişkindir. Avrupa Birliği Basel II hükümlerinin ileri metotları içeren kısımlarını da 2008 yılı başından itibaren tüm yatırım firmaları, kredi kuruluşları ve bankalar için uygulamaya başlamıştır.

Türkiye'de BDDK tarafından 24.02.2011 tarihinde yayınlanan ve aynı zamanda Basel II/CRD'ye paralel olan yeni sermaye yeterliliği düzenlemelerine uyumun sağlanması için yine BDDK'nın aynı tarihli kararı uyarınca 01.07.2011 – 30.06.2012 tarihleri arasında bir geçiş süreci öngörülmüştür. Bu süreçte bankaların

²²³ **Aslan, Sinan:** Aracı Kurumlarca Düzenlenecek Özel Finansal Tablolar, Yayın no:135, _stanbul: Türkmen Kitabevi, 1999, s.75

²²⁴ **Kurtoğlu, Yakup:** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Denetimi Bilim Dalı Sermaye Piyasası Kurulu Standartlarına Göre Aracı Kurumlarda Mali Tabloların Düzenlenmesi Ve Denetimi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.26-30

sermaye yeterliliklerini söz konusu düzenleme taslaklarına göre de hesaplamaları ve hesaplamalarını BDDK tarafından istenen formatta raporlamaları beklenmektedir.

Aracı kurumların üstlendikleri riskleri karşılayabilecek oranda özsermaye bulundurmaları ilkesini temel alan Seri:V, No:34 sayılı “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliği” Avrupa Birliği başta olmak üzere uluslararası sermaye piyasaları düzenlemelerinde yer alan sermaye yeterliliği yaklaşımları benimsenerek hazırlanmıştır. Tebliğ temelde 93/6/EEC sayılı AB Direktifi hükümleri baz alınarak hazırlanmış olmakla birlikte likidite esasına dayanmaktadır.

AB Komisyonu’nun Basel II kriterlerini esas alarak hazırladığı 2006/49/EC sayılı “Yatırım Şirketleri ve Kredi Kuruluşlarının Sermaye Yeterliliğine İlişkin Direktif”in birinci bölümünde konu ve kapsam ile ilgili bilgilere yer verilirken ikinci bölümde başlangıç sermayesi ile ilgili hükümler bulunmaktadır. AB Direktifi aracı kurumların sermaye yeterliliği için üç ana eşik belirlemektedir;²²⁵

1. Başlangıç Sermayesi
2. Sürdürme Sermayesi
3. Risk Bazlı Sermaye

Başlangıç sermayesi, 50.000, 125.000 ve 730.000 euro olarak üç sınıfa ayrılmıştır. Sürdürme sermayesi, aracı kurumun en az son bir yıllık sabit giderlerinin dörtte biri kadar özsermayeye sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Risk

²²⁵ **Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council, On the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions**, 14 June 2006, s.6

ağırlıklı sermaye ise, farklı risk pozisyonlarına sahip olan kurumların farklı sermaye yeterliliği yükümlülüklerine tabi olmasını öngören bir risk hesaplama ve karşılık ayırma sistemidir. Yatırım şirketleri ve kredi kuruluşlarının özsermayelerinin sürekli olarak bu eşiklerin üzerinde olması gerekmektedir.

Direktifin başlangıç sermayesi tanımının ile ilgili hükümleri, aracı kurumların faaliyet sınıflandırmalarında değişikliklere yol açması beklenmektedir. Mevcut sisteme kıyasla direktifin getireceği en önemli farkın bu noktada olması beklenmektedir. Mevcut sistem her bir faaliyeti tanımlayan ve o faaliyete izin veren yetki belgeleri üzerine kurulu iken Direktifin öngördüğü sistemde, mevcut yetki belgelerinden daha farklı faaliyetler belirlenecek ve yeni sınıflandırmaya göre asgari özsermaye rakamları belirlenecektir. Direktif, sadece kısıtlanan faaliyet alanlarını tanımlayarak, tanımlanmayan faaliyet alanlarını serbest bırakmaktadır.

Direktife göre aracı kurumlar, en az önceki yıl sabit giderlerinin dörtte biri kadar özsermaye bulundurmaya zorundadır. Risk bazlı sermaye, pozisyon riski, kredi riski ve operasyonel risk olmak üzere üç ana bileşene ayrılmaktadır. Bu üç bileşenin toplamı alınarak Risk Bazlı Sermaye hesaplanmakta ve özsermayenin bu seviyenin altına düşmemesi istenmektedir. Her bileşenin altında ayrıca çok daha detaylı hesaplamalar yer almaktadır. Burada operasyonel risk, yeni bir kavram olarak ortaya çıkmakla birlikte Direktif uyarınca operasyonel risk için 2006/48/EC sayılı direktifin hükümleri uygulanması gerekmektedir²²⁶.

Direktif, pozisyon riskinin alım satım hesapları (kurum portföyü) üzerinden hesaplanmasını öngörmektedir. Pozisyon riski hesaplanırken, her menkul kıymet için

²²⁶ **Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council, On the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions**, 14 June 2006, s. 10

farklı yöntemler kullanılabilir. Direktif, her enstrüman için pozisyon riskini spesifik risk ve genel risk olarak ikiye ayırmış olup, ikisinin toplamı pozisyon riskini oluşturmaktadır. Kurum portföyündeki uzun ve kısa pozisyonlar netleştirilmektedir. Açığa satış, ödünç menkul kıymetler, özel sektör borçlanma senetleri ve türev piyasalarının gelişmesiyle beraber netleştirme işlemlerinin de bu kapsamda sermaye yeterliliği hesaplamalarında önem kazanacağı tahmin edilebilir.

Mevcut uygulamaya göre, takas ve karşı taraf riskini hesaplarken, öncelikle müşterinin kuruma olan borcunun cari değerinin bulunması gerekir. Müşterinin teminatlarının da cari değeri hesaplanır ve bu değer üzerinden pozisyon riski kadar bir tutar indirilir. Alacağın cari değeri ile teminatın pozisyon riski kadar indirilmiş cari değeri arasındaki fark üzerinden karşı taraf riski hesaplanır. Türkiye'de kurulmuş bankalar, aracı kurumlar, sigorta şirketleri, yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarından olan alacaklar nedeniyle oluşan teminat açığının %5'i oranında karşılık ayrılır. Yurt içinde ve yurt dışında kurulmuş takas kurumları ve merkez bankaları ile yapılan işlemler nedeniyle oluşan teminat açığının %0'ı karşı taraf riski olarak dikkate alınır. Bunların dışında kalan kurum ve kuruluşlar için bu oran %100 olarak uygulanır.²²⁷

AB direktifinde ise takas ve karşı taraf riski daha farklı biçimde ele alınmaktadır. Takas tarihinden sonra, takas yükümlülüğü yerine getirilmemiş borçlanma araçlarında, hisse senetlerinde ve emtia işlemlerinde (repo-ters repo ve menkul kıymetlerin veya emtiaların ödünç alma veya verme işlemleri hariç), kurum riske maruz kaldığı fiyat farkını hesaplar. Bu fiyat farkı, takas fiyatı ile enstrümanın o anki piyasa fiyatı arasında zarar doğuran farktır. Pozitif bir fark varsa ne yapılacağı

²²⁷ “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliği”, SPK, s.14-15, md 17-18

açıklanmadığından, bir önlem alınmaması gerektiği sonucu çıkarılmaktadır. Zarar doğuran fark, belirli katsayılarla çarpılarak sermaye gereksinimi bulunur.

Ülkemiz uygulamalarında Takasbank, temerrütte kalan kurumun yükümlülüklerini T+3 günü mutlaka kapattığından aracı kurum pozisyonlarında takas kurumuna karşı yükümlülüklerin uzun süre devam etmeyecektir. Bu kapsamda AB Direktifindeki takas kurumundaki pozisyonlara karşı hesaplanması gereken yükümlülükler ile ilgili düzenlemelerin ülkemizde önemli etkisi olacağı düşünülmektedir²²⁸. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi²²⁹ eylem planının onbeşinci maddesinde, menkul kıymetlerin teminata konu olması işlemlerine ilişkin mevzuatın gözden geçirilmesi, merkezi teminatlandırma ve merkezi takas tarafı sisteminin oluşturulması uluslararası finans merkezi olabilmek için belirlenen hedeflerden birisi sayılmıştır. Bu amaca ulaşmak için, İMKB piyasaları için yeni bir teminat hesaplama yönteminin belirlenmesi, teminat çeşitleri ve değerlendirme yöntemlerinin tespit edilmesi, teminatların takas merkezinde toplanması, uygun bulunan piyasalar için Takasbank'ın Merkezi Takas Tarafı pozisyonu üstlenmesi sağlanacaktır. Aynı eylemin hayata geçebilmesi için gerekli olan yasal düzenlemeler Sermaye Piyasası Kanunu taslağına işlenmiş bulunmaktadır. Mevcut takas uygulamasında müşterinin yükümlülüğünü yerine getirememesi durumunda aracı kurumlar ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Söz konusu merkezi karşı taraf uygulaması ise, pozisyonları gereği olan teminatlandırmayı baştan yapmakta ve risk oluşması durumunda büyük ölçüde başlangıçta yatırılan teminatlar güvence oluşturmaktadır. Bu uygulamanın başlaması ile takas riski takibi ayrı bir sistem

²²⁸ **Sermaye Piyasasında Gündem, Basel II Çalışma Platformu Raporu**, TSPAKB, Sayı:44, Nisan 2006, s. 21-22

²²⁹ **İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı, DPT**, s.28.
http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/5065/IFM_Stratejisi_ve_Eylem_Plani.pdf

kapsamında yapılacak olup, sermaye yeterliliği kapsamında tali bir öneme sahip olacaktır.

Döviz kuru riskine ilişkin AB Direktifindeki düzenleme ile mevcut mevzuat arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yoğunlaşma riskinin hesaplanmasındaki değişiklik mevcut mevzuata göre aracı kurumlara ek yükümlülük getirecektir. Mevcut durumda yoğunlaşma riski, belli bir varlık veya yükümlülüğün sermaye yeterliliği tabanına göre yüksek oranda aktifte yer alması durumunda ortaya çıkmaktadır²³⁰. Bir ihraççıya ait sermaye piyasası araçlarının veya bir kişi veya kurumdan olan alacak toplamının, sermaye yeterliliği tabanının %40'ını aşması durumunda yoğunlaşma riski hesaplanmaya başlanır. Direktife göre %40'a kadar olan dilim için pozisyon riskinin 2 katı kadar karşılık ayrılması öngörülmektedir.

Direktifte kamuyu aydınlatma yükümlülüklerine ilişkin düzenlemelere bakıldığında Basel II'nin öngördüğü ilkelerin benimsendiği görülmektedir. Direktif, yatırım şirketleri ve kredi kuruluşlarının bankalarla aynı kamuyu aydınlatma yükümlülüklerine tabi olmasını öngörmektedir. Buna göre aracı kurumların öncelikle resmi bir kamuyu aydınlatma prosedürlerine sahip olmaları gerekmektedir. Direktifte amaç ve politikaları, raporlama sistemleri ve tanımlar hakkında genel bir özet sunan nitel bilgiler gibi değişmeyen bilgilerin ise yılda bir kez sunulması öngörülmektedir²³¹.

Belirtilmesi gereken başka bir nokta ise, direktife genel olarak bakıldığında mevcut mevzuatta yapılması gereken değişiklikler ile aracı kurumların, müşteriden

²³⁰ “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliği”, a.g.e., s.16.

²³¹ **Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council, On the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions**, 14 June 2006, s. 14.

ve kurum portföyünden kaynaklanan risklerini izlemek için risk, kontrol ve uygunluk birimleri kurması gerekmektedir. Direktifte, kurum portföyüne işlem yapanlarla, bu işlemlerle ilgili raporlamaları yapanların ayrı birimlerde çalışıyor olması istenmektedir. Mevcut durumda aracı kurumların tabi olduğu mevzuat gereğince risk izleme bölümlerinin ve prosedürlerinin bulunması gerekmektedir. Bununla beraber, direktifin risk izlemesine atfettiği önemle beraber, bazı kurumlarda organizasyonel değişiklikler yapılması, yeni personel istihdam edilmesi gerekebilir. Risk yönetimi, risk bazlı sermaye yeterlilik yöntemleri ve genel olarak risk algılaması ile ilgili olarak, aracı kurum çalışanları ve yöneticileri ile beraber, denetleyici ve düzenleyici kurum çalışanlarının da eğitimi önem kazanmaktadır²³².

Bu çerçevede Direktif kapsamında sermaye piyasası mevzuatında yapılması gereken değişikliklerin en önemlileri şöyle sıralanabilir:²³³

- Direktifin başlangıç sermayesi tanımı ile ilgili hükümleri, aracı kurumlarımızın faaliyet sınıflandırmalarında çok önemli değişikliklere yol açacaktır. Mevcut sistemimize kıyasla direktifin getireceği en önemli fark bu noktada olacaktır. Mevcut sistem her bir faaliyeti tanımlayan ve o faaliyete izin veren yetki belgeleri üzerine kurulmuştur. Direktifin öngördüğü sistemde ise mevcut yetki belgelerinin kaldırılması gerekecektir. Bunun yerine aracı kurumun kendisi için bir tanımlama sınıflama getirilecek ve o sınıftaki aracı kurumun yapabileceği faaliyetler tanımlanacaktır. Direktifte aracı kurumlar, 50.000 €, 125.000 € ve 730.000 €

²³² **Turan, Yasemin:** Basel II Düzenlemelerinin Sermaye Piyasalarına Etkisi Üzerine Değerlendirmeler ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı, İstanbul,2007, s.120-127

²³³ **Basel II Çalışma Platformu Raporu, Sermaye Piyasasında Gündem,** TSPAKB,Sayı:44, Nisan 2006, <http://www.tspakb.org.tr> ,s. 16-24

başlangıç sermayesine sahip olanlar şeklinde sınıflandırılmaktadır.²³⁴ Öncelikle, bu başlangıç sermayesi tutarlarının aracı kurumlarımız için de geçerli olması önerilmektedir. Direktif, sadece kısıtlanan faaliyet alanlarını tanımlayarak, tanımlanmayan faaliyet alanlarını serbest bırakmaktadır. Bu yaklaşımın bizim mevzuatımıza da yansıtılması gerektiği düşünülmektedir.

- Mevzuatımızda risk bazlı sermaye hesaplamasında yeni bir unsur olarak operasyonel risk için karşılık ayrılması eklenmelidir. Bu durum aracı kurumlar için ilave bir yükümlülük unsuru olacaktır. Bu çerçevede, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği tarafından tüm sektörün özsermayeleri toplamının %58'ini temsil eden özsermayeleri en yüksek 14 aracı kurumun 31.12.2005 tarihli mali tabloları üzerinden bir sayısal etki çalışması yapılarak sonuçları Nisan 2006'da yayınlanmıştır.

²³⁴ **Directive 2006/49/EC of The European Parliament and of The Council, On the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions**, 14 June 2006, s. 6-7

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARACI KURUMLAR ÜZERİNDE SAYISAL ETKİ ÇALIŞMASI

5. Basel II Hükümleri Dikkate Alınarak Türkiye’de Faaliyet Gösteren Aracı Kurumlar Üzerinde Yapılan Sayısal Etki Çalışması

Dördüncü bölümde farklı finansal kurumlar ile ilgili sermaye yeterliliği uygulamalarından bahsedilmiş ve son olarak da aracı kurumlar için geçerli olan mevcut uygulama ile Basel II ile uyumlu olan AB Direktifinin getirdiği uygulamalara değinilmiştir. Bu bölümün konusu olan sayısal etki çalışmasında ise aracı kurumlar için geçerli mevcut mevzuat ile Basel II uygulamasına geçildiği zaman uygulanacak esaslar karşılaştırılarak ve farklılıklar analiz edilmektedir.

I. Kullanılan Veri Seti

BDDK tarafından yürütülen ilk sayısal etki çalışması olan QIS-TR1’de çalışmada yer alacak bankalar seçilirken çalışmaya katılan banka sayısının sektörün önemli bir kısmını temsil etmesi gerektiğinden hareketle seçimler yapılmıştır. Bankaların aktif büyüklüğü, ortaklık yapısı, kredi riskine maruz kalemlerin bilanço içi ve dışı kalemlere oranı, bankaların sermaye yeterlilik oranları gibi hususlar dikkate alınarak 23 banka çalışmaya dâhil edilmiştir²³⁵.

Bu çalışmada ise, aracı kurum sektörünün heterojen yapısı dikkate alınarak, sektörde Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği tarafından da kullanılan banka kökenli-banka kökenli olmayan, yabancı-yerli, özsermayesine göre büyük-orta-küçük ayrımları göz önünde bulundurularak seçim yapılmıştır. Buna göre, 31.12.2010 tarihi itibari ile faaliyette olan 92 aracı kurum arasından yukarıda yer

²³⁵ BDDK, QIS-TR, a.g.e., s.4

alan ayrımlar dikkate alınarak sektörü temsil ettiği düşünölen 16 aracı kurum seçilmiş ve 31.12.2010 tarihi itibariyle bu aracı kurumların sermaye yeterliliği tabloları ile UFRS uyumlu bilanço ve gelir tabloları kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle ölkemizde yürürlükte bulunan Seri:V, No:34 sayılı Tebliğ kapsamında hazırlanan sermaye yeterliliği tablolarına ilişkin veriler derlenmiştir. Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri kapsamında aracı kurum verilerine ulaşmak için ise aracı kurumların bağımsız denetimden geçen ayrıntılı sermaye yeterliliği tablolarından alınan veriler kullanılmıştır.

II. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmada, Basel II hükümlerinin AB genelinde faaliyet gösteren yatırım şirketlerinde uygulanabilmesi için uyarlanan 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı AB direktiflerinin ölkemizde faaliyet gösteren aracı kurumlar nezdinde uygulanması durumunda aracı kurumların mali yapılarının ne yönde etkilendiğinin ve sermaye yeterliliği oranlarında ortaya çıkacak değişikliklerin tespit edilmesine ve değerlendirilmesine yönelik sayısal etki analizi yapılmaktadır.

Çalışmada, mevcut düzenlemelerden Basel II uyumlu AB direktiflerinin uygulanmasına geçilmesi durumunda ölkemizde Aracı Kurum sektöründe faaliyet gösteren aracı kurumların, sermaye yeterliliği hesaplamasına esas özsermayeleri ile piyasa riski, karşı taraf riski, döviz kuru riski, yoğunlaşma riski ve operasyonel risk karşılıklarının değişip değişmeyeceği ve değişirse aracı kurumların ek özsermaye gereksinimine ihtiyaç duyup duymayacaklarının tespiti amaçlanmaktadır.

III. Ampirik Çalışma ve Sonuçları

Bu çalışmada, 16 aracı kurumun 31.12.2010 tarihli sermaye yeterliliği tabloları ile yine aynı tarihli UFRS uyumlu bilanço ve gelir tabloları kullanılmak suretiyle Basel II uyumlu AB direktifleri esas alınarak sermaye yeterliliği büyüklükleri hesaplanmaktadır. Öncelikle AB direktiflerince öngörülen başlangıç sermayesi ile sermaye yeterliliği hesaplamalarına konu özsermaye rakamları hesaplanarak mevcut düzenlemelerimiz ile karşılaştırılmıştır. Daha sonra, 16 aracı kurumun aktiflerindeki pozisyonlar ile bilanço ve gelir tabloları kullanılarak piyasa riski, karşı taraf riski, döviz kuru riski, yoğunlaşma riski ve operasyonel riskleri hem mevcut düzenlemeler çerçevesinde hem AB direktifleri uyarınca hesaplanmış ve karşılaştırma yapılmıştır.

A. Başlangıç Sermayesi

Avrupa Birliği'nin 2006/48/EC sayılı Direktifinin 57 nci maddesinin (a) ve (b) bentlerine atıf ile;

- a) Ödenmiş sermaye + hisse ihraç primleri (kümülatif tercihli hisse senetleri hariç)
- b) Yedekler, geçmiş yıllar karı ve dönem karı (varsa geçmiş yıllar zararı düşülmelidir)

toplamı en az aşağıdaki tabloda yer aldığı gibi olmalıdır:

TABLO XI: Başlangıç Sermayesi Yükümlülüğü

2006/49 sayılı Direktifte yer alan başlangıç sermayesi yükümlülüğü	• TUTAR
Kendi hesabına işlem ve aracılık yüklenimi yetkisi olmaksızın müşteriye ait varlıkları saklayan ve aşağıdaki faaliyetlerde bulunan şirketler <ul style="list-style-type: none">• Emir alımı ve iletimi• Müşteri emirlerinin yerine getirilmesi• Portföy yöneticiliği	<ul style="list-style-type: none">• 125.000 €
Müşteri varlıklarının saklanması, kendi hesabına işlem ve aracılık yüklenimi faaliyetlerinde bulunmayan şirketler	<ul style="list-style-type: none">• 50.000 €
Sigorta aracılığı yapan yatırım şirketleri	<ul style="list-style-type: none">• 25.000 €
Diğer	<ul style="list-style-type: none">• 730.000 €

SPKn çerçevesinde “Aracılık” tanımı, kendi nam ve hesabına işlem yapmayı da içermektedir. Alım satım aracılığı yapmakta olan aracı kurumların tanım itibarıyla “kendi nam ve hesabına işlem yapma” yetkisi de bulunmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de faaliyet gösteren aracı kurumların 2006/49 sayılı Direktif uyarınca yatırım şirketlerinin tabi olduğu 730.000 € başlangıç sermayesi yükümlülüğüne uymaları gerekmektedir²³⁶. Bu kapsamda 31.12.2010 tarihi itibarıyla faaliyette olan

²³⁶ 2012 yılı sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sevk edilen Sermaye Piyasası Kanunu Taslağı’nda aracılık faaliyeti “Yatırım hizmetleri ve faaliyetleri” başlığı altında MiFID’e uyumlu olarak i) ...emirlerin alınması ve iletilmesi ii) ...emirlerin müşteri adına ve hesabına gerçekleştirilmesi ve iii) ... kendi adına ve hesabına veya kendi adına ve müşteri hesabına alım ve satımı olmak üzere üç alt sınıfa ayrılmıştır. Taslağın yasalaşmasından sonra aracı kurumların yetkilendirilmesi de bu üç kategori çerçevesinde gerçekleştirileceği için sermaye yeterliliği düzenlemelerinde asgari özsermaye tutarı belirlenirken bu ayırım izlenebilecektir.

92 aracı kurumdan 7 tanesinin başlangıç sermayesi yükümlülüğünü yerine getiremediği görülmektedir. (Ek/1)

B. Özsermaye Tanımı

AB düzenlemelerinde, “Özsermaye – Own Funds” kavramı, muhasebe anlamından farklı olarak, sermaye yeterliliği ölçümünde kullanılmak üzere daha kapsamlı biçimde tanımlanmıştır.

Sermaye yeterliliği ölçümünde kullanılan özsermaye iki temel bileşenden oluşmaktadır:

- Ana sermaye (Original own funds)
- Katkı Sermaye (Additional own funds)

Özsermaye, ana sermaye ve ana sermayenin %100’ünü aşmayacak şekilde eklenen katkı sermayeden oluşmaktadır. Ana sermaye ve katkı sermaye UFRS hükümleri uyarınca hazırlanan bilanço kalemleri üzerinden hesaplanmaktadır. Ana sermaye ve katkı sermayenin bileşenleri aşağıda yer almaktadır.

TABLO XII: Ana Sermaye Bileşenleri

Ana sermayenin bileşenleri:
+ Ödenmiş Sermaye
+ Hisse Senedi İhraç Primleri (Kümülatif tercihli hisseler hariç)
+ Yedekler
+ Geçmiş Yıllar Karları
+ Net Dönem Karı
+ Muhtemel Riskler İçin Ayrılan Serbest Karşılıklar
- Şirketin sahip olduğu kendi hisse senetlerinin defter değeri
- Maddi Olmayan Duran Varlıklar
- Geçmiş Yıllar Zararı
- Dönem Zararı
Katkı Sermayenin Bileşenleri:
+ Yeniden Değerleme Değer Artış Fonları
+ Değer Düzeltme Farkları

+ Sermaye Benzeri Borçlar
-Sermayesinin %10'undan fazlasına sahip olunan finansal kuruluşlardaki iştirakler
-Sermayesinin %10'undan fazlasına sahip olunan finansal kuruluşlardan sermaye benzeri alacaklar
-Yatırım şirketinin özsermayesinin %10'unu aşması durumunda, sermayesinin %10'undan daha azına sahip olunan finansal kuruluşlardaki iştiraklerin ve bu kuruluşlardan olan sermaye benzeri alacakların toplamı

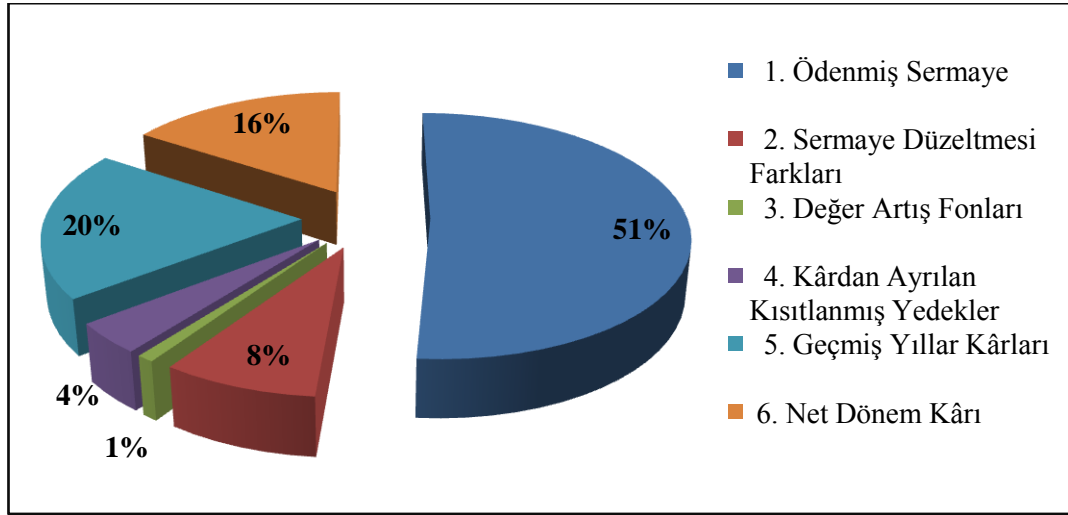
Seri:V, No:34 sayılı “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliği’nde sermaye yeterliliği ölçümünde kullanılmak üzere “Özsermaye” ve “Sermaye Yeterliliği Tabanı” olmak üzere iki ayrı kavram tanımlanmıştır. Özsermaye, Tebliğ’in “Özsermaye ve sermaye yeterliliği tabanının hesaplanmasında kullanılacak değerlendirme ilkeleri” başlıklı 5 inci maddesinde öngörülen hükümler uyarınca hesaplanmaktadır.

TABLO XIII: Sermaye Yeterliliği Kalemleri

ÖZSERMAYE YÖNTEMİ (Basel II Uygulamasına Göre)	SERMAYE YETERLİLİĞİ TABANI YÖNTEMİ (Mevcut Uygulama)
Ödenmiş Sermaye	Özsermaye
Emisyon Primi	<ul style="list-style-type: none"> Maddi Duran Varlıklar (-)
Yeniden Değerleme Değer Artış Fonu	<ul style="list-style-type: none"> Maddi Olmayan Duran Varlıklar (-)
Yedekler	<ul style="list-style-type: none"> Finansal Duran Varlıklar (-)
Net Dönem Karı	<ul style="list-style-type: none"> Diğer Duran Varlıklar (-)
Dönem Zararı (-)	<ul style="list-style-type: none"> İlişkili Kişi ve Kurumlardan Alacaklar (-)
Geçmiş Yıllar Zararı (-)	
Sermaye Düzeltmesi Olumlu ve Olumsuz Farkları	

AB düzenlemelerinde Şirketin sahip olduğu kendi hisse senetlerinin defter değeri indirim kalemi yapılmaktadır.²³⁷ Ayrıca Değer Düzeltme Farkları ve Sermaye Benzeri Borçlar katkı sermayeye dâhil edilmektedir. Ülkemiz düzenlemeleri ile AB düzenlemeleri arasındaki önemli farklardan biri de ülkemiz düzenlemeleri uyarınca indirim kalemi yapılan maddi duran varlıkların, AB düzenlemelerinde istisnai durumlar dışında indirim kalemi yapılmamasıdır.

GRAFİK 1: Çalışmada yer alan aracı kurumların toplulaştırılmış özsermaye yapısı

Çalışmada yer alan 16 aracı kuruma ait özsermaye yapısına Grafik 1’de yer verilmiştir. Buna göre; özsermayenin %51’ini ödenmiş sermaye; %36’sını ise net dönem karı ve geçmiş yıllar karları oluşturmaktadır. Grafik 2’de ise Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca ana sermaye ve katkı sermaye bileşenlerinin özsermaye rakamları içindeki yüzdesel dağılımı görülmektedir. Buna göre “Aracı Kurum 2” dışında çalışmada yer verilen aracı kurumların özsermayesinin büyük kısmı ana sermaye bileşenlerinden oluşmaktadır.

²³⁷ TTK 329 kapsamında iştilal konusu hisse senedi alım satımı olan şirketler kendi hisselerini iktisap edebildiğinden, bu kalemin indirim kalemi yapılması özellikle halka açık aracı kurumlar açısından önemlidir.

GRAFİK 2: Çalışmada yer alan aracı kurumların özsermayelerinin ana sermaye- katkı sermaye arasındaki yüzdesel dağılımı

Tablo XIII’de 16 aracı kurum için Seri:V, No:34 sayılı Tebliğ kapsamında hesaplanan sermaye yeterliliği tabanı ile Basel II ile uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca ana sermaye ve katkı sermaye bileşenlerinden oluşan özsermaye rakamları yer almaktadır.

TABLO XIV: Aracı Kurumların Özsermaye Karşılaştırmaları

Aracı Kurum	Sermaye Yeterliliği Tabanı	Ana sermaye + Katkı Sermaye	Yüzde değişim
Aracı Kurum 1	279.601.449,5	261.656.292,0	-6,42
Aracı Kurum 2	8.724.208,0	0,0	-100,00
Aracı Kurum 3	5.698.085,7	20.589.216,0	261,34
Aracı Kurum 4	8.953.008,9	5.909.785,0	-33,99
Aracı Kurum 5	69.707.271,5	148.049.384,0	112,39
Aracı Kurum 6	10.045.025,4	12.981.439,0	29,23
Aracı Kurum 7	2.776.136,0	4.682.519,0	68,67
Aracı Kurum 8	40.679.753,8	35.047.832,0	-13,84
Aracı Kurum 9	5.524.204,2	20.815.895,0	276,81
Aracı Kurum 10	3.046.746,7	3.855.099,8	26,53
Aracı Kurum 11	9.136.837,5	11.254.768,1	23,18
Aracı Kurum 12	827.660,3	933.390,0	12,77
Aracı Kurum 13	1.443.932,1	5.471.823,0	278,95
Aracı Kurum 14	31.384.915,8	29.573.242,0	-5,77
Aracı Kurum 15	4.741.528,2	5.098.687,0	7,53
Aracı Kurum 16	978.563,8	875.923,0	-10,49
Toplam	483.269.327,4	566.795.294,9	17,28

3, 5, 9 ve 13 nolu aracı kurumların özsermayelerinde büyük oranda artış görünmekte olup bu artışların söz konusu aracı kurumların bilançolarında yer alan yüksek meblağlı maddi duran varlık ve ilişkili kişilerden alacakların yeni sistemde indirim kalemi olmamasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Ayrıca, yeni sistemde 5 aracı kurumun özsermayelerinde düşüş yaşanmıştır. 2 nolu aracı kurumun ise özsermayesi yeni sistemde 0 olarak gösterilmiştir. Zira ana sermaye geçmiş yıllar zararından ötürü negatif gerçekleşirken 8.724.208 TL'lik büyük kısmını oluşturan sermaye düzeltmesi farkları yeni sistemde katkı sermayenin içinde değerlendirildiği için özsermayeye katkısı sınırlı kalmıştır. Toplamda; 16 aracı kurum için Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan özsermayenin yürürlükteki düzenlemeler uyarınca hesaplanan özsermaye rakamlarından % 17,28 fazla olduğu anlaşılmıştır.

C. Sermaye Yeterliliği

Yatırım şirketleri esas faaliyetleri için, kredi kuruluşları gibi kredi riski, işlem defteri faaliyetlerine ilişkin pozisyon riski ile takas ve karşı taraf riski, diğer faaliyetler için de döviz kuru riski, emtia riski ve operasyonel risk karşılıklarının toplamı kadar özsermaye bulundurma yükümlülükleri bulunmaktadır. Diğer taraftan, AB genelinde faaliyet gösteren yatırım şirketlerinin sundukları hizmetlerde farklı yapılanma gösterdikleri ve bu çerçevede karşılaştıkları risklerin de farklı olduğu göz önüne alınarak sermaye yeterliliği hesaplamalarında risk karşılıklarına ilişkin istisnalar tanınmıştır. Buna göre;

- Kendi işlem defterinden alım-satım yapma ve yatırım şirketinin taahhüdünü içerecek şekilde finansal ürünlere ilişkin halka arz ve plasman faaliyetlerini

yapma yetkisi olmayan yatırım şirketleri için yetkili otorite operasyonel risk dışındaki tüm riskler için hesaplanan risk karşılığı veya bir önceki yıl sabit giderlerinin $\frac{1}{4}$ 'ü tutarlarından büyük olanına göre sermaye yükümlülüğünün belirlenmesini öngörebilir.

- Müşteri emrinin yerine getirilmesi ile sınırlı olarak ya da yine bu amaçla sınırlı olmak üzere bir takas ya da borsa sistemine girmek için kendi hesabına işlem yapan yatırım şirketleri ile müşteri varlığını saklama yetkisi olmayan, sadece kendi hesabına işlem yapan, harici müşterileri olmayan ve işlemleri bir takas kurumu garantisi altında gerçekleşen yatırım şirketleri için yetkili otorite, operasyonel risk dışındaki tüm riskler için hesaplanan risk karşılığı veya bir önceki yıl sabit giderlerinin $\frac{1}{4}$ 'ü tutarlarının toplamına göre sermaye yükümlülüğünün belirlenmesini öngörebilir.
- Mevcut durumda, Seri:V, No: 34 sayılı Tebliğ uyarınca aracı kurumların sermaye yeterliliği tabanları,
 - a) Sahip oldukları yetki belgelerine tekabül eden asgari özsermayeleri,
 - b) Risk karşılığı,
 - c) Değerleme gününden önceki son üç ayda oluşan faaliyet giderleri,

kalemlerinin herhangi birinden az olamaz. Bu anlamda, ülkemiz düzenlemelerinde doğrudan operasyonel risk hesaplaması yapılmasa da AB düzenlemelerinde yer alan istisnalara benzer şekilde giderlerin belirli bir kısmı sermaye yeterliliği hesaplamalarında karşılaştırma kalemi olarak kullanılmaktadır.

Sayısal etki çalışmasında, operasyonel risk, risk unsurlarından biri olarak değerlendirilmiş ve pozisyon riski, karşı taraf riski, döviz kuru riski ve operasyonel risk karşılıkları toplanarak özsermaye kalemi ile karşılaştırılmıştır.

D.Risk Karşılıkları ve Karşılık Hesaplama Yöntemleri

AB düzenlemeleri, esas olarak, yatırım şirketlerinin alım satım hesapları ile diğer işlemlerinden kaynaklanan risklerinin toplamı kadar özsermaye bulundurmasını öngörmektedir. Alım satım hesapları yatırım şirketinin kendi portföyünde kısa dönemli kar amaçlı tutulan finansal araç ve emtia pozisyonları olarak tanımlanmaktadır. Direktif, yatırım şirketinin kendi portföyüne yapacağı işlemleri tanımlayan, açık ve yazılı stratejilere ve politikalara sahip olmasını öngörmektedir.

Alım-satım hesapları ile kuruluşun diğer işlemleri arasında ayırım yapılması, alım-satım hesaplarında yer alan varlıkların diğer hesaplara oranlara daha az sermaye gerektirmesi sonucunu doğurmaktadır. Zira diğer hesaplarda yer alan varlıkların alım-satımının güç olacağı varsayılmakta ve alım-satım hesaplarında yer alan varlıklar piyasa değeri üzerinden değerlendirilerek risk karşılıkları net bazda hesaplanmaktadır. Alım-satım hesapları dışındaki varlıklar için ise –bazı türev işlemleri hariç- risk karşılığı hesaplaması brüt olarak yapılmaktadır.²³⁸

Avrupa Birliği sermaye yeterliliği direktifinde yer alan risk türleri aşağıda yer almaktadır;

- Pozisyon Riski
- Takas ve Karşı Taraf Kredi Riski
- Döviz Kuru Riski
- Emtia Riski
- Operasyonel Risk (2006/48 sayılı Direktif)
- Yoğunlaşma Riski

²³⁸ Allen & Overy Briefing Paper.8, The Trading Book, January 2009

1. Pozisyon Riskinin hesaplanması

Piyasa riski, esas olarak, piyasadaki fiyat dalgalanmalarından dolayı bilanço içi ve dışı tüm pozisyonlarda oluşabilecek kayıp riskidir. Likidite riski genellikle piyasa riski ile birleştirilen, ilgili kuruluşun bir finansal araca ilişkin pozisyonunu mevcut piyasa şartları altında bozamaması veya piyasadaki derinlik eksikliği veya etkinsizlik nedeniyle ilgili finansal aracı değerinin altında satması durumunda ortaya çıkan risktir. Bir finansal araca ilişkin likidite riski ve piyasa riskinin toplamı “*pozisyon riski*” olarak adlandırılmaktadır.²³⁹

Direktif uyarınca alım-satım hesaplarında yer alan pozisyonlar için hesaplanan piyasa riski direktifte öngörülen standart metotla ölçülebileceği gibi düzenleyici otorite tarafından onaylanmak şartıyla risk ölçüm modelleri ile de ölçülebilir.

Standart metodun uygulanmasında; hisse senedi ve borçlanma araçları ya da bunlara dayalı türev araçlar için özel ve genel risk hesaplanmaktadır. *Özel risk*, ihraççıdan kaynaklanan faktörler nedeniyle fiyat değişimi riski olarak; *genel risk*, piyasadaki genel fiyat ya da faiz oranı değişimleri nedeniyle fiyat değişimi riski olarak tanımlanmaktadır.

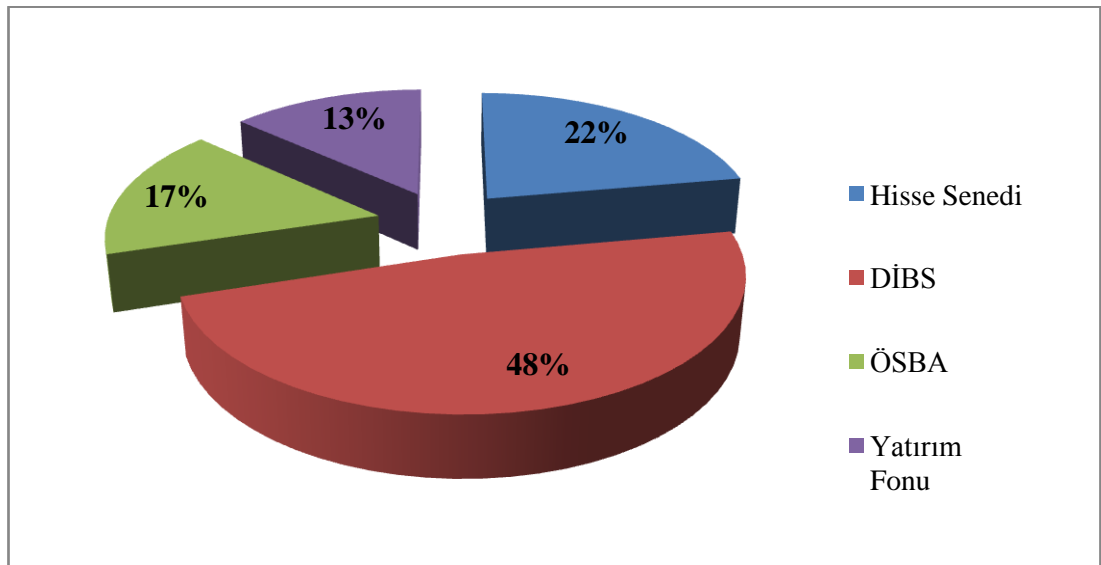
Aracı kurumların alım-satım hesaplarında bulunan önemli kalemlerden biri hisse senetleridir. Direktif, özel risk karşılığı hesaplaması için hisse senetlerine ilişkin uzun ve kısa pozisyonlarının toplanarak brüt pozisyon üzerinden % 4 risk karşılığı hesaplanmasını öngörmektedir. Genel risk karşılığı için ise net pozisyonun % 8'i kadar karşılık hesaplanmaktadır.

239 **Herring, R./Schuermann, T:** “Capital Regulation for Position Risk in Banks, Securities Firms and Insurance Companies, in H. Scott (ed.)”, Capital Adequacy: Law, Regulation, and Implementation, Oxford University Press, New York, 2005

Yatırım fonlarına ilişkin pozisyon riski karşılığı hesaplamasında ise serbest yatırım fonları için (hedge funds) %32 karşılık ayrılması öngörülmektedir. Günlük pozisyonlarını açıklayan fonlara ilişkin portföyde yer alan araçlar için Direktifte öngörülen yöntemlerle risk karşılığı hesaplanmaktadır. Bu yöntemde uzun ve kısa pozisyonlar arasında netleştirme imkânı da doğmaktadır. Diğer taraftan, eğer fon günlük olarak pozisyonlarını açıklamıyorsa fonun yatırım yapmasına imkân tanınan limitler içinde en yüksek pozisyon riski ayırması gereken portföy dağılımı esas alınarak hesaplama yapılır.

Seri:V, No:34 sayılı Tebliğde ise pozisyon riski; varlıkların ihraççısından veya bu varlıkların işlem gördüğü piyasalarda oluşan fiyat dalgalanmaları ile alacak ve borçların cari değerlerindeki değişimlerden kaynaklanan riskler olarak ifade edilmiştir. Aşağıda yer alan grafikte çalışmaya konu olan aracı kurumların menkul kıymet pozisyonlarının dağılımı yer almaktadır.

GRAFİK 3: Çalışmada yer alan aracı kurumların menkul kıymet portföy dağılımı

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere, çalışmaya konu olan 16 aracı kurumun menkul kıymet portföyünün %48'ini devlet iç borçlanma senetleri, %22'sini hisse senedi, %17'sini özel sektör borçlanma araçları ve %13'ünü yatırım fonları oluşturmaktadır.

16 aracı kurum için Seri:V No:34 sayılı Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında ve Basel II ile uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan pozisyon risk karşılıkları Tablo XIV'de yer almaktadır.

TABLO XV: Aracı Kurumların Pozisyon Riski Karşılaştırmaları

	Sermaye Yeterliliği Tabanı Yaklaşımı	Özsermaye Yaklaşımı	Yüzde Değişim
Aracı Kurum 1	83.656.330	20.062.400	-76,02
Aracı Kurum 2	1.101.025	403.924	-63,31
Aracı Kurum 3	2.767.169	210.732	-92,38
Aracı Kurum 4	1.196.758	193.133	-83,86
Aracı Kurum 5	4.405.253	690.122	-84,33
Aracı Kurum 6	974.469	13.030	-98,66
Aracı Kurum 7	592.580	49.907	-91,58
Aracı Kurum 8	5.493.832	1.168.468	-78,73
Aracı Kurum 9	388.014	120.167	-69,03
Aracı Kurum 10	911.487	247.542	-72,84
Aracı Kurum 11	213.975	160.527	-24,98
Aracı Kurum 12	113.194	25.560	-77,42
Aracı Kurum 13	241.112	0	-100,00
Aracı Kurum 14	4.275.247	0	-100,00
Aracı Kurum 15	1.954.710	79.926	-95,91
Aracı Kurum 16	487.590	2	-100,00
Toplam	108.772.746	23.425.440	-78,46

Basel II ile uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca 16 aracı kurumun portföylerinin %48'ini oluşturan devlet iç borçlanma senetleri ile %17'sini oluşturan özel sektör borçlanma araçlarının toplamından oluşan sabit getirili menkul kıymetler için piyasa riski; faiz oranı dalgalanmalarını esas alan "faiz

riski” esas alınarak hesaplanmıştır. Buna göre, öncelikle uzun ve kısa pozisyonlara ayrılan kıymetler, vadelerine göre Tablo VI’ya yerleştirilmiş ve zaman aralığına karşılık gelen katsayı ile ağırlıklandırılmıştır. Ağırlıklandırılmış pozisyonlar her bir zaman aralığı için, varsa ters pozisyonla netleştirilmiş ve eşleştirilmemiş pozisyonlar ilgili risk ağırlığı ile çarpılarak, bu pozisyonlara ilişkin genel risk karşılığı hesaplanmıştır. Zaman aralıklarında netleşmiş pozisyonlar ise ayrıca; diğer zaman aralıklarıyla çarpaz bir netleştirilmeye tabi tutulmuş ardından Basel II hükümlerince öngörülen risk ağırlığı ile çarpılmıştır. Daha sonra bu pozisyonlara ilişkin sermaye yükümlülüğü bulunmuş ve daha önce hesaplanan netleşmemiş pozisyonlara ait sermaye yükümlülüğü ile toplanarak nihai sabit getirili menkul kıymetler genel faiz riskine ulaşılmıştır.

TABLO XVI: Faiz Riski -Vadeye Dayalı Yöntem

	Kıymetin Kalan Vadesi	Ağırlık (%)
I. Bölge	i) Bir aya kadar	0,00
	ii) 1-3 ay arası	0,20
	iii) 3-6 ay arası	0,40
	iv) 6-12 ay arası	0,70
II. Bölge	v)1- 1,9 yıl arası	1,25
	vi) 1,9-2,8 yıl arası	1,75
	vii) 2,8-3,6 yıl arası	2,25
III. Bölge	Viii) 3,6-4,3 yıl arası	2,75
	ix) 4,3-5,7 yıl arası	3,25
	x) 5,7-7,3 yıl arası	3,75
	xi) 7,3-9,3 yıl arası	4,50
	xii)9,3-10,6 yıl arası	5,25
	xiii) 10,6-12,0 yıl arası	6,00
	xiv)12-20 yıl arası	8,00
	xv) 20 yıl üzeri	12,50

Kaynak Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council, On the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions,

Sabit getirili menkul kıymetler için spesifik faiz riski hesaplanırken ise Türkiye Cumhuriyeti tarafından ihraç edilen devlet iç borçlanma araçları ile özel sektör borçlanma araçları arasında bir ayrıma gidilmiştir. Uzun ve kısa olarak

netleştirilen pozisyonlar için DİBS'lerde %0, özel sektör borçlanma araçlarında ise vadelerine göre risk ağırlıklandırmasına gidilerek spesifik faiz riski hesaplanmıştır.

Çalışmada yer alan aracı kurumların portföylerinin % 22'sini oluşturan hisse senetlerine yönelik piyasa riski hesaplanırken ise aracı kurumların portföylerinde yer alan pozisyonların tümünün uzun pozisyon olduğu anlaşılmış ve netleştirilmeye ihtiyaç duyulmadığı için %4 spesifik ve %8 genel risk olmak üzere sermaye yükümlülüğüne esas risk karşılığı tutarı hesaplanmıştır.

Aracı kurumların portföylerinde yer alan yatırım fonlarının çeşitliliğini göz önüne alınarak risk karşılığı hesaplanırken en ihtiyatlı tutum takip edilerek % 32 risk karşılığı hesaplanmıştır.

Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası'nda pozisyonları olan Aracı Kurumlar için ise işlemlerin takasının merkezi karşı taraf rolünü üstlenen Takasbank tarafından gerçekleştirildiği ve Direktifte bu yönde yer alan hükümler de dikkate alınarak her bir sözleşme için ödenen teminat tutarı pozisyon riski olarak esas alınmıştır.

Sonuç olarak, Basel II ile uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan pozisyon riski, tüm aracı kurumların 3 tanesi için sıfıra düşmüş, diğer aracı kurumlar için büyük oranda düşüş göstermiştir. Düşüşün önemli nedeni kısa vadeli alacaklar ve kısa vadeli borçlar için mevcut uygulamanın aksine, direktif uyarınca pozisyon riski hesaplanmamasıdır. Bu borçlar için hesaplanması gereken risk karşı taraf riskidir.

2. Takas Riski

Menkul kıymet, döviz ve emtia alım satım işlemlerinde takas gününde karşı tarafın yükümlülüğünü sağlamaması durumunda kuruluşlar maruz kaldıkları fiyat farkı riskini temerrüde düşülen gün sayısı ile ağırlıklandırarak hesaplarlar.

Türkiye’de VOB’da gerçekleştirilen vadeli işlemlerde Takasbank merkezi karşı taraf gibi hareket ettiği için takas riski oluşmamakta; İMKB nezdindeki işlemlerde ise Takasbank merkezi karşı taraf olmasa da uygulamada takas işlemlerinde prosedür takas riski doğmayacak şekilde tamamlanmaktadır.

BDDK tarafından internet sitesinde²⁴⁰ “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” kapsamında Takasbank’ın merkezi Takas Kurumu olarak kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin soruya yönelik olarak Takasbank’ın mevcut durumda merkezi takas kurumu olarak kabul edilmediği açıklamalarına yer verilmiştir. Ancak SPK uygulamalarında bu durumla karşılaşılacağı tahmin edilmektedir.

Diğer taraftan, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi eylem planı uyarınca da Takasbank’ın uygun görülecek piyasalar için merkezi karşı taraf olması öngörülmüş, bu konuyla ilgili olarak Takasbank tarafından gerekli teknik çalışmalara başlanmıştır. Ayrıca 2012 yılı sonunda TBMM’ye sevk edilen Sermaye Piyasası Kanunu Taslağı’nın 76’ncı maddesinde “Merkezi Takas Kuruluşları”na ilişkin hükümlere yer verilmiş olup, bu kapsamda Takasbank’ın SPK tarafından sermaye yeterliliği düzenlemeleri uyarınca Merkezi Takas Kuruluşu olarak kabul edileceği öngörülmektedir.

3. Kredi Riski - Karşı Taraf Riski

2006-48 sayılı Direktife göre kredi kuruluşları bilanço içi varlıklar ile nazım hesaplarda yer alan kalemler için kredi riski hesaplamak zorundadır. Öncelikle, belirlenen kalemlerde yer alan tutarlar taşıdıkları riskler dikkate alınarak %100, %50, %20 ve %0 oranlarında ağırlıklandırılmakta ve daha sonra toplam tutar üzerinden %8

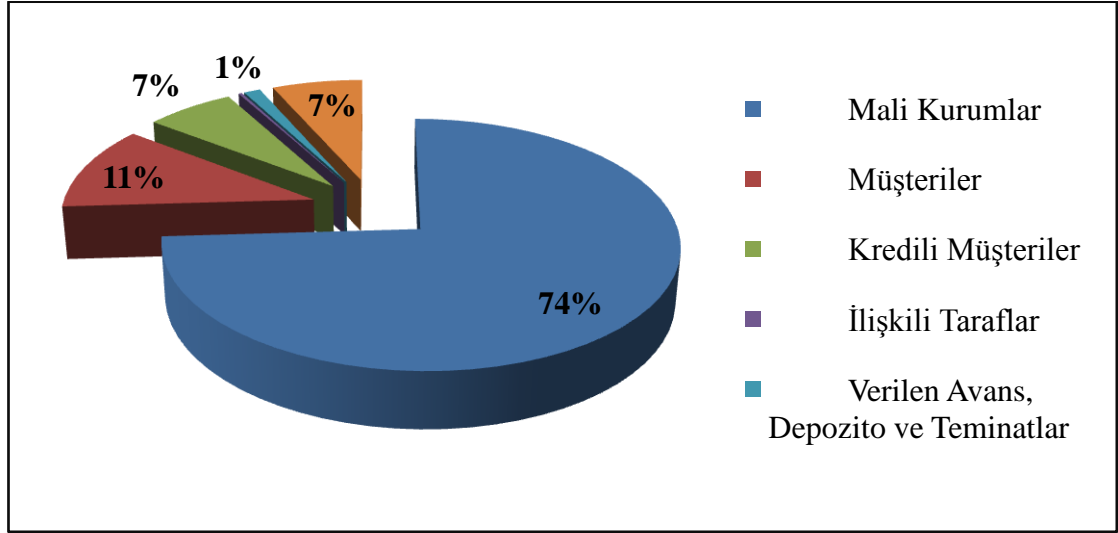
²⁴⁰ <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/10411soru062.pdf>

kredi riski hesaplanmaktadır. Diğer taraftan, Direktif bir tür kredi riski olan ancak sermaye piyasası faaliyetlerinden kaynaklanan riskler için “karşı taraf riski” tanımını getirerek bu işlemler için risk hesaplama yöntemlerini ayrıca belirlemiştir. Buna göre;

- OTC türev araçları ve kredi türevleri,
 - Repo ve ters-repo, menkul kıymet veya emtia ödünç verilmesi veya alınması işlemleri,
 - Sermaye Piyasası Araçlarının kredili alım işlemleri,
 - Uzun vadede gerçekleşecek işlemler,
- İçin karşı taraf risk karşılığı hesaplanmalıdır.

Seri:V No:34 sayılı Tebliğde karşı taraf riski; karşılığında yeterli teminat bulunmadan borç verilmesi, diğer taahhütlerde bulunulması, varlıkların ödünç, emanet veya teminat olarak tevdi edilmesi gibi nedenlerle, varlıkların geri alınmasında ortaya çıkan riskler olarak ifade edilmiştir. Tebliğ’e göre, Türkiye’de kurulmuş bankalar, aracı kurumlar, sigorta şirketleri, yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarından olan alacaklar nedeniyle oluşan teminat açığının %5 i, yurt içinde ve yurt dışında kurulmuş olan takas kurumları ve merkez bankaları ile yapılan işlemler nedeniyle oluşan teminat açığının %(0) ı karşı taraf riski olarak dikkate alınır. Bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlar için bu oran %100 olarak uygulanır.

GRAFİK 4: Çalışmada yer alan aracı kurumların alacaklarının dağılımı

Çalışmada yer alan aracı kurumların uzun ve kısa vadeli alacak yapısı Grafik 4'te yer almaktadır. Buna göre; alacakların büyük bir bölümünü mali kurumlardan alacaklar oluşturmaktadır. Alacakların %11'lik kısmı ise müşterilerin sermaye piyasası faaliyetlerinden dolayı aracı kuruma borçlandıkları tutarı göstermektedir. Alacakların % 7'lik kısmı ise aracı kurumların hisse senedi alımı için müşterilerine kullandırdıkları kredi tutarından oluşmaktadır.

Tablo XV'de 16 aracı kurum için Seri:V No:34 sayılı Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında ve Basel II ile uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan karşı taraf riski karşılığı yer almaktadır.

TABLO XVII: Aracı Kurumların Karşı Taraf Riski Karşılaştırmaları

	Sermaye Yeterliliği Tabanı Yaklaşımı	Özsermaye Yaklaşımı	Yüzde Değişim
Aracı Kurum 1	79.239.772	152.585.623	92,56
Aracı Kurum 2	357.726	110.663	-69,06
Aracı Kurum 3	217.819	617.341	183,42
Aracı Kurum 4	36.026	2.248.054	6.140,09
Aracı Kurum 5	8.595.214	11.293.036	31,39
Aracı Kurum 6	296.193	354.741	19,77
Aracı Kurum 7	379.852	606.132	59,57
Aracı Kurum 8	106.587	186.165	74,66
Aracı Kurum 9	5.899	76.895	1.203,59
Aracı Kurum 10	2.093	4.244	102,82
Aracı Kurum 11	0	3.819	
Aracı Kurum 12	23.744	38.105	60,48
Aracı Kurum 13	159.473	252.610	58,40
Aracı Kurum 14	9.388	56.738	504,39
Aracı Kurum 15	34.736	35.939	3,46
Aracı Kurum 16	70.625	109.097	54,47
Toplam	89.535.146	168.579.201	88,28

Bu çalışmada, karşı taraf riski hesaplanırken, mali kurumlardan olan alacakların tümü riske maruz tutar olarak esas alınmıştır. Müşterilerin kredili hisse senedi alımların dolaylı oluşan alacaklar için ise % 100 ve üzerinde teminat alındığı dikkate alınarak bu tutar riske maruz değer dışında tutulmuştur. Müşterilerden diğer alacaklar için ise Direktifte “perakende alacaklar” için öngörülen hükümler takip edilerek bu tutarların %75’i riske maruz tutar olarak alınmıştır. Hesaplanan riske maruz tutarlar üzerinden ise % 8 karşı taraf riski ayrılmıştır.

Sonuç olarak; Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan karşı taraf risk karşılığı, 15 aracı kurum için artış gösterirken, 1 aracı kurum için düşüş göstermiştir. Artışların en önemli nedenini, Seri:V No:34 sayılı

Tebliğ uyarınca müşterilerden, mali kurumlardan ve takas kurumlarından alacakları içeren kısa vadeli alacaklar için pozisyon riski hesaplanması öngörülürken sermaye yeterliliği direktifleri uyarınca kısa vadeli alacaklar için karşı taraf riski karşılığı hesaplanması oluşturmaktadır. Aracı kurumların pozisyon riski karşılaştırmalarının yer aldığı Tablo XIV ile karşı taraf riski karşılaştırmalarının yer aldığı Tablo XV’i kıyasladığımız zaman da aslında toplam risk karşılığı tutarları arasında önemli bir fark bulunmadığı, mevcut yöntemle göre 16 aracı kurum için hesaplanan pozisyon riski tutarı 108.772.746 TL’den 23.425.440 TL’ye düşerken, bunun karşılığında karşı taraf riskinin 89.535.146 TL’den, 168.579.201 TL’ artmıştır. Aradaki artış ve azalış tutarları ise birbirlerine yakın olup, esas değişim sebebinin risk isimlendirmesinin değişmesinden kaynaklandığını görülmektedir.

4. Döviz Kuru Riski

Direktife göre; döviz kuru riskine maruz tutar her bir döviz cinsi itibariyle hesaplanacak net açık pozisyonlarının toplamından oluşur.

Dövizle ilgili net açık pozisyon aşağıdaki şekilde hesaplanır:

a) Vadelerine bakılmaksızın, her bir döviz cinsi itibariyle varlıklardan yükümlülüklerin düşülmesiyle bulunan tutarlar,

b) Vadelerine bakılmaksızın, her bir döviz cinsi itibariyle vadeli işlem sözleşmeleri ve benzeri diğer sözleşmeler çerçevesinde tutulmakta olan açık uzun ve kısa pozisyonların netleştirilmesi sonucu bulunan tutarlar,

c) Döviz üzerine düzenlenmiş opsiyon sözleşmelerinin cari değerinin, opsiyonun deltası ile çarpılması sonucu bulunan tutarlar.

Bu hesaplamalar sonucunda bulunan açık pozisyonlar döviz cinsine bakılmaksızın pozisyonlar uzun ve kısa olmak üzere ayrı ayrı toplanır. Döviz kuru

riski hesaplamalarında, söz konusu net açık uzun ve net açık kısa pozisyon toplamından büyük olanı dikkate alınır. Bulunan toplamın aracı kurumun özsermayesinin % 2 sini aşması halinde, aşan kısmın % 8 i döviz kuru riski olarak dikkate alınır.

Seri:V No:34 sayılı Tebliğ uyarınca ise açık pozisyonlar döviz cinsleri itibari ile toplanarak net açık uzun veya kısa pozisyonlar olmak üzere her bir döviz cinsi itibari ile sermaye yeterliliği tabanının % 2 sini aşması halinde, aşan kısmın % 8 i döviz kuru riski olarak dikkate alınır.²⁴¹

Tablo XVI'da 16 aracı kurum için Seri:V No:34 sayılı Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında ve Basel II ile uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan döviz kuru riski karşılığı yer almaktadır.

TABLO XVIII: Aracı Kurumların Döviz Kuru Riski Karşılaştırmaları

	Sermaye Yeterliliği Tabanı Yaklaşımı	Özsermaye Yaklaşımı	Değişim
Aracı Kurum 1	2.001.219	5.067.828	153,24
Aracı Kurum 2	0	0	
Aracı Kurum 3	26.556	0	-100,00
Aracı Kurum 4	27.763	29.471	6,15
Aracı Kurum 5	349.156	222.424	-36,30
Aracı Kurum 6	0	0	
Aracı Kurum 7	0	0	
Aracı Kurum 8	0		
Aracı Kurum 9	0	0	
Aracı Kurum 10	0	0	
Aracı Kurum 11	0	0	
Aracı Kurum 12	1.473	739	-49,86
Aracı Kurum 13	0	0	
Aracı Kurum 14	0	0	
Aracı Kurum 15	0	0	
Aracı Kurum 16	10.802	7.118	-34,11
Toplam	2.416.969	5.327.579	120,42

²⁴¹ 27/8/2011 tarihli ve 28038 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri: V, No: 124 sayılı "Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" ile döviz kuru riski karşılığı hesaplamaları Avrupa Birliği direktifleri ile uyumlu hale getirilmiştir.

31.12.2010 tarihi itibariyle 16 aracı kurumdan 6 tanesinin döviz kuru riski bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi için döviz kuru riski karşılığında artış yaşanmıştır. Artışın nedeni Direktifin döviz cinsine bakılmaksızın net açık uzun veya kısa pozisyonların toplanarak risk karşılığı hesaplanmasını öngörmesidir. Seri:V, No:34 sayılı Tebliğ uyarınca ise döviz kuru riski karşılığı her bir döviz cinsi itibari ile bulunan tutarın sermaye yeterliliği tabanının % 2 sini aşan kısmının % 8'i olarak hesaplanmaktadır. 4 kurum için ise özsermaye hesaplamasındaki yöntem değişikliği nedeniyle döviz kuru riski karşılığı düşmüştür. Döviz kuru riski ile ilgili bir diğer nokta ise Türkiye'de faaliyet gösteren aracı kurumların döviz pozisyonlarının toplam pozisyonları içerisinde çok önemli bir yer tutmamasıdır. Ancak foreks işlemleri olarak da tabir edilen kaldıraçlı döviz işlemlerinin, yalnızca aracı kurumlar tarafından yapılıyor olması da, aracı kurumların bu sektöre olan ilgisini giderek arttırmaktadır. Bu kapsamda kaldıraçlı döviz işlemleri yetkisi olan aracı kurumlar için döviz pozisyonundan kaynaklanan risklerin ayrıca ele alınmasında yarar olduğu düşünülmektedir.

5. Yoğunlaşma Riski

Direktife göre; bir müşteriden ya da birbiriyle ilişkili müşterilerden olan ve özsermayenin %10'una eşit ya da bu oranı aşan tutarlar büyük pozisyonlar olarak kabul edilmekte ve yoğunlaşma riski ayrılması gerekmektedir. Buna göre aşağıda yer alan limitleri aşan tutarlar için hesaplanan riskin, karşılık gelen oranda artırılarak ayrıca yoğunlaşma riski ayrılması gerekmektedir.

TABLO XIX: Yoğunlaşma Riskine İlişkin Tablo

Limiti aşan kısım	Oran
%10 ile %40 arasında	Pozisyon Riskinin 2 Katı
%40 ile %60 arasında	Pozisyon Riskinin 3 Katı
%60 ile %80 arasında	Pozisyon Riskinin 4 Katı
%80 ile %100 arasında	Pozisyon Riskinin 5 Katı
%100 ile %250 arasında	Pozisyon Riskinin 6 Katı
%250'nin üstünde	Pozisyon Riskinin 9 Katı

Seri:V No:34 sayılı Tebliğ uyarınca yoğunlaşma riski, aracı kurumun belirli bir varlık veya yükümlülüğünün, sermaye yeterliliği tabanının önemli bir oranını oluşturması halindeki riski ifade eder. Bir ihraççıya ait sermaye piyasası araçlarının veya bir kişi veya kurumdan olan alacak toplamının veya bu Tebliğ uyarınca pozisyon riski hesaplanması öngörülen kalemlerin herhangi birisinin sermaye yeterliliği tabanının;

a) % 40 ını aşması ve % 60 na kadar olması halinde, aşan kısım için bu Tebliğ'in 1 numaralı ekinde pozisyon riski için öngörülen oranın 3 katı,

b) % 60 ını aşması ve % 80 ine kadar olması halinde, aşan kısım için bu Tebliğ'in 1 numaralı ekinde pozisyon riski için öngörülen oranın 4 katı,

c) % 80 ini aşması ve % 100 üne kadar olması halinde, aşan kısım için bu Tebliğ'in 1 numaralı ekinde pozisyon riski için öngörülen oranın 5 katı,

d) % 100 ünü aşması ve % 250 sine kadar olması halinde, aşan kısım için bu Tebliğ'in 1 numaralı ekinde pozisyon riski için öngörülen oranın 6 katı,

e) % 250 sini aşması halinde, aşan kısım için bu Tebliğ'in 1 numaralı ekinde pozisyon riski için öngörülen oranın 9 katı,

kadar ayrıca yoğunlaşma riski için karşılık ayrılır.

Tablo XVIII'de 16 aracı kurum için Seri:V No:34 sayılı Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında ve Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan döviz kuru riski karşılığı yer almaktadır.

TABLO XX: Aracı Kurumların Yoğunlaşma Riski Karşılaştırmaları

	Sermaye Yeterliliği Tabanı Yaklaşımı	Özsermaye Yaklaşımı
Aracı Kurum 1	283.761	14.041.091
Aracı Kurum 2	0	0
Aracı Kurum 3	148.575	0
Aracı Kurum 4	0	0
Aracı Kurum 5	0	0
Aracı Kurum 6	0	86.525
Aracı Kurum 7	0	0
Aracı Kurum 8	0	186.165
Aracı Kurum 9	0	0
Aracı Kurum 10	0	126.140
Aracı Kurum 11	50.219	0
Aracı Kurum 12	0	7.741
Aracı Kurum 13	0	0
Aracı Kurum 14	0	0
Aracı Kurum 15	118.450	17.828
Aracı Kurum 16	9.845	0
Toplam	610.849	14.465.490

31.12.2010 tarihi itibarıyla sermaye yeterliliği tabanı yaklaşımı uyarınca 16 aracı kurumdan 5 tanesinin yoğunlaşma riski bulunmaktadır. Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan özsermaye yaklaşımı uyarınca bu aracı kurumlardan 3 tanesinin yoğunlaşma riski sıfırlanmıştır. Bunun nedeni, özsermaye hesaplamasındaki yöntem değişikliği nedeniyle aracı kurumların özsermayenin artması nedeniyle limitlerin yükselmesidir. Diğer taraftan, 4 yoğunlaşma riski bulunmayan aracı kurumun yeni yöntemle yoğunlaşma riski ortaya

çıkmiştir. Artışın nedeni, sermaye yeterliliği tabanı yaklaşımı uyarınca daha önce pozisyon riski hesaplanan kalemler için Direktifler uyarınca kredi riski hesaplanması ve ayrılan risk karşılığının artmasıdır.

6. Operasyonel Risk

Ülkemiz düzenlemelerinde operasyonel risk ayrı bir risk kalem olarak hesaplanmamaktadır. Ancak, son üç ayda oluşan faaliyet giderleri sermaye yeterliliği tabanı ile karşılaştırma kalemi yapılmaktadır. Bu anlamda, mevcut düzenleme çerçevesinde doğrudan operasyonel risk hesaplaması yapılsa da AB düzenlemelerinde yer alan istisnalara benzer şekilde giderlerin belirli bir kısmı sermaye yeterliliği hesaplamalarında karşılaştırma kalemi olarak kullanılmaktadır.

Diğer taraftan, Basel II ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri uyarınca operasyonel risk ayrı bir risk kalemi olarak hesaplanmakta ve diğer risk tutarlarına eklenerek özsermaye ile karşılaştırılmaktadır. Direktifler uyarınca operasyonel risk için bulundurulması gereken sermaye yeterliliği tutarı

- i. Temel gösterge yöntemi,
- ii. Standart yöntem
- iii. Alternatif yöntem

üç yöntemle hesaplanabilmektedir.

a. Temel Gösterge Yöntemi

Operasyonel risk için bulundurulması gereken sermaye yeterliliği tutarı net faiz geliri ve faiz dışı gelirin toplamının son üç yıldaki ortalamasının % 15'i olarak hesaplanmaktadır.

Direktif uyarınca, net faiz geliri ve faiz dışı gelir rakamı hesaplanırken aşağıda yer alan kalemlerin toplanması gerekmektedir.

- Faiz alacakları ve benzer gelirler,
 - Ödenecek faiz ve benzer giderler,
 - Hisse senedi ve sabit getirili menkul kıymetlerden gelirler,
 - Komisyon gelirleri,
 - Komisyon giderleri,
 - Finansal operasyonellerden net kar/ zarar,
 - Diğer operasyonel gelirler,
- Net faiz geliri ve faiz dışı gelir hesaplanırken, vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler hesaplarında izlenen menkul kıymetlerin satışından kaynaklanan kârlar ve zararlar, olağanüstü gelirler ve sigortadan tazmin edilen tutarlar hesaplama dışı tutulmalıdır.

b. Standart Yöntem

Operasyonel risk için bulundurulması gereken sermaye yeterliliği tutarı; net faiz ve faiz dışı gelirin kuruluşun faaliyet gösterdiği iş segmentleri bazında belirlenen ağırlıklar ile çarpılmasından elde edilmektedir.

TABLO XXI: Standart Yönteme İlişkin Tablo

İş segmenti	Faaliyetler	Ağırlıklar
Kurumsal finansman	Aracılık yüklenimi yoluyla finansal araçların satılması Aracılık yüklenimi ile ilgili hizmetler Yatırım danışmanlığı Sermaye yapısı, birleşme ve bölünme gibi hususlarda danışmanlık Finansal Araçlara ilişkin araştırma ve yatırım analiz raporları hazırlamak	% 18
Alım-Satım	Kendi hesabından işlem yapma Müşteri emirlerinin alınması ve iletilmesi Müşteri emirlerinin gerçekleştirilmesi Finansal araçların yüklenim taahhüdü	% 18

	olmadan pazarlanması MTF işletmek	
Perakende Aracılık	Müşteri emirlerinin alınması ve iletilmesi Müşteri emirlerinin gerçekleştirilmesi Finansal araçların yüklenim taahhüdü olmadan pazarlanması	% 12
Ticari Bankacılık	Mevduat kabul edilmesi Kredi verilmesi	% 15
Perakende bankacılık	Mevduat kabul edilmesi Kredi verilmesi	% 12
Ödeme ve takas hizmetleri	Para transfer hizmetleri Ödeme araçları ihracı ve yönetimi	% 18
Saklama hizmetleri	Finansal araçların müşteri adına saklanması (nakit/teminat yönetimi ve saklamacılık hizmetleri dahil)	% 15
Varlık Yönetimi	Portföy yönetimi Yatırım fonu yönetimi Diğer Varlık yönetim şekilleri	% 12

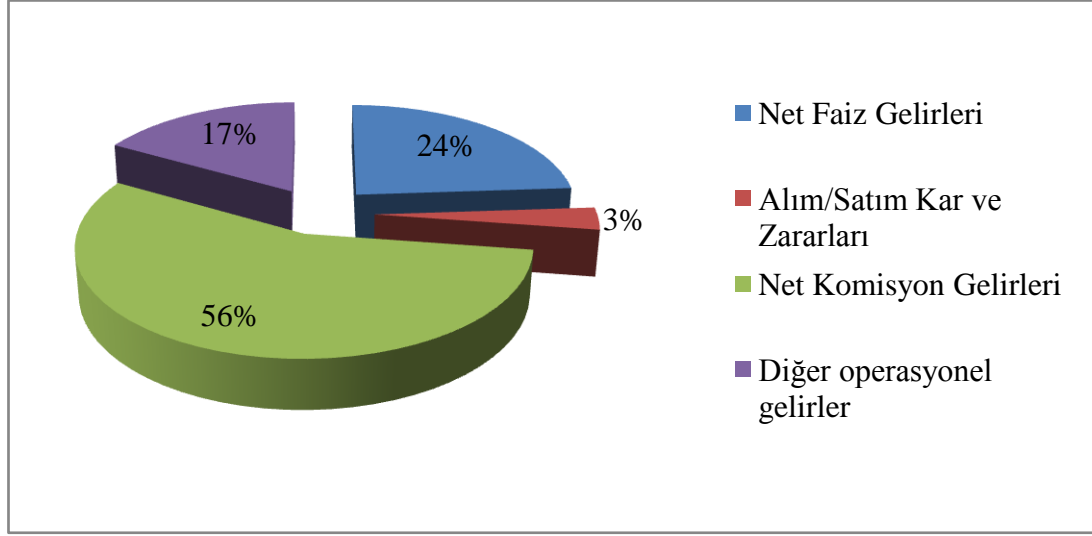
c. Gelişmiş Ölçüm Teknikleri

Direktifte belirtilen şartları taşıyan kuruluşlara düzenleyici otorite tarafından basit gösterge yaklaşımı ve standart yaklaşım dışında gelişmiş ölçüm teknikleri ile de operasyonel risk ölçülmesine izin verilebilir.

Kuruluşlara söz konusu gelişmiş yöntemleri kullanmaları için izin verilirken nicel standartların yanında iç ve dış tarihi verilerin varlığı, senaryo analizi, iş ortamı ve iç kontrol sistemlerine ilişkin veriler gibi nitel bazı standartların bulundurulması da istenmektedir.

Ayrıca, yetkili otorite tarafından onaylanmak şartıyla, gelişmiş ölçüm teknikleri diğer yaklaşımlarla birlikte kullanılabilir.

GRAFİK 5: Çalışmada yer alan aracı kurumların gelir dağılımları

Çalışmada yer alan aracı kurumlara ilişkin operasyonel risk hesaplamasında basit gösterge yaklaşımına temel olan gelir dağılımı Grafik 5’te yer almaktadır. Buna göre; gelirlerin büyük bir bölümünü komisyon gelirleri oluştururken % 24’lük kısmını da net faiz gelirleri oluşturmaktadır.

Tablo XX’de, 16 aracı kurum için 31.12.2010 tarihi itibariyle Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca temel gösterge yaklaşımı ile hesaplanan operasyonel risk karşılığı yer almaktadır.

TABLO XXII: Aracı Kurumların Operasyonel Risk Karşılıkları

	Operasyonel Risk Karşılığı
Aracı Kurum 1	17.713.781
Aracı Kurum 2	688.822
Aracı Kurum 3	1.910.973
Aracı Kurum 4	1.653.759
Aracı Kurum 5	7.671.431
Aracı Kurum 6	1.541.500
Aracı Kurum 7	302.522
Aracı Kurum 8	4.618.109
Aracı Kurum 9	324.473
Aracı Kurum 10	79.285

Aracı Kurum 11	1.148.673
Aracı Kurum 12	209.893
Aracı Kurum 13	336.881
Aracı Kurum 14	4.262.689
Aracı Kurum 15	1.504.433
Aracı Kurum 16	378.687

E. Özsermaye ve Risk Karşılıkları Toplamı Karşılaştırması

Tablo XXI’de 16 aracı kurumun Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında hesaplanan risk karşılıklarının sermaye yeterliliği tabanına yüzdesel oranı ile Basel II ile uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan risk karşılıkları toplamının yine Direktifler uyarınca hesaplanan özsermayeye yüzdesel oranı yer almaktadır.

TABLO XXIII: Risk Karşılıkları Toplamı/Özsermaye

	Sermaye Yeterliliği Tabanı Yaklaşımı	Özsermaye Yaklaşımı	Nominal Değişim
Aracı Kurum 1	58,4	34,3	-24,0
Aracı Kurum 2	16,7	-	-16,7
Aracı Kurum 3	55,5	11,8	-43,6
Aracı Kurum 4	14,1	31,8	17,7
Aracı Kurum 5	19,2	5,9	-13,3
Aracı Kurum 6	12,6	12,7	0,1
Aracı Kurum 7	35,0	7,5	-27,5
Aracı Kurum 8	13,8	17,6	3,8
Aracı Kurum 9	7,1	2,5	-4,6
Aracı Kurum 10	30,0	11,7	-18,2
Aracı Kurum 11	2,9	11,7	8,8
Aracı Kurum 12	16,7	26,2	9,5
Aracı Kurum 13	27,7	6,2	-21,5
Aracı Kurum 14	46,6	14,5	-32,1
Aracı Kurum 15	44,5	31,7	-12,8
Aracı Kurum 16	59,2	44,2	-15,0

16 aracı kurumdan 4 tanesi için risk karşılıkları toplamının özsermayeye oranının arttığı gözlenirken, 1 aracı kurumun oranında değişim yaşanmamış, 10 aracı kurum için söz konusu oran düşüş göstermiş, 2 nolu aracı kurum için ise karşılaştırma dikkate alınmamıştır. Artış yaşanan aracı kurumlarda artışın önemli bir nedenini operasyonel risk için ayrı bir kalemde risk karşılığı ayrılması oluşturmaktadır. Operasyonel risk karşılığının eklenmesi ile aracı kurumların risk karşılıkları toplamında artış olmakla birlikte, 11 aracı kurum için risk karşılıkları toplamının özsermayeye oranının azalmasının nedeni özsermaye hesaplama yönteminde yapılan değişiklik, bir başka deyişle direktif uyarınca hesaplanan özsermayenin, mevcut durumda hesaplanan özsermayeye göre çalışmaya dâhil olan 16 aracı kurum için toplamda % 17,28 fazla olmasıdır.

Diğer taraftan, mevcut düzenlemeler uyarınca aracı kurumların sermaye yeterliliği tabanları,

- a) Sahip oldukları yetki belgelerine tekabül eden asgari özsermayeleri,
- b) Risk karşılığı,
- c) Değerleme gününden önceki son üç ayda oluşan faaliyet giderleri

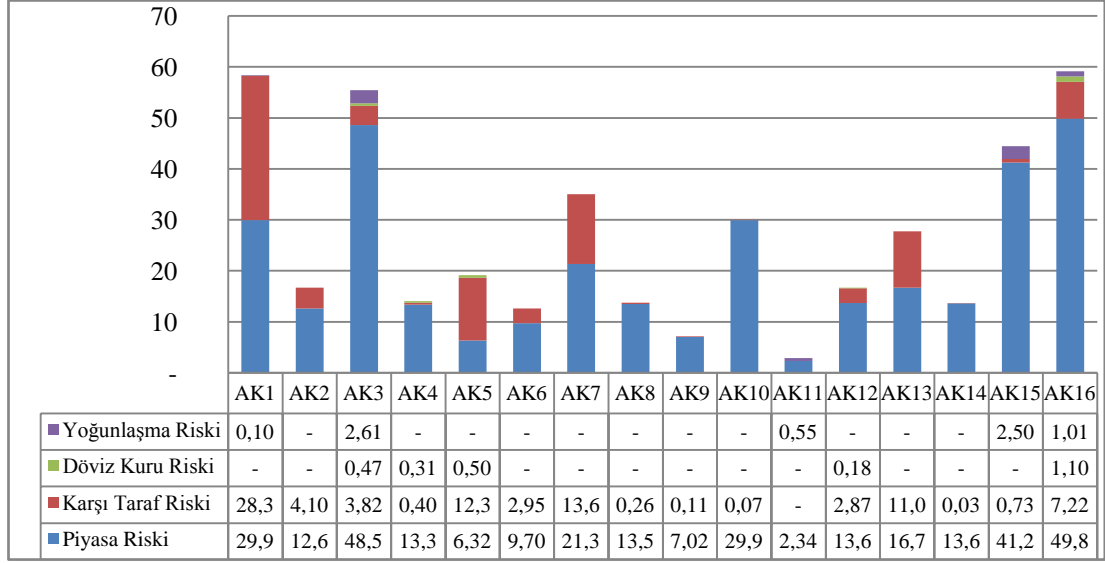
kalemlerinin herhangi birinden az olamaz. Bu kapsamda, yukarıda yer alan üç oranın en yüksek tutarının özsermayeye oranı ise Tablo XXII'de yer almaktadır. Buna göre; 6 aracı kurum için yukarıdaki tutarlardan en yüksek risk karşılığı toplamı olduğu için sermaye yeterliliği karşılaştırmasına konu tutar risk karşılığı tutarı olmuştur. Diğer aracı kurumlar için ise asgari özsermaye tutarı veya son üç ayda oluşan faaliyet giderleri karşılaştırma kalemi olarak yer almıştır. Bu durumda ise sadece 2 aracı kurumun sermaye yeterliliği oranında artış yaşanmış, diğer aracı kurumlar için ise düşüş gözlenmiştir.

TABLO XXIV: Sermaye Yeterliliği Oranı

	Sermaye Yeterliliği Tabanı Yaklaşımı	Özsermaye Yaklaşımı	Nominal Değişim
Aracı Kurum 1	58,4	34,3	-24,1
Aracı Kurum 2	23,1	-	
Aracı Kurum 3	70,1	11,8	-58,3
Aracı Kurum 4	22,5	31,8	9,3
Aracı Kurum 5	19,2	5,9	-13,3
Aracı Kurum 6	20,0	12,7	-7,3
Aracı Kurum 7	35,0	7,5	-27,5
Aracı Kurum 8	13,8	17,6	3,8
Aracı Kurum 9	29,1	2,5	-26,6
Aracı Kurum 10	30,0	11,7	-18,3
Aracı Kurum 11	22,1	11,7	-10,4
Aracı Kurum 12	97,0	26,2	-70,8
Aracı Kurum 13	55,6	6,2	-49,4
Aracı Kurum 14	46,6	14,5	-32,1
Aracı Kurum 15	68,5	31,7	-36,8
Aracı Kurum 16	82,1	44,2	-37,9

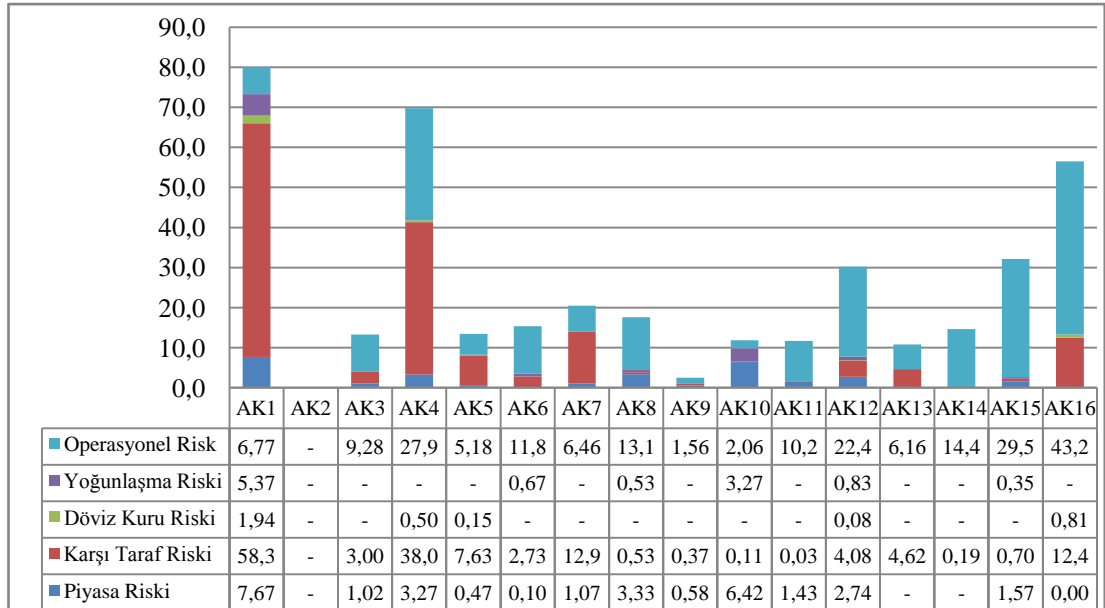
Çalışmada yer alan 16 aracı kurumun Seri:V, No:34 sayılı Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında hesaplanan yoğunlaşma riski, döviz kuru riski, karşı taraf riski ve piyasa riski karşılıklarının özsermaye yüzdesel oranı Grafik 6'da yer almaktadır.

GRAFİK 6: Risklerin Aracı Kurum Bazında Yüzdesel Dağılımı

Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan operasyonel risk, yoğunlaşma riski, döviz kuru riski, karşı taraf riski ve piyasa riski karşılıklarının özsermaye yüzdesel oranı Grafik 7’de yer almaktadır.

GRAFİK 7: Çalışmada yer alan aracı kurumların özsermaye yaklaşımı yöntemi ile hesaplanan risk karşılıklarının özsermayeye oranı

Aracı kurumların risk karşılıkları toplamının özsermayeye oranı birbirinden farklılık göstermekle beraber, karşı taraf riski ve operasyonel risk karşılıkları toplam risk karşılıkları içerisinde önemli yer tutmaktadır.

F. Ampirik Çalışma Sonuçları

- Türkiye’de faaliyet gösteren 92 aracı kurumdan 2006/49 sayılı Direktif uyarınca yatırım şirketlerinin tabi olduğu 730.000 € başlangıç sermayesi yükümlülüğünü 85 aracı kurum yerine getirirken 7 tanesi başlangıç sermayesi yükümlülüğünü yerine getirememiştir.
- Aracı kurumların AB direktifleri uyarınca hesaplanan sermaye yeterliliğine esas özsermayelerinde 4 aracı kurum için büyük oranda artış yaşanmış, bu artışların söz konusu aracı kurumların bilançolarında yer alan yüksek meblağlı maddi duran varlık ve ilişkili kişilerden alacakların yeni sistemde indirim kalemi olmamasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Ayrıca, yeni sistemde 5 aracı kurumun özsermayelerinde düşüş yaşanmıştır. Toplamda; 16 aracı kurum için Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan özsermayenin yürürlükteki düzenlemeler uyarınca hesaplanan özsermaye rakamlarından % 17,28 fazla olduğu anlaşılmıştır.

Kısa vadeli alacaklar ve kısa vadeli borçlar için direktif uyarınca pozisyon riski hesaplanmamasından dolayı Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan pozisyon riski, tüm aracı kurumlar için büyük oranda düşüş göstermiştir. Karşı taraf risk karşılığı ise 15 aracı kurum için artış gösterirken, 1 aracı kurum için düşüş göstermiştir. Artışların en önemli nedenini, mevcut düzenlemeler uyarınca müşterilerden, mali kurumlardan ve takas kurumlarından alacakları içeren

kısa vadeli alacaklar için pozisyon riski hesaplanırken sermaye yeterliliği direktifleri uyarınca kısa vadeli alacaklar için karşı taraf riski karşılığı hesaplanmamıştır. 16 aracı kurumdan 6 tanesinin döviz kuru riski bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi için Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan döviz kuru riski karşılığında artış yaşanmıştır. Artışın nedeni Direktifin döviz cinsine bakılmaksızın net açık uzun veya kısa pozisyonların toplanarak risk karşılığı hesaplanmasını öngörmesidir. Seri:V, No:34 sayılı Tebliğ uyarınca ise döviz kuru riski karşılığı her bir döviz cinsi itibari ile bulunan tutarın sermaye yeterliliği tabanının % 2 sini aşan kısmının % 8'i olarak hesaplanmaktadır. 4 kurum için ise özsermaye hesaplamasındaki yöntem değişikliği nedeniyle döviz kuru riski karşılığı düşmüştür.

Sonuç itibariyle, Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında hesaplanan risk karşılıklarının sermaye yeterliliği tabanına yüzdesel oranı ile Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan risk karşılıkları toplamının yine Direktifler uyarınca hesaplanan özsermayeye yüzdesel oranı karşılaştırıldığında, yani bir diğer deyişle aracı kurumların taşıdıkları risk ile sermaye gereksinimi arasındaki oran 16 aracı kurumdan 4 tanesi için artarken, 1 aracı kurumun oranında değişim yaşanmamış, 10 aracı kurum için söz konusu oran düşüş göstermiş, 1 aracı kurum için ise karşılaştırma dikkate alınmamıştır. Artış yaşanan aracı kurumlarda artışın önemli bir nedenini operasyonel risk için ayrı bir kaleme risk karşılığı ayrılması oluşturmaktadır. Operasyonel risk karşılığının eklenmesi ile aracı kurumların risk karşılıkları toplamında artış olmakla birlikte 11 aracı kurum için risk karşılıkları toplamının özsermaye oranının azalmasının nedeni özsermaye hesaplama yönteminde yapılan değişikliktir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sonuç ve Değerlendirme

Tezin bütününde finansal kuruluşların maruz oldukları riskler ve sermaye yeterliliği uygulamaları Basel düzenlemeleri kapsamında ayrıntılı olarak ele alınmış olup, son olarak da Basel II düzenlemesini esas alan AB düzenlemesi ülkemizde de uygulamaya başlanırsa sermaye piyasamızda faaliyet göstermekte olan aracı kurumların sermaye yeterliliği ve mali durumlarına ilişkin olası etkiler sayısal olarak ortaya konmuştur.

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri temel olarak finansal kuruluşların sistemik önemleri nedeniyle, risklerin doğru bir şekilde ölçülmesini ve maruz kalınan riskler için yeterli düzeyde sermaye tutulmasını hedeflemektedir. Ancak bankacılık faaliyetlerinin sürekli olarak değişmesi ve gelişmesi, bankaların bilanço dışı faaliyetlerinin büyümesi, sınır ötesi faaliyetlerde bulunulması ve her ulusal düzenlemenin aynı standartta olmaması düzenleyici otoriteler önündeki en büyük sorunlardan birisi olarak durmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin ve dolayısıyla risklerinin sürekli olarak değişmesi sermaye yeterliliği düzenlemelerinin de bu gelişmelere uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, Basel Komitesi öncülüğünde ulusal otoriteler de sermaye yeterliliği uygulamalarını güncellemektedirler. Ancak bu süreçlerin uzun sürmesi, bankalar üzerindeki doğrudan ve genel ekonomik aktivite üzerindeki dolaylı sayısal etkilerinin tahmin edilmesinde yaşanan sıkıntılar ve düzenlemelerin yapılması sürecine değişik çıkar grupları tarafından etkide bulunulması her zaman en doğru sonuçların/düzenlemelerin ortaya konmasını zorlaştırmaktadır.

Nitekim son finansal kriz sonrası Basel düzenlemelerine gerek uygulayıcılar gerekse de akademik dünyadan büyük eleştiriler gelmiştir. Ancak bunların ortaya konabilmesi ya da daha fazla duyulur hale gelmesi ancak finansal kriz ile mümkün hale gelmiştir. Bu kapsamda, bir tepki düzenlemesi olarak ortaya çıkan Volcker Kuralı ve Basel III düzenlemesine ilişkin değerlendirmeler de tezimizde sunulmuştur.

Daha önce de ifade edildiği üzere Basel II düzenlemesi, ilk Basel düzenlemesinin ölçeğinden bağımsız olarak her bankanın risklerinin ölçümünde standart yöntemlerin uygulandığı yaklaşımını terk ederek, içsel risk ölçüm metotlarına da izin vermiş ve birbirini tamamlayan üç yapısal bloğun üzerine inşa edilmiş bulunmaktadır. Basel II'nin en kapsamlı bileşenini birinci yapısal blok oluşturmaktadır. Bu blokta, standart veya içsel derecelendirme yaklaşımlarına göre bankaların sermaye yeterliliği hesaplamaları öngörülmüştür. Banka ve denetim otoritesinin incelemesi ile kamuya açıklama yapmak yoluyla piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik olan ikinci ve üçüncü yapısal bloklar ise, birinci yapısal blokta tercih edilen hesaplama yaklaşımlarından bağımsız olarak, finansal istikrar açısından her zaman hedeflenmesi gereken unsurlar olarak benimsenmiştir.

Avrupa Komisyonu Basel II düzenlemeleri çerçevesinde 1 Ocak 2007'den itibaren geçerli olmak üzere Sermaye Yükümlülükleri Direktifini (CRD) yayımlamıştır. Bu direktif ileri metotları da içerecek şekilde 2008 yılı başından itibaren tüm yatırım firmaları ve kredi kuruluşları-diğer bir deyişle bankalar- için uygulamaya başlamıştır. Türkiye'de de BDDK tarafından 24.02.2011 tarihinde yayınlanan ve aynı zamanda Basel II/CRD'ye paralel olan yeni sermaye yeterliliği

düzenlemelerine uyumun sağlanması için yine BDDK'nın aynı tarihli kararı uyarınca 01.07.2011 – 30.06.2012 tarihleri arasında bir geçiş süreci öngörülmüştür.

Basel II düzenlemeleri uygulamaya başlanmadan önce gerek ulusal bazda gerekse de ulusal otoriteler tarafından sayısal etki çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda ülkemizde de BDDK tarafından sonuncusu Mart 2010 tarihli veriler üzerinden olmak üzere 3 adet sayısal etki çalışması yapılmıştır.

Tez kapsamında yapılan çalışmada ise, 31.12.2010 tarihi itibari ile faaliyette olan 92 aracı kurum arasından özsermaye büyüklükleri dikkate alınarak seçilen büyük, orta ve küçük ölçekte olmak üzere 16 aracı kurumun 31.12.2010 tarihli bağımsız denetimden geçmiş sermaye yeterliliği tabloları ile UFRS uyumlu bilanço ve gelir tabloları kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle ülkemizde yürürlükte bulunan Seri:V No:34 sayılı Tebliğ kapsamında hazırlanan sermaye yeterliliği tablolarına ilişkin veriler derlenmiştir. Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri kapsamında aracı kurum verilerine ulaşmak için ise aracı kurumların bağımsız denetimden geçen ayrıntılı sermaye yeterliliği tablolarından alınan veriler kullanılmıştır. Bunu müteakip, UFRS'ye uyumlu olarak hesaplanan özsermaye kalemleri üzerinden mevcut düzenleme ve Basel II düzenlemesi kapsamında karşılaştırmalı olarak sermaye yeterliliği tabanları, her bir risk için ayrılan karşılıklar hesaplanmıştır.

- Yapılan çalışmada, Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca standart yöntemle hesaplanan pozisyon – diğer bir deyişle piyasa- risk karşılığı Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında hesaplanan pozisyon riskine oranla % 78,46 düşüş gösterirken karşı taraf riski % 88,28 artış göstermiştir. Bunun önemli nedenlerinden biri Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında pozisyon riski ayrılan kısa ve uzun vadeli ticari alacaklar ile diğer alacaklar

için Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca karşı taraf riski ayrılmasıdır. Döviz kuru riski karşılığında da bir artış yaşanmış olup, artış sadece döviz pozisyonu olan 6 aracı kurumu etkilemiştir. Sermaye Yeterliliği Tebliği kapsamında pozisyon riski, karşı taraf riski, döviz kuru riski ve yoğunlaşma riski için hesaplanan risk karşılıklarının toplamı 209.674.957 TL iken diğerlerinin yanı sıra operasyonel riski de kapsayan Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan risk karşılıkları toplamı 256.143.622 TL olarak gerçekleşmiştir. Artışın 44.345.912 TL'lik kısmı operasyonel risk karşılığında kaynaklanmaktadır.

- Ayrıca, Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri uyarınca hesaplanan sermaye yeterliliği tabanında maddi duran varlıkların özsermayeden indirim kalemi yapılmaması gibi değişikliklerden dolayı sermaye yeterliliği ölçümünde kullanılan sermaye tabanı tutarı 483.269.327 TL'den 566.795.295 TL'ye artış göstermiştir.
- Sonuç olarak, (risk karşılıkları / özsermaye) oranı sermaye yeterliliği tabanı yaklaşımı için ortalama % 28,7; Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri kapsamında hesaplanan özsermaye yaklaşımı için ortalama % 26,7 olarak gerçekleşmiştir.
- Bu kapsamda, mevcut düzenlemelerimizin Basel II uyumlu Avrupa Birliği Direktifleri ile karşılaştırıldığında sermaye yeterliliği ölçümünde kullanılan özsermaye hesaplamasında yakın sonuçlar vermekle birlikte daha ihtiyatlı olduğu, diğer taraftan karşı taraf riski ayrılması gereken bazı kalemler için pozisyon riski karşılığı ayrılmasını öngörmesi ve operasyonel risk karşılığına

risk karşılığı toplamında yer vermemesi nedeniyle aracı kurumların risklilik durumunu tam olarak yansıtılmasında aksaklıklara sahip olduğu söylenebilir.

- Bunun yanı sıra sayısal olarak ortaya konmamış olsa bile Basel III düzenlemelerinin ülkemiz aracı kurumları açısından uygulanmaya başlanmış olması halinde bile, ek sermaye şartının ortaya çıkmayacağı düşünülmektedir. Zira mevcut düzenlemede oldukça ihtiyatlı bir likidite rasyosu uygulanmakta olup, aynı zamanda aracı kurumların bilanço dışı riskli faaliyetlerine Sermaye Piyasası Kurulu tarafından izin verilmemektedir.

Ek1

Aracı Kurumların Başlangıç Özsermayeleri ²⁴²		
	Özsermaye (TL)	Özsermaye (€)
Aracı Kurum 1	975.163	472.233,90
Aracı Kurum 2	985.884	477.425,67
Aracı Kurum 3	1.191.639	577.064,89
Aracı Kurum 4	1.293.455	626.370,46
Aracı Kurum 5	1.349.669	653.592,74
Aracı Kurum 6	1.372.493	664.645,52
Aracı Kurum 7	1.459.670	706.861,99
Aracı Kurum 8	1.581.400	765.811,14
Aracı Kurum 9	1.594.773	772.287,17
Aracı Kurum 10	1.645.611	796.906,05
Aracı Kurum 11	1.681.034	814.060,05
Aracı Kurum 12	1.740.850	843.026,63
Aracı Kurum 13	1.783.131	863.501,69
Aracı Kurum 14	1.812.176	877.567,07
Aracı Kurum 15	1.898.979	919.602,42
Aracı Kurum 16	2.209.779	1.070.110,90
Aracı Kurum 17	2.611.941	1.264.862,47
Aracı Kurum 18	2.713.475	1.314.031,48
Aracı Kurum 19	3.012.525	1.458.850,01
Aracı Kurum 20	3.110.313	1.506.205,00
Aracı Kurum 21	3.169.325	1.534.782,08
Aracı Kurum 22	3.301.153	1.598.621,31
Aracı Kurum 23	3.358.762	1.626.519,13
Aracı Kurum 24	3.387.905	1.640.631,96
Aracı Kurum 25	3.413.658	1.653.103,15
Aracı Kurum 26	3.485.169	1.687.733,17
Aracı Kurum 27	3.646.839	1.766.023,73
Aracı Kurum 28	4.185.612	2.026.930,75
Aracı Kurum 29	4.469.648	2.164.478,45
Aracı Kurum 30	4.651.700	2.252.639,23
Aracı Kurum 31	5.009.742	2.426.025,23
Aracı Kurum 32	5.120.948	2.479.877,97
Aracı Kurum 33	5.367.479	2.599.263,44
Aracı Kurum 34	5.427.403	2.628.282,32
Aracı Kurum 35	5.648.912	2.735.550,61
Aracı Kurum 36	5.697.680	2.759.167,07
Aracı Kurum 37	5.702.328	2.761.417,97

²⁴² 31.12.2010 tarihi itibari ile TL/€ döviz kuru 2,065 olarak alınmıştır.

Aracı Kurum 38	5.820.158	2.818.478,45
Aracı Kurum 39	5.893.494	2.853.992,25
Aracı Kurum 40	5.911.489	2.862.706,54
Aracı Kurum 41	6.393.017	3.095.892,01
Aracı Kurum 42	6.868.558	3.326.178,21
Aracı Kurum 43	8.228.524	3.984.757,38
Aracı Kurum 44	8.821.811	4.272.063,44
Aracı Kurum 45	9.107.674	4.410.495,88
Aracı Kurum 46	9.164.407	4.437.969,49
Aracı Kurum 47	9.170.681	4.441.007,75
Aracı Kurum 48	9.467.422	4.584.707,99
Aracı Kurum 49	9.584.846	4.641.572,01
Aracı Kurum 50	9.970.648	4.828.400,97
Aracı Kurum 51	10.728.718	5.195.505,08
Aracı Kurum 52	10.774.921	5.217.879,42
Aracı Kurum 53	11.416.045	5.528.351,09
Aracı Kurum 54	11.913.269	5.769.137,53
Aracı Kurum 55	12.053.757	5.837.170,46
Aracı Kurum 56	12.294.451	5.953.729,30
Aracı Kurum 57	13.489.286	6.532.341,89
Aracı Kurum 58	13.786.113	6.676.083,78
Aracı Kurum 59	17.960.698	8.697.674,58
Aracı Kurum 60	17.993.759	8.713.684,75
Aracı Kurum 61	18.318.621	8.871.002,91
Aracı Kurum 62	18.950.339	9.176.919,61
Aracı Kurum 63	19.070.802	9.235.255,21
Aracı Kurum 64	19.906.751	9.640.073,12
Aracı Kurum 65	20.017.484	9.693.696,85
Aracı Kurum 66	22.444.902	10.869.201,94
Aracı Kurum 67	26.811.545	12.983.799,03
Aracı Kurum 68	29.677.729	14.371.781,60
Aracı Kurum 69	30.714.070	14.873.641,65
Aracı Kurum 70	31.429.392	15.220.044,55
Aracı Kurum 71	31.475.913	15.242.572,88
Aracı Kurum 72	34.253.313	16.587.560,77
Aracı Kurum 73	37.231.088	18.029.582,57
Aracı Kurum 74	37.902.440	18.354.692,49
Aracı Kurum 75	39.194.861	18.980.562,23
Aracı Kurum 76	40.444.453	19.585.691,53
Aracı Kurum 77	42.611.709	20.635.210,17
Aracı Kurum 78	44.728.200	21.660.145,28
Aracı Kurum 79	49.643.726	24.040.545,36
Aracı Kurum 80	51.129.923	24.760.253,27

Aracı Kurum 81	52.781.800	25.560.193,70
Aracı Kurum 82	59.980.437	29.046.216,46
Aracı Kurum 83	60.802.142	29.444.136,56
Aracı Kurum 84	61.554.046	29.808.254,72
Aracı Kurum 85	62.580.964	30.305.551,57
Aracı Kurum 86	65.316.512	31.630.272,15
Aracı Kurum 87	81.199.929	39.321.999,52
Aracı Kurum 88	90.691.585	43.918.443,10
Aracı Kurum 89	104.023.305	50.374.481,84
Aracı Kurum 90	110.099.153	53.316.781,11
Aracı Kurum 91	316.635.985	153.334.617,43
Aracı Kurum 92	366.310.325	177.389.987,89

Ek 2

Aracı Kurum	Aracı Kurum 1	Aracı Kurum 2	Aracı Kurum 3	Aracı Kurum 4	Aracı Kurum 5	Aracı Kurum 6	Aracı Kurum 7	Aracı Kurum 8
Ana Sermaye	308.915.683	1.805.628	38.528.489	5.863.748	122.686.594	9.457.983	4.682.519	40.892.172
Katkı Sermaye	-	9.139.384	-	46.037	25.362.790	3.523.456	-	-
Toplam Özsermaye	261.656.292	-	20.589.216	5.909.785	148.049.384	12.981.439	4.682.519	35.047.832

Risk Karşılığı Toplamı								
Piyasa Riski	20.062.400	403.924	210.732	193.133	690.122	13.030	49.907	1.168.468
Karşı Taraf Riski	152.585.623	110.663	617.341	2.248.054	11.293.036	354.741	606.132	186.165
Döviz Kuru Riski	5.067.828	0	0	29.471	222.424	0	0	
Yoğunlaşma Riski	14.041.091	0	0	0	0	86.525	0	186.165
Operasyonel Risk	17.713.781	688.822	1.910.973	1.653.759	7.671.431	1.541.500	302.522	4.618.109
Toplam	209.470.724	1.203.408	2.739.046	4.124.417	19.877.013	1.995.796	958.561	6.158.907
Risk Karşılığı Toplamı/ Özsermaye	80,06	-	13,30	69,79	13,43	15,37	20,47	17,57

Aracı Kurum	Aracı Kurum 9	Aracı Kurum 10	Aracı Kurum 11	Aracı Kurum 12	Aracı Kurum 13	Aracı Kurum 14	Aracı Kurum 15	Aracı Kurum 16
Ana Sermaye	18.922.895	3.854.466	8.625.662	933.390	5.471.823	21.015.282	5.014.831	875.923
Katkı Sermaye	1.893.000	634	2.629.106	-	-	8.557.960	83.856	-
Toplam Özsermaye	20.815.895	3.855.100	11.254.768	933.390	5.471.823	29.573.242	5.098.687	875.923

Risk Karşılığı Toplamı								
Piyasa Riski	120.167	247.542	160.527	25.560	0	0	79.926	2
Karşı Taraf Riski	76.895	4.244	3.819	38.105	252.610	56.738	35.939	109.097
Döviz Kuru Riski	0	0	0	739	0	0	0	7.118
Yoğunlaşma Riski	0	126.140	0	7.741	0	0	17.828	0
Operasyonel Risk	324.473	79.285	1.148.673	209.893	336.881	4.262.689	1.504.433	378.687
Toplam	521.535	457.211	1.313.018	282.037	589.492	4.319.427	1.638.126	494.904
Risk Karşılığı Toplamı/ Özsermaye	2,51	11,86	11,67	30,22	10,77	14,61	32,13	56,50

KAYNAKÇA

10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II), BDDK, 2005.

Ainen, T.A. Pentik: “Model Of Stochastic-Dynamic Prognosis, An Application Of Risk Theory To Business Planning”, Scand. Actuar. J., 1975.

Allen & Overy Briefing Paper 8: The Trading Book, 2009.

Ampirik Bir Çalışma: İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2005.

Arrow, K.J: “Essays In The Theory Of Risk Bearing, Amsterdam”, North-Holland Publishing.

Aslan, Sinan: Aracı Kurumlarca Düzenlenecek Özel Finansal Tablolar, Yayın no:135, İstanbul: Türkmen Kitabevi,1999.

Ayadi, Rym: The New Capital Requirements Directive What Pieces Are Still Missing From the Puzzle, CEPS Policy Brief, No.82, 2005.

Aydoğmuşoğlu, Kamile Berna: Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısının Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilimdalı, Para ve Banka Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: Sorularla Basel III, 2010, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf

Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme: Türkiye Bankalar Birliği, 2004.

Bankaların Sermeye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik:

http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/01112006_yonetmelikler/Bankalarin_Serma

ye Yeterliliğinin Olculmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yonetmelik 01112006.htm)

Basel Committee on Banking Supervision: Basın duyurusu, 2010, (<http://www.bis.org/press/p100912.pdf>)

Basel Committee on Banking Supervision-Bank For International Settlements: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework Comprehensive Version, Haziran 2006.

Basel Committee on Banking Supervision-Bank For International Settlements: The New Basel Capital Accord, 2003.

Basel Committee on Banking Supervision-Bank For International Settlements: Quantitative Impact Study 3, 2003.

Basel Could Force Derivatives Onto Exchanges: International Financial Law Review, Londra, 2010.

Basel II “KOBİ’lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi: Ankara Ticaret Odası, Ankara, 2007.

Basel II Core Readings: Schweser Study Program, GARP, 2005.

Basel II Çalışma Platformu Raporu, Sermaye Piyasasında Gündem: TSPAKB, Sayı:44, 2006.

Basel III: A Global Regulatory Framework For More Resilient Banks And Banking System: Basel Committee, 2010.

Basel III: International Framework For Liquidity Risk Measurement, Standards And Monitoring”, Basel Committee, 2010.

Basel-II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu, BDDK, 2007.

BASEL-II “Kobilerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi”, Ankara Ticaret Odası, 2007.

Basel-II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu, BDDK, 2011.

Baysal, Bulbin: Standart Yaklaşımlar Çerçevesinde Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2007.

Benink, Harald/ Danielsson, Jon / Jonsson, Asgeir: “On the Role of Regulatory Banking Capital”, New York University Salomon Center, Financial Markets, Institutions & Instruments, Vol 17, No.1, 2008.

Berk, Niyazi: Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, 3. Basım, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2001.

Bernstein, Peter L.: Against the Gods: The Remarkable Story of Risk, New York: John Wiley & Sons, Inc., 1996.

Bikker, J.A: “Economic versus Regulatory Capital for Financial Conglomerates”, Netherlands Central Bank, Directorate Supervision, Research Series Supervision, 2002.

Blundell, Adrian/Wignall, Paul Atkinson: Thinking Beyond Basel III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity, OECD Journal: Financial Markets Trends, Volume 2010 Issue 1.

Bodie, Zvi/Kane, Alex/Marcus, Alan J.: Investments, McGraw-Hill Irwin, 2002.

Bolak, Mehmet: Sermaye Piyasası, Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi, İstanbul, 2001.

Bolgün, K.Evren/Akçay, M.Barış: Risk Yönetimi, Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm Ve Yönetim Uygulamaları, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2005.

Botan, Berker: Standart Yaklaşım ve Dışsal Derecelendirme, Fitch Ratings, 2006.

Boyacıoğlu, Melek Atar: Bankalarda Derecelendirme ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2005.

Cade, Eddie: Managing Banking Risks, Abington, Gresham Books, 1997.

Candan, Hasan: “Kriz Sürecinde Basel II’de Öngörülen Değişiklikler”, Bankacılar Dergisi, Sayı: 65, 2008.

Cangürel, Ozan: “Kriz, Basel III ve BDDK”, Dünya Gazetesi, 2010.

Casulty Actuarial Society, Task Group, www.casact.org, Company, 1970.

Caouette, John B., Altman, Edward I., Narayanan, Paul: Managing Credit Risk: The Next Great Financial Challenge, Wiley Frontiers in Finance, 1998,s.IX.

Constantinos, Stephanou/ Carlos, Mendoza Juan: Credit Risk Measurement Under Basel II : An Overview and Implementation Issues for Developing Countries, World Bank Policy Research, Working Paper, 3556, 2005.

Consultative Document, Operational Risk, Supporting Document to the New Basel Capital Accord, Bank For International Settlement, 2001.

Crouhy, Michel/Galas, Dan/Mark,Robert: Risk Management, Mc Graw-Hill, New York,2000.

Çağıl, Gülcan: T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Doktora Programı Sermaye Yeterliliği Açısından Operasyonel Risk ve Bankacılık Sektöründe Uygulanması, Doktora Tezi, İstanbul, 2006.

Çelik, İsmail: Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007.

Çetin, Müge: Mali Kuruluşlarda Risk Yönetimi Bilgi Sistemleri, SPK Yeterlik Etüdü, 2001.

Çolak, Faruk/Yiğidim, Aslan: Türk Bankacılık Sektöründe Kriz, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Daniel, Kent: Discussion of Risk Taking and Implicit Guarantees Inside Financial Firms Marcin Kacperczyk and Philipp Schnabl, Presentation at the The Texas Finance Festival, 2011,

(http://www.columbia.edu/~kd2371/discuss/2011/daniel_KS_discussion.pdf)

Danielsson, Jon v.d.: "An Academic Response to Basel II", LSE Financial Markets Group-Special Paper Series (No 130), 2001.

Davispolk: Financial Crisis Manual, 2009.

Değirmenci, Nihal: Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Tezi, 2003, (www.tcmb.gov.tr)

Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council, On the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions, 2006.

Doff, Rene: Risk Management for Insurers, Risk Control, Economic Capital and Solvency II, London: Risk Books, 2007.

Doyrangöl, Nuran Cömert / Saltoğlu, Müge: Muhasebeci Gözüyle Basel II, Mali Çözüm Dergisi sayı:76.

Economic Crisis in Europe, Causes, Consequences and Responses, European Economy - European Commission, Luxembourg, 2009.

Ennis, Huberto M./ Price, David A.: Basel III and the Continuing Evolution of Bank Capital Regulation, The Federal Reserve Bank of Richmond, 2011.

Eratay, Sertan: Kredi Riskinin Tanımı, Ölçüleme Yöntemleri ve Modelleri, Active, 2003.

Ercan, Metin Kamil: KOBİ Borsaları, Bandırma, 2005.

Ersel, Hasan: “Obama, mali kesimi düzenleyen mekanizma oluşturabilir mi?”, TEPAV, (<http://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi/s/129>)

Exley, C.J./ Smith, A.D: “ The Cost Of Capital For Financial Firms”, Institute of Actuaries, 2006.

Faiz Riski Yönetim Prensipleri, TBB,

(<http://www.tbb.org.tr/v12/asp/arastirmalar.asp?yil=1997> (Erişim Tarihi: 01.03.2005))

Federal Reserve: Trading and Capital Markets Activities Manual, www.federalreserve.gov/boarddocs/supmanual/trading/trading.pdf ,1998.

Griffith Jones, Stephany/ Angel, Stephen/ Segoviano, Spratt: Basel II and Developing Countries: Diversification and Portfolio Effects, Institute of Development Studies, University of Sussex, 2002.

Gründl, Helmut/Schmeiser, Hato: “Pricing Double-Trigger Reinsurance Contracts: Financial Versus Actuarial Approach”, Journal of Risk & Insurance, Volume 69, Issue 4, 2002.

Hancock, J./ Huber, P. /Koch, P.: “The Economics Of Insurance: How Insurers Create Value For Shareholders”, Swiss Re Technical Publishing, 2001.

Hayes, Simon/Saporta, Victoria/ Lodge, David: The Impact of the New Basel Accord on The Supply of Capital to Emerging Market Economies, Financial Stability Review, 2002.

Hayes, Simon/Saporta, Victoria/Lodge, David: The Impact of the New Basel Accord on The Supply of Capital to Emerging Market Economies, Financial Stability Review: December 2002,

http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf (Erişim Tarihi: 04.05.2005.)

Herring, R./ Schuermann,T. : Capital Regulation for Position Risk in Banks, Securities Firms and Insurance Companies, in H. Scott (ed.), Capital Adequacy: Law, Regulation, and Implementation, Oxford University Press, New York, 2005 (<http://www.davispolk.com/files/Publication/d1ab7627-e45d-4d35-b6f1-ef356ba686f2/Presentation/PublicationAttachment/2a31cab4-3682-420e-926f-054c72e3149d/fcm.pdf>)

Implementing Basel III, Challenges, Options & Opportunities, Moody's Analytics, White Paper, S,2011.

İmişiker, Serkan: Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri, SPK Yeterlik Etüdü, Ankara, 2005.

Joel, Besis: Risk Management in Banking, Newyork, John Wiley&Sons, Inc., 2001.

Karabulut, Gökhan: "Bankacılık Sektöründe Sermaye Karlılık İlişkisi: Türk Bankacılık Sistemi Üzerinde Bir İnceleme, 2003, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.

Karan, Mehmet Baha: Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi, Ankara, Gazi, 2004.

Kaval, Hasan: Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2000.

Kaya, Murat: Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Ve Kobi'ler Üzerine Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007.

Kaya, Murat: Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Kobiler Üzerine Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Bölümü Yüksek Lisans Tezi, 167 sayfa, 2007.

Kınık, Tevfik: Basel II'nin Sermaye Piyasalarına Etkisinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Knedlik, Tobias/ Ströbel, Johannes: "Potential Effects of Basel II on the Transmission from Currency Crises to Banking Crisis – The Case of South Korea, Journal of Money", Investment and Banking, Issue 13, 2010.

Kurtoğlu, Yakup: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Denetimi Bilim Dalı Sermaye Piyasası Kurulu Standartlarına Göre Aracı Kurumlarda Mali Tabloların Düzenlenmesi Ve Denetimi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Levinson, Marc/ Basel, Faulty: Foreign Affairs, New York, 2010, Vol. 89, Iss. 3.

Liebig, Thilo/ Porath, Daniel/ Weder Di Mauro, Beatrice/ Wedow, Michael: How Will Basel II Affect Bank Lending to Emerging Markets? An Analysis based on German Bank Level Data, Bundesbank Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Supervision No:05/2004.

Matai, DK: Basel III: Making Banks Stronger or Not, (<http://www.mi2g.com/cgi/mi2g/frameset.php?pageid=http%3A//www.mi2g.com/cgi/mi2g/press/250110.php>)

Ercan, Metin Kamil: KOBİ Borsaları, Bandırma, 2005.

Moosa, Imad A.:“Basel II as a Casualty of the Global Financial Crisis”, Journal of Banking Regulation, Vol 11, 2, 95-114, 2010.

Moosa, Imad A.:Operational Risk: A Survey, New York University Salomon Center, Financial Markets, Institutions & Instruments, Vol 16, No. 4, 2007.

Ojo, Marienne: “Reviewing Regulatory Objectives: Should the Scope of Regulation be Extended?”, MPRA Paper No. 15547, 2009.

Okat, Cem: Basel II'nin Türk Finans Sektörü Sermaye Yeterlilik Rasyosuna Etkileri Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Öncü, Mert: Bankalarda Kredi Portföyleri ve Kredi Riski Yönetimi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2001.

Özince, Ersin: Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar açısından Etkileri, Seminer/Panel, Bankacılar Dergisi, Sayı 53, 2005.

Peker, İbrahim: Türev Araçlar, Riskleri, Düzenlemeleri ve Kontrol Sistemleri (Örnek Olay: Baring Grubunun Çöküşü), SPK Yeterlik Etüdü, 1997.

Powell, Andrew: Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards, Universidad Turcuato Di Tela and The World Bank, World Bank Policy Research Working Paper 3387, 2004.

Principles for the Supervision of Banks' Foreign Establishments, Bank for International Settlements, 1997.

Public consultation on possible changes to the Capital Requirements Directive, Europaen Commision, Brussels, 2008.

Pykhtin, Michael, Zhu, Steven: A Guide to Modelling Counterparty Credit Risk, GARP Risk Review, Temmuz-Ağustos 2007.

Report to the Insurance Committee on the Need for Further Harmonization of the Solvency Margin, COM (97) 398 Final, University of Pittsburg, 1997.

Repullo, Rafael: “The Countercyclical Capital Buffer of Basel III: A Critical Assessment”, 2011.

Review of the Capital Requirements for EU Investment Firms, European Commission, Quantitative Impact Study Main Conclusions, 2004.

Risk Yönetimi Sadece Mevzuattaki Koşullara Uymak için Yapılmamalı, ACTIVE AR-ME, Activeline, Cüneyt Sezgin ile yapılan röportaj,(Çevrimiçi) (http://activefinans.com/activeline/sayi_12/risk_yonetimi.html)

Rowe, David/Jovic, Dean/ Reeves, Richard: Bank Capital Management in the Light of Basel II, Journal of Performance Management, 17, 1, Banking Information Source, 2004.

Sermaye Piyasasında Gündem, Basel II Çalışma Platformu Raporu, TSPAKB, Sayı:44, 2006.

Seri V, No:34 sayılı “Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliği”, SPK.

Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, Sermaye Piyasası Kurulu.

Slovik, Patrick: Systematically Important Banks and Capital Regulations Challenges, OECD Economics Department Working Paper No. 916, 2011.

Smith III, Dwight C.: “The Financial Crisis: Implications for Regulatory Capital, Bank Accounting and Finance, 2010.

Sorularla Basel III, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2010,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf

Sutton, Jon: “Increased Regulation: A Key Challenge for Banks”, InFinance, Sydney, 2009, Iss. 5.

Şanlıoğlu, Mehmet: Basel Uzlaşısı erevesinde Bankalarda Piyasa Risk Yönetimi ve Bir Uygulama, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü IŐletme Ana Bilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2005.

TBB Yapısal Faiz Oranı alıŐma Grubu: Basel II Yapısal Faiz Oranı Risk Modelleri, Bankacılar Dergisi, Sayı 58, 2006.

The Basel Committee’s Response to the Financial Crisis: report to the G20, Basel Committee, 2010.

“Thinking Beyond BASEL III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity”, OECD Journal, 2010

Tzm, Haluk: Kredi Türevleri, Uygulamada CDS’ler, Ankara, 2009.

Turan, Yasemin: Basel II Düzenlemelerinin Sermaye Piyasalarına Etkisi  zerine Değerlendirmeler ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı, İstanbul.

Uçar, Rahime Baş: “Bunlar da Basel II Şirketleri”, Para Haftalık Ekonomi Dergisi, 2006.

Uludağ, Dilek Türker: Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem: Sermaye Yeterliliği, Yayın No: 134, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 2001.

Varna, Neşe: Sigorta Şirketlerinin Finansal Yeterliliğinin Tespitinde Sermayenin Belirlenmesi Ve Dağıtımına İlişkin Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2008.

Walter, Stefan: “Basel II Revisions to the Capital Requirements Directive”, 2010.

Walter, Stefan: Basel II Revisions to the Capital Requirements Directive, 2010.

Yayla, Münür/Kaya, Yasemin Türker: “Basel-II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu ARD Çalışma Raporları, No: 2005/3, 2005.

Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası, TBB Bilgilendirme Toplantısı, Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi, 12 Aralık 2003.

Yücel, Sevilay: Denetimin Etkinliği ve Basel II, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Yüksel, Ayhan: “Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (BASEL II)”, Aralık 2004.

Peker, İbrahim, Basel II Kapsamında Finansal Kuruluşların Sermaye Yeterliliği Uygulamaları ve Aracı Kurumlar Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ercan Bayazıtlı, 184 s.

Finansal kuruluşlar risk ölçüm yöntemi olarak Basel Komitesi tarafından belirlenen standartları esas alan sermaye yeterliliği düzenlemelerini kullanmakta, düzenleyici ve denetleyici kurumlar da bu düzenlemeleri esas alarak gözetim yapmaktadırlar. Zaman içinde yaşanan finansal krizler sonrasında belirlenen standartlarda değişiklik yapılması ihtiyacı doğmuş ve Basel Sermaye Uzlaşmaları (Basel I, Basel II ve Basel III) uluslararası düzeyde sermaye yeterliliği uygulamalarının temelini oluşturmuştur. Bu çalışmada, finansal kuruluşların maruz oldukları riskler ve sermaye yeterliliği uygulamaları Basel düzenlemeleri kapsamında ayrıntılı olarak ele alınmış olup, son olarak da Basel II düzenlemesini esas alan AB düzenlemesi ülkemizde de uygulamaya başlanırsa sermaye piyasamızda faaliyet göstermekte olan aracı kurumların sermaye yeterliliği ve mali durumlarına ilişkin olası etkiler sayısal olarak ortaya konmuştur.

Peker, İbrahim, Capital Adequacy Practices of Financial Institutions Within the Context of the Basel II Rules and Effects of These Rules On Turkish Investment Firms, PhD Thesis, Advisor: Prof. Dr. Ercan Bayazıtlı, 184 p.

Financial institutions follow capital adequacy rules, based on the Basel Committee standards, as a risk measurement tool; regulators make supervision and evaluation by employing these rules, as well. In time, following the financial crisis, these rules have evolved and Basel Capital Accords (Basel I, Basel II and Basel III) have become the founding documents of capital adequacy regulations worldwide, respectively. In this study, risk exposures and capital adequacy requirement practices are examined in detail within the framework of Basel regulations and possible quantitative impacts on capital adequacy requirements and financial positions are analyzed in the case of employing Basel II rules for investment firms operating in Turkey.